

do bogvé katere zarje,
 ko vrnem se k zemskemu planetu
 pokupit za zadnje denarje
 vsaj kruh za na ónem svetu ...

Pavle
 Zidar

Les

Pogostoma me je poleti zaneslo
 v tesni Posočja.

V teh pepelnato sivih vzpetinah
 in školjčnih dolinah je nekaj telesno
 čustvenega in žensko milega; čeprav
 je vse iz skalne gostote, prisuškujo-
 če vetrovom, in iz zasušenih, koša-
 tih mahov, drevesnatih grbavcev,
 sproti prožečih se melišč, obrobje-
 nih s sladko dišečim, črnim borovim
 ruševjem, si biti tu – v tem času
 – kakor da si docela gol in še ves

dvojnostno spolen v postelji s kom.

Nadvse rad sem prihajal sèm zaradi prijateljice Ane Selinko, nekdanje sošolke, *ki me je imela rada, pa ne tako, kakor se po navadi o tem misli, ampak drugače, povsem drugače*, čeprav sem kasneje, žal, hočeš nočeš moral okusiti, da me je imela rada samo tako, kakor se o tem dobessedno in vedno misli.

Nenazadnje pa me je poleg Ane ujelo še tukajšnje nepregreto poletje iz gostega zlatega prediva, ki je v vsako mrakobno uho soteske pokukalo kot sijaj sveče, da se je siva ploskev previsne skale karmezinasto zaiskrila in, prečudno, dala od sebe zvoke, podobne kozjemu meketu.

Tudi večeri v teh skalnato oljčnih tesnih so bili podobni jutranjemu nastopu svetlobe, le da so bili vedno zakisani z očetno rdečo zarjo.

Dogajalo se je, pa ne vedno, da se mi je stožilo po morju, po krvavo rdeči in zlati progi, ki je v hlipljajih drhtela proti Miramaru. Pogrešal pa sem tudi fantastične zelene lasulje pini, gladke kakor senčnik. V njihovih iglicah je žarela bleščeča strast okroglih pogledov, kakršne imajo vedno le golobi.

Z Ano Selinko sva se spoznala v strašnih, lačnih in nadvse odurnih petdesetih letih na ljubljanskem učiteljsišču. Bila je kot vsa dekleta njene

starosti: dozorela, maščobno bleščeča se in sijoča ter nekako gibka v vse smeri, kakor tjulenji. Imela je še lepe, dolge, iglam jelk podobne trepalnice, katere vsaka vejica je bila lahko privihnjena, obrvi na podnožju čela pa so bile kupčki oziroma ograbki večernih senc.

Kot čuteč, vznemirjen fant pa sem seveda slutil tudi njeno tretjo obrv, tisto, ki je šla po sredini njenega dobro varovanega mednožja in je bila tako po svojem topllem vonju kot barvi izrazitejša.

Ana Selinko je bila tedaj vdana nečemu, čemur niso bile druge sošolke: *pisala je pesmi*.

To, da je bila kot ženska na poseben način privlačna in hkrati odbija-joča za moške, ki so ji naklanjali svojo pozornost, ter da je pesnikovala, to dvoje ali troje naju je naposled, lahko bi dejal, usodno zblížalo.

Kadar sva kot desetnika kolovratila po megleni Ljubljani, je bilo v vsem njenem elegantnem bitju nekaj režirano odbijajočega – štorastega. Morda si je namenoma izmislila to neskladje z menoj, da si ne bi kdo, če bi naju po naključju prepoznal – in nama sledil – kaj mislil o nji.

Bila je oprezna in dosti zrelejša od mene: medtem ko sem si jaz dajal pesniškega duška na glas in skoraj telovadil po ritmičnih svojih verzov, je ona svojo izrazito telesno lepoto, in besedno, maličila v skalo, ki meketa, kakor da jo je oplazila jutranja svetloba njene doline.

Tako omamno in glasno, sloneča na ogradi Šušarskega mostu, vdihu-joča smrdljivo reko ali hlepeča za pastelnimi obzorji z grajskega kostanjevega parka v mrzlikasti dalji, sva prekolovratila skupaj samo prvo leto šolanja.

V naslednjem letu in čez počitnice se Ana Selinko ni spremenila, ampak prerodila. Saj je porasla in iz Italije je dobila ogromno smešnih cap, v katere se je vtikala in postala dama. Po njenih zelo intimnih prijateljicah, ki so dobile od nje kak robček ali nedrček, sem zvedel samo toliko, da Ana pesmi še piše, a da naj čimprej pozabiva na najina vandranja po mestu, ko sva tako vpila, seveda predvsem jaz, da je morala ona ves čas igrati meketa-jočo skalo, da ne bi kdo kaj mislil . . .

Tako je bil stik med nama prerezan.

Po učiteljski diplomi so nas seveda po tedanji navadi službe za kadre spihali po slovenski zemlji, da bi, polni ideološke moči, razpršili v otrocih dobri in davni spomin na Boga, Mater božjo, svete angele varuhe, ali kakor se je tedaj temu filozofsko reklo: *opravili z misticizmom*.

In da bi te, naklenkane ideološke klišeje, za zmeraj zabili v nas, so nas pred razpršitvijo z dekreti v žepih še enkrat zbrali v telovadnici, ki se ni mogla znebiti duha po adolescentni koži niti med počitnicami, in kjer nam je neki ministrski prašič rdečih las še poslednjič zatrjeval z glasom bliska in groma, da Boga ni, ga nikoli ni bilo in ga tudi ne bo . . . Ker, prvič, apostoli sami, pravijo, da Boga ni nihče videl; torej – drugič – če ga ni nihče videl, ne more imeti ne oblike ne osebnosti, in tretjič, kar ne premore oblike, ne premore niti vonja, v katerem je vse, kar je. Vonjajo le stvari v oblikah.

Po tem blaznem nagovoru so nas republiški personalci odposlali vsakega v svojo brezizhodno smer.

Tu sem poslednjič videl Ano Selinko v italijanskih oblačilih – kožicah in nakitu brez vrednosti.

Sredi avgusta, sušnega, rjavo požganega, smo povezali svoje culice, v glavnem trpežne Unrine škatle, in se odpeljali na vas spočenjat zločine.

Sredi oktobra sem o Ani zvedel samo to, da je dobila dekret za učiteljevanje blizu doma; nekje v Posočju; da se je poročila in na naglo vdovela.

Kazalo je, da se ne bova nikoli več ne srečala ne videla.

Mene je odneslo na bregove Krke, kjer so v dolgi vrsti stali drug za drugim mlini ob reki in se je vsa negibna in prašnata pomikala v obilnem dolgočasju, odseva je hkrati najmanjšo spremembo nad seboj.

Tako sem se začel končno zares srečevati z domovino. Ne več ob kabinetih in zemljevidih ko doslej, ampak v njeni popolni resničnosti.

Trli sta jo zapored dve revščini, in dušna je bila hujša od tvarne.

V pokrajinskem časniku na petih straneh pa sem lahko prebral, da je ta žlahtna reka z mlinskimi loputami v svetu zelo ugledna in privlačna starožitnost, prekaša jo samo modro in zmagovito politično vodstvo.

Seve sem se nad tem potiskanim ugledom resno zamislil, pa tudi zelo potrudil, da bi ga odkril, našel, a sem, iskaje ga, naletoval samo na neuglednost. Že če sem začel pri sebi. Bil sem brez denarja, lačen, strgan, vzdrževalo me je samo moje neodjenljivo pesniško sanjarjenje. Kdaj že bi moral sredi resnice svoje domovine prerasti tudi to stanje in postati kakor vsi drugi: *stvaren*, kar naj bi v prenesenem smislu pomenilo biti tudi že mrtev.

Šele ob srečanju z domovino se je razblisnila asociacija, da nam je tisti pegavi, prašiču podobni minister, ko nam je še poslednjič v telovadnici dal navodila, kako je z Bogom, ki nima oblike in kot tak ne vonja, hotel odvzeti zadnje, kar nadomešča molitev in je molitvi podobno – *sanje*. Samo z njimi je mogoče zavrženo življenje požlahtniti in ga prestati.

Minister je s tistimi gromkimi in bliskajočimi se frazami mnogim to tudi res vzel, meni pa se mu na srečo to ni posrečilo.

To, da sem *opravilniško* obravnavani pokrajini podaril prispodobno podlago, ki jo sleherna oblast perfidno preganja, je bila moja rešitev.

Jaz sem denimo hotel, da se vlada z modrim koščkom stekla, s tihoto, ki izziva meditacijo koruznega lata, dalje, da je dolenska pokrajina ajdova, polna belega makadama – angela. Za oblast pa kaj takega ne more biti vzdržno. Če je zame smrt ebenovinastega sijaja, slanega okusa, zaradi potne umazanije koitusa, potrebuje minister ali predsednik vlade opravilniško obravnavano življenje.

Kako naj sprejme vlada tezo, da je makadam prašni angel, saj bi bil to njen konec in tudi stvari kot takih na zemlji.

Kadar sem o mraku, ki se je mešal s kislim in sladkim, sedal k zvezku in se zagledoval v zapisano gravuro verza, vrezanega pošev, se mi je zdelo, da slišim tistega brez oblike in vonja, ki ga je minister tolikanj zanikal.

Posrečilo se mi je, da se mi je po teh neštetih vrezih v papir začelo življenje izboljševati vsaj kot pacientu, dasi je bilo še vedno zelo prizadeto in je tako ostalo tudi do konca.

S sanjarjenjem sem si ga samo podaljšal, nič več.

Okusil pa sem tudi, da so sanje Bog, ki jih je moči celo videti in čutiti.

Slednjega nisem ugotovil takoj in sam – ne. Pri tem so mi pomagali tisti, ki so bili za pesniške pojave kot vtihotapljeno podlago v našo družbo posebej zadolženi. Kar iznenada so me začeli obiskovati, postali so prijazni, kar sploh ni bila njihova odlika, želeli so brati moje pesmi skupaj z mano in se pogovarjati, do kod sem prišel, z *Bogom seveda*.

(To mi zdaj ni bilo več tuje.)

Na srečo se je Bog po naši domovini tedaj že zelo razmahnil in ga že ni bilo mogoče več omejiti na fraze kot prej: *da ga ni nihče videl zato, ker ga ni*. To pa je logično pomenilo, da je brez oblike in žal tudi brez vonja.

Moje pesmi pa so imele žalosten, trpek vonj, ki je bil duhovno opazen. Bile so vonji obupa.

Zdaj šele sem spregledal veliki ugled domovine z reko in mlinskimi loputami ter slavnim in modrim vodstvom.

Moje gravure v zvezek in ta prepoudarjeni veliki ugled reke na petih straneh pokrajinskega časnika so bile isto: brezizhodnost.

Pesnikovanje je bilo torej izdelovanje lakmusa, ki sleherni čas, poveljčan kot rešitev, potrdi ali zanika.

Tako rekoč v hipu so se že tako žalostni odnosi v kraju negibne reke in sladko kislih večerov še požalostili. Krajevnim dinastom sem začel rahljati zalito nesanjsko spanje. V glavnem so bili to razni gostilničarji v obvezni dvojni dolžnosti, policije in predsednikov KLO, ki so bili hkrati tudi varuhi ribiških tolmunov v negibni reki in v katerih so vsako soboto lovili svoje ščuke in sulce marksistični salonski lepotci. V posebnih in za posebne goste določenih sobanah so potem prirejali s svojimi tajnicami orgije, žrli ribe in pili barigle vina vse do ranega, sivo srebrnega, mokrega jutra, ki je poinjal tudi križem kražem parkirane ameriške buicke pod ganki z velbom in kjer so utrujeno cingljali cvetovi fuksij iz lončevinastega posodja.

Objava mojih prvih pesmi o zapuščenih in svetih dolenskih kapelicah, v katerih pošumevajo samo še voščeni cvetovi, so med ljubljanskimi ribiči marksisti povzročile šok in zgražanje.

Na njihovem terenu, kaj takega!

Bili so opiti do brezumja, hkrati pa polni ugleda in moči, ki so jim ga dajali ideološki klišeji, ko so prišli na originalno antično misel, da me gredo v šolo, v kabinetek za naravoslovje in zemljepis, kjer sem spal med papirnati ponazorili in nagačenimi živalmi, zbuditi in da moram z njimi k mlinu, kjer naj bi se potopil gol v mesečinski tolmun, v najbolj debeli in lečasti del reke. Kot veliki beli ribi bi mi metali svoje trnke za sulce, katere bi jaz s svojimi prekletimi usti, tistimi, ki šepečejo pesmi o kapelicah, lovil ali hlatal po njih toliko časa, dokler se pač ne bi na enega nataknil... Da bi

občutil grozo ribe – sulca ali ščuke – če že ne morem doumeti sreče njihovega vsestranskega razumevanja.

O tej možnosti, da bi me prišli buditi v šolo, so se resno pogovarjali mesece in mesece, kadar so ob vinu, pečenkah in občutku oblasti zgubili pamet. Nenadoma pa je ta pogrom v njih opešal, zakaj, malokdo ve. Meni pa se dozdeva, da so jih na kakšnem bizantinskem simpoziju, ki so jih tedaj začeli v obilju rojevati, seznanili, da Bog kot sanje le nekako je, vendar kot arhaični miselni vzorec, bolje, kot proizvod serije nukleinskih kislin, star proizvod torej, kot je življenje samo, in da ga zato ne gre drezati ne kot mit in ne kot pesem, ker je odvisen od drezanja; ta pa so, okoliščine časa, kultura in antikultura; v njem se pojavijo ali pa popolnoma izginejo.

Objavi prvih pesmi in vosknatem cvetju v njih ter prahu kislih angelsko makadamskih cest je sledil še izid moje prve pesniške zbirke, temu pa moj bliskoviti odhod k morju – premestitev, ki sem si jo sam izposloval. Prvikrat sem se srečal s senčniki – drevesi, zelenimi pinijami, v katerih se je skrivala bleščeča, dišeča smolnata strast Sredozemlja. In pa podoba morja: krvavo rdeča ter vmes zlata.

Kaj več od tega, da sem preživel, nisem dosegel. Samo to.

Zakaj moja zasebnost je do tega hipa pod nadzorstvom, da ne bi domovini kvaril ugleda, ki ga še vedno v norem obilju uživa.

Seveda ne gre za noben ugled, ampak za odnos, iz katerega nastaja lepilo, ki omogoča znosno razglednico dveh globokih zaničevanj.

Zakaj nikoli – dokler bom živel – ne bom pozabil ne odpustil, da so se hoteli opiti vladarji te dežele z menoj poigrati, želeč me loviti s trnki v mesečevem tolmunu Krke.

Na obali, ob morju, se je domovina nadaljevala. Vsak dan sem pred staro avstrijsko kavarno pod šuštečimi krili sivo modrikastih golobov prebiral časnik in njegov najbolj neideološki del, parte. Nekoč sem naletel na celostranskega, žalovali so sami kabineti; oseb, žene ali otrok ta človek sploh ni imel. Da, to je bil pegavi možak, minister, ki je trgal z nas zadnje sanjice. Niti v angela varuha naj ne verjamemo, kjer koli bomo, razen v *realnost*.

Premiril je, pegavec, prej pa še sklestil celo slovensko šolstvo in ga naredil za opankarsko obrt, kjer so potem tisti lovci ščuk in sulcev zacveteli z disertacijami iz *reproverig in sozdarije*.

Ni me ganilo, da je krepnil. Niti to, da je pred smrtjo hodil po obali in jokal nad svojimi zločini. Kolegice so ga srečevale, jaz ne. Na njihovih ramenih se je baje izkihal.

Zdaj sem bil tu, ob podobi morja.

S podstrehe, razbeljene v krušno peč, sem pozno v noč opazoval izginjanje karmezinastih vodnih sledi in prižig zlatih, meščevih, ko se je podstreha kolikor toliko ohladila in je bilo mogoče zaspati.

Tu sem sanjaril o svoji sobi – sobi s stropom.

To je bil vzpon časa, *ko smo pisali avtobiografije*. Pisati jih je bilo treba za vse, razen za kruh, ribje konzerve, pasjo radost (klobaso) in nekaj zdravil. Za vse drugo je bilo treba sesti k mizi in pisati: *Rojen sem...*

Menda sem napisal že dvaindvajseto avtobiografijo, da bi mi kot pesniku dodelili (posredniku med Bogom in zemljo) skromen dom, kjer bi laže vznikale dušno kvasnate sanje o mirti in grgranju plime.

Življenjepisi (ali avtobiografije) so bili nekakšni duhovni negativni, ki jih je na široko o ljudeh zbirala partija; ta je tedaj imela vso oblast in je potrebovala negative svojih domnevnih sovražnikov, kajti pozitivni ali fotografije so ji bili znani po miličnikih.

Partija pa je potrebovala predvsem negative – druge, da je lahko dalje uspešno, a predvsem skrito, mučila nič krive.

Prav v času, ko smo pisali te negative, je prispela kakor z jasnega Anina (Selinko) razglednica, naslovljena le na moje ime in priimek ter kraj brez ulice in številke.

Po mesecu dni, ko so se je nagledali bogvekod vse, sem jo končno dobil na stopnišču z odtisi nešteti prstov.

(Da si jo ogledam in preberem še jaz.)

Pisava se ji ni čisto nič spremenila. Bila je ko trava, čustveno ležeča, žensko vdana.

Pisala mi je, da si je kupila mojo pesniško zbirko, v kateri nisem posnemal stvarnosti, božaje jo z znanimi dihi, ampak da sem znane ji stvari res razkropil na prafaktorje in jih v neki nelogični reki popeljal v odnose, ki so sicer protislovni, njej še docela neznani, a se nanje že privaja... saj so nov svet. Potem se ji je pisava rahlo vzravnila, ko je zapisala, da je pač doma, pri starših, na Žagi, ne daleč od Srpenice, kjer vsak dan sliši Sočo ali Učjo, vidi zamegljen ali razsvetljen Polovnik, dela pa v Kmetijski zadrugi kot prodajalka, kjer se – ni dneva – spominja najinih časov, ko sva kot od neznane veselosti tepena otroka vpila po Ljubljani. Na koncu, v kót, pa je v nekakšen ograbeč iz črk stisnila željo, komaj berljivo, da bi me rada videla in popeljala k slapu Boke, če me bo pot kdaj zanesla v dolino.

Odložil sem skromno razglednico kraja z belo cesto na sredi vasi, kjer so bili zidovi zamaltani s poleni, ob njih pa so rasla grmovja oleandrov. Za vasjo, strnjeno v roj, je bilo bolj slutiti kot videti travnike in gorske njive. Nekje tam je bil skrit tudi temno modri, zaganjajoči šum Soče, reke s čisto drugim značajem, kakor ga je imela Krka.

Opazoval sem podobo na razglednici in izmenoma zelo čitljivo, pomembno sporočilo: urejeno in kratko, kakor je vse pri ženskah.

A-na! sem rekel kakor glušec svojo prvo besedo. In začutil sem toplo solzo kot spomin. Ugnezdila se mi je v jamico na bradi.

Spomnil sem se – in še do danes mi je ostalo neodgonetljivo – kako je svojo izjemno lepoto, ko sva kot pesnika trapala po mestu, namenoma spreminjala v nekaj pohabljenega in skalnato okornega.

Vedno sva hodila po starem delu Ljubljane, kjer sva vdihavala pepel, scanino in vlago; stare, dobre in zanesljive vonje.

Kolikokrat sva srečala pesnico Lili Novy in obstala. Blagosloвила naju je s svojimi burnimi čustvi in odhitela kakor najtemnejša strast na svetu.

Prelagal sem razglednico kakor pikovo damo: zdaj na živo stran, kjer je lebdela nadahnjena pisava, zdaj na zadnjo, kjer se je v dremoto posnetega trenutka zaklinjal (zagrezal) kraj.

Zanimivo: vse sošolke sem pozabil, bile so babure, brez kakih posebnosti, le Ane Selinko nisem; spominjal sem se je kakor kakega posebnega vonja; vonja, ki prihaja izpod ptičjih peruti, pernatu topel, čist, vendar astmo vzbujajoč; vedno, vedno astmo.

Naslova ni priložila, kje bi jo lahko poiskal, če bi zašel v Posočje. Nakazana mi je bila samo smer: Zaga in Kmetijska zadruga.

Za pametne je bilo to dovolj.

Odložil sem zamaščeno razglednico v kót ogledala in vzel iz mape triindvajseto ovojnico za svoj avtobiografski negativ ter jo s slino zalepljeno odnesel na partijski komite. Nositi jih je bilo treba tja – ne na pošto – ker je bilo živo gomazanje oblasti tam. V pisarno z bogatim sobnim rastlinjem, vzpenjavim filodendronom in neprodušno zaprtimi vrati, obšitimi z usjnjenimi blazinicami... Ko si vstopil, si se pogreznil v perzijanar, svetloba je bila hladna, mistično tiha... Ob stenah iz nebeško modre je bilo troje intarzijskih mizic za goste. Sprejemalca avtobiografij so ves čas prekinjali telefonski klici; trzal je kot nasoljen žabji krak – *ne, ne, ne* ali ponižno pritrjujoč z dolgimi *jaa, jaa, jaa*, če so klicali s *cekapejuta Beograd*.

In temu mirnemu žabjemu kraku, ki je sekljal besedico ne ali razvlekoval testeni jaa, po postavi pravemu orjaku, sem predal bedno službeno ovojnico, kakršne imajo samo še jetniki v Sibiriji. Odložil jo je na konec svoje dolge, zastekljene pisalne mize. Vsi sekretarji so takrat po malem oponašali maršala, v belih rokavicah sicer niso mogli hoditi po živilskem trgu, zato pa so si mize zasteklili, dali v kotec kakšen kipec Azijata (Lenina) ali pa v času mandata izrabili priložnost in si sezidali lepo hišo, eno ali pa dve; vsekakor pa poskrbeli za svoje sorodstvo, ki še danes širi to metastazo pridno dalje.

Pomenljivo me je gledal, kakor da se mu smilim. A jaz sem tega orjaka poznal: smilil se je samo sebi. Kot jaz je tudi on dobro vedel, kaj pomenijo ti kupi ovojnic – z avtobiografijami... Ko se bo zadeva z njimi izčrpala in postala brezpredmetna, si bodo pa izmislili težko ekonomsko krizo ali okostenel sistem, ki je v času napredka uspeval, a se je kasneje dal uspavati, zato da sedaj daje od sebe le še centralno administriranje.

Virov za nadaljevanje pisanja avtobiografij v socializmu ne bo nikoli zmanjkalo.

Bil sem potolažen, da sem odložil triindvajseto različico svojega borgega življenja na stekleno, maršalsko mizo in v tabernakelj partije, nato sem obiskal starega, kurbirskega upravitelja Brežiča s sledmi sušice na obrazu in ga pritisnil, da mi je dal prosto soboto.

Zarana sem se vkrcal v star avtobus. Trg so z vseh strani zasuli s kričanjem hudourniki in se mastili z mrčesom. Bil sem več ko zadovoljen, da se peljem proti Žagi, kjer se bom po tolikem času srečal z Ano, ki zdaj prodaja sir, makarone, sladkor in verjetno kake gnile limone – dar Kwame Nkrumaha.

Bila je to gorka in klejasto potemnela sobota meseca majnika, ko je iz vsake rastlinice pritekal močno dišeč, penast sok.

Vožnjo sem začel uživati šele, ko se je vzporedno s cesto prikazala očesno modra, v valove razklana Soča. Sem in tja so zasijali ob vrhah tolmoni, kakor da bi te žalostno gledale mrtve oči iz košarice, prav take, kakršne opisuje Curzio Malaparte ob sprejemu pri poglavniku NDH.

Pogled na reko, ki se je vmes za kratek hip skrila v sotesko, mi je krajšal in uspaval čas. Dan je bil lahen in tih in ponekod se je že dalo ujeti vonj prvih zamahov s koso.

Za starim avtom se je vrtel rep prahu.

Naproti so že dehtela alpska, siva ali rumenkasta skalovja.

Bil sem že v dolini Soče, svetle in nekam motne, ko da jo gledam skozi očala.

V Srpenici sem vstal in se pomaknil k vratom za izstop. Travniki so bili od zelene svetlobe rahlo vodeni. Že smo švignili skozi Šekeljne in Spodnjo Žago, ko smo se zacuknjeno ustavili – Žaga.

Razglednica, ki sem jo prejel, je zvesto podajala kraj. Bil je poln drv in oleandrov v belem in rdečem cvetu.

Kmetijska zadruga je bila nasproti avtobusne postaje.

Stopil sem v nizek, bolj hlevu ko štacuni podoben prostor. Po njem se je valilo toliko vonjev, da ni bilo mogoče dolgo vzdržati tam. Salama je dišala po konjskih prdcih. A kraljevala sta še lužilen kis in žarko olje.

Ob dolgem pultu je bilo polno tihih postavnic, upadlih in v copatah, slabo hranjenih.

Same ženice.

Vse jih je preveval črn volneni vonj. Naročevale so enolično, enako pojoče sir kot makarone, sladkor ali sol.

Starkam – ki pa niso bile vse stare – sta stregli dve prodajalki. Bili sta druga drugi tako podobni, da Ane nisem prepoznal. Čez čas sem opazil samo to, da ena od obeh ves čas švrka po meni ne le z očmi, ampak z nečim, kar bi lahko opredelil za mehko in čustveno.

Kakor jok, morda.

Nizkostropni lokal iz grobosti betona, ki je bil slabo pobeljen, se je čez čas le izpraznil. Tihe, volnene postave so odšle. Mehko, zadovoljne s tistim, kar so pač kupile. Nič jamra, nič upora, če ni bilo cimeta, vanilije.

Tu je bila doma zavest ali pa zavesti sploh niso imele.

Obstal sem pred temno postavico onkraj pulta, ki je imela črne lase, vmes pa tudi že kake bele nitke. Povedal sem ji, da želim govoriti z . . . in da sem ta . . . in . . . ta . . .

Bitje, ki je bilo očitno Ana, je plosknilo, skrilo svoj tipični obraz pokrajine v dlani – zakaj tu so si prej ali slej vsi podobni čez čas. Ko si je

dlani spet pomaknila z obraza, me niso gledale samo od spolnosti prebudene oči, ampak tudi dva srebrna zoba, ki sta ji štrlela iz čeljusti, oblepljena s slino, pod katero je bilo meso rdeče barve, z nadihom modrikaste crkotine.

Rekla je v cmeravem joku, da ni mogla verjeti, da bom res prišel.

Po zvoku teh besed sem jo spoznal; s takimi je zrla za Lili Novyjevo, ko je bruhnila mimo naju, polna razbeljene, temne strasti v jutro ali iz jutra – tega tedaj nisva vedela.

Govoril oziroma stal sem pred Ano, svojo nekdanjo prijateljico in kasneje italijansko capico.

Druga, ki je ta cirkus ravnodušno opazovala, je bila od Ane precej starejša, nosila si je v usta kepice kvasa in ga topečega požirala kakor obhajilni božji kruh. Ani je prijazno dovolila, da lahko mirno odide, da bo trgovino zaprla sama in da je lahko odsotna tudi popoldne, če si to želi. (Kakor si pač želi.)

Verjetno sta si te vrste uslug redno izmenjavali, ker Ana na vse to ni nič rekla, le slekla si je prodajalno haljo in se še enkrat zasmejala.

Izstopila sva iz zadahljive štacunice kakor iz čebulne jame in se zunaj, na soncu, nekaj trenutkov nepremično gledala, ugibaje, kaj naj bi snidenju po toliko letih – in izkušnjah – sledilo: objem, rahel in neoporečen, ali jok.

Nekaj bi moralo, a ni. Ni.

Ana se mi je le od drugega letnika dalje kot dekle in kot prijateljica v tistih svilenih, kričečih capicah metulja eksotika izmikala. Zanja sem bil nekakšen – fuj. Srečavanjem se je ogibala. Mi ušla, če me je le zagledala. Vse, kar sem zvedel, sem od njenih zavidnih sosed, ki so jo obsojale, pa ne zaradi obnašanja do mene, to je bil samo izgovor za zavist. Grenila jih je njena oblačilna eksotika, s katero je osvajala Ljubljano.

Ker ni bilo ne joka ne objemanja pred štacunico, se je Ana Selinko prelomila v glasen, lep smeh in si odkimala – sama sebi, ko da se je kakor krpa ožela do zadnje kapljice. Iz razočaranja nad pričakanim. Prepričana je bila, da me ne bo blizu. Zdaj pa sem tu.

Zakaj?

Šum tega vprašaja mi ni ušel.

Stopila sva med oleandre, ki jih je sapa gonila na pašo v majsko svetlobo.

Polovnik je bil kakor kruh, zlato rumen.

Stopala sva drug ob drugem proti njihovi stari kamenjači z ganki, na katerih so trepetale pelargonije. Dvorišče je bilo pometeno, gartelc obit s srebrnimi plankami, v njem so bodli prvi brstiči zelenjave.

Stopila sva v hladno vežo, iz neke sobe se je slišalo pogonsko tiktakanje ur. Na desetine ur.

Od tam je prišel moški nizke rasti, siv, nekakšen župnik Kneipp, z brazdami kofetnih gub, izza nekih drugih vrat je pogledala ženska z ruto na očeh, ki si jo je pridvignila.

Ana jima je predstavila mojo malenkost v slogu tistih pompoznihih cap, ki so naju nekoč vrgle narazen, zdaj pa privedle spet skup.

Poslej seveda ni bilo več nedelje, da ne bi zapustil svojih pinij in morskoga križa iz sonca in lune na prsih valov.

Vsako soboto zvečer, ko sem se privlekel od morja s tistim mehkom, ki mu pri nas pravijo avtobus, so me pri Selinkovih pričakovali kot snubca oziroma sem bil že prihodnji zet.

Miza v veliki kuhinji z zelenim štedilnikom, lokomotivo na žerjavko je bila dvojno pregrnjena kakor oltar; dva bela prta sta jo krasila, zgornji je bil pšenično rumen in prevotljen s kobuli cvetov, ki so bili po robovih trdo obšiti z belo vato.

Beli porcelan je kar sam od sebe zvonil.

Zvoki Kitajske, Japonske?

Se je prebujal Buda?

Ana pa žal ni bila več to, kar je bila: vse nadresnično ali božje v nji se je izgubilo. Sama ni vedela, kako, kdaj in zakaj je zamaknjenost prešla.

Od nekega dne se ji nobena pesem ni več oglasila.

To sem razumel. Tudi meni je bila poleg zamaknitve dana še neka sila, s katero sem se lahko v sanjah pomenil vse – in je bilo tisto potem tudi vse res, ne takoj, ampak kasneje – potem pa sva v pogovoru s to silo, jaz sem jo imenoval kratko *sanje* (pa niso bile), prišla do konca... Meni se je zdelo, da je konec. Pa seveda ni bil konec in nikoli več nisem utegnil navezati stika. Celu sanje mi je ta moč izbrisala. Spominjal sem se, da sem določene stvari še doživljal, vendar zarisov in pomenov nisem več uzrl.

Človeku je dano samo enkrat, da dobi stik. In stik je tudi zamaknitev, kjer je resničnost mnogokratna, ne le enkratna.

Škoda, da to imenujemo umetnost. Drugače bi se moralo to imenovati. In tudi pod kakšno kritiko ne bi smelo zapasti, ker je s tem navdih zravnán z zemljo. Štrline, ki ostanejo, so fraze političnega pomena. Stroke za to preprosto ni.

Hodila sva z Ano blizu Čezsoškega Loga, vasice, kjer se je rodila njena mama, črna volnena senčica.

Travniki so bili bolj požeti ko pokošeni, in dehteli so kakor otroški vrtinci sladko, njihve, z belo rožnatimi cvetovi, pa so izsrkavali čmrlji, kot struna pojoče.

Z glasom, ki se je zdrobil v steklene drobce, sem oddeklamiral njeno davno poletno prispodobo, ki je živela globoko v meni kakor v kripti svetniške kosti –

*klic golš,
golobjih in grličjih,
se v noč prihajajočo vdeva,
čakajte dahe dneva...*

Ano je moj mrzel, v steklene kosce razpršeni glas pretresel, videl sem

kurjo polt njene bledice po nežnem, slokem vratu, na katerega so padali črni kodri.

Zastala sva ob popotnem znamenju, kjer sveti Florjan s čelado na glavi gasi kmečki dom iz golide za mleko, s strme Planje pa je že drsel nočni dih in zvezde so začele kot iskre pri varjenju švigati na nebo in niso več ugasnile.

Od nekdanje lepe, skalno čiste Ane so ostale samo še obrvi, ko da bi njeno belo čelo nesmrtno posenčil sam Michelangelo Buonarotti. Njene jelkasto kropilne trepalnice so se razsršele, nobene eleganca in reda ni bilo več v njih. V njenem pogledu je povrevalo nekaj divjega. Za sivo jopo, spleteno v močne kite, so životarili težki hlebi kruha namesto prsi.

Ana je v tem času vdovela – in ne.

Vsa stvar pa je takóle potekala. Ko je začela poučevati v vasi Soča – in prihajala v nedeljah domov – sta se srečala z vaščanom, bratom te, s katero skupaj prodajata, oziroma Lojzetom Cundrom, poročnikom trgovinske mornarice. Začela sta hoditi skup in, jasno, spati skup. Ob polletju jo je Lojze s svojimi strici, ki so sami zaslužni junaki Tolminske, povlekel z mrzle šole v Soči na Žago in jo kot prodajalko pridružil sestri Kati v zadrugi. Tu naj bi počakala nanj, da se vrne z ene od voženj iz zahodne Afrike, nato bi se takoj vzela, si ustvarila svoj kót, družinico – *ščip, ščip, ščip* (otroški). Žal... Lojze se je sicer res vrnil z voznje na obalo, ampak v trugi, razžrt od sarkoma.

– Čisto zdravega mi je pojedel, je dejala Ana in si brisala koticke srbečih oči z belim kobulastim robčkom, ki je dehtel po čokoladni šminki.

Hlad naju je premaknil in zakoračila sva po stezah, kjer so zamrljali črički.

Čisto zdravega ji le ni mogel požreti sarkom, sem razmišljal, kajti čisto vse boleznini so metafore nečesa, rekel sem ji pa – za tolažbo – da je konec koncev za vse še vedno čas.

Ana se je kot pribita ustavila, stisnila svileni robček v ožem in iz njenih oči me je obsul lesk upanja ali srda.

Z vso odločnostjo, kolikor je je premogla, mi je odvrnila, da je čas zanje dokončno minil, ker ji je Lojze pomenil nezamenljivo osebnost.

(Torej je bil lesk njenih oči srditost.)

Razumel sem te ženske dvojnosti. Pokimal sem in spet sva počasi koračila drug ob drugem, loveč vonje večera, ki so prihajali kakor potoki iz najbolj oddaljenih grap, dolin, senožeti. Bili so v glavnem travnati in vonji crkvine. (Ubiti gamsi.)

Med sprehodom je še nekajkrat s poudarkom betonske teže prekrila pot, ki pelje k nji – k tisti obrvi sredi njenih nog.

Z vso odločnostjo se je počutila vdovo in v tem stanju, ki ji ustreza, je dejala, ne misli popustiti. V njem hoče preživeti zvesta in čista.

Še danes ne vem, zakaj nisem odšel in jo pustil sredi krompirišč, vonjev, koloradskih otrplih hroščev, sredi požetih travnikov, dišečih po otroških vrtincih, ter noč prebedel kje v kakem starem ovčjem hlevu, razmajanem, napolnjenem z grenkimi vonji.

Naj bi bila vdova z njim, ne z mano!

In namesto k ženski, ki bi jo nekega dne vendarle nagnil, da bi začela hlastati, ko da lovi zrak in se utaplja, sem začel hoditi k nji kot k sestri, k njeni materi in očetu pa kot k svojim staršem.

Bilo mi je nepopisno drago, da me nekje daleč od šole in morja, zatohlega poletnega zraka, čaka bela čumnata, polna hladnega in bleščečega se zraka s posteljo, orehovo grenko, z visokim belim zglavjem.

Spati in prebujati se v taki sobici je bilo nekaj nepopisnega.

V starem okviru nekega pračavnega para je grizljal molj.

Tu sem nenadoma našel svoj drugi dom. Pravzaprav pravi in edini dom doslej.

Sem sem hodil poslej redno pisat – poleti in pozimi – oziroma kadar koli se je ponudila priložnost.

V čumnato je Anin oče Jakob namestil gašperček s cevmi za dim in razsev toplote skupaj z Aninim bratrancem Janezom. Vsa čumnata je bila kakor žganjekuhni sod, v kateri se destilirajo pare. Pozimi, kadar sem zakuril, pa je bila sobica v trenutku prijazen odev živega diha.

Brneči ogenj sem od nekdaj ljubil, posebno njegov sijaj, ki je prehajal z rdeče v zlato; v brnečem zvenu, nabijanju plamena, pa je nekaj davnega, nekakšen prapok, iz katerega se je vse pričelo.

(Ali ni tudi Mojzes govoril z ognjem?)

In ob ognju in toploti so moje sanje vedno našle svoj jezik.

Tako sva z Ano, ki sploh ni bila vdova, začela počasi deliti vse zakonske bridkosti, razen ene, najlepše in najhujše, naslade, ki je estetika orgazma. V njem je, kakor v jajcu skrit najvišji smisel življenja: njegovo porajanje. Ko telo pretrese električni praspomin, se rodi rodilna moč; iz nje prihajamo in vanjo presihamo.

Obžalujem, da se nisva dotaknila najlepšega in najhujšega.

Pogostoma sva zvečer odšla proti Srpenici, pod obokom rumenega večera, kjer je na malem, gredastem pokopališču živel svoje gnijoče življenje njen nesojeni mož, nečak in sin tolminskih junakov, Alojz Cunder, poročnik Splošne plovbe, kateremu so jajca pregnila v zahodni Afriki. Zdaj je bil ves njegov svet, svetlikajoči se kremenčev pesek, zajet v marmorni okvir, in s stopničasto belega spomenika je kačje mrzlo – v bistvu slep – opazoval nekdanji človek svet, v katerem sva še bila jaz in Ana.

Strmel je v nekaj nedoločljivega, kakor vsi mrtveci. Posebno tisti, ki so pobiti.

Nedoločljivo, ki ga je Alojz Cunder opazoval, vsekakor ni pripadalo svetu, ker bi se nekako odzivalo na njegov mrzlikasti pogled.

Zanimivo je eno: dokler je človek živ, pa čeprav je na fotosu, je *nedoločljivo* moč videti in prepoznati, ko pa človek umre, se spremeni nekaj

tudi na sliki in *nedoločno* se nekako opredeli in ni več vidno oziroma razpoznavno.

Smrt ugasne tudi fotografijo.

Na tega lepega mrliča, ki mi je preprečeval naslado orgazma, sem bil nemalo besen. Saj iz njega ne more prikleti več niti regrat ali krvavi mleček, iz mene pa še vse. Na primer lepa deklška glavica, dišeča po toplini življenja, po živem, z razmršenimi laski, polnimi svetline.

Kolikokrat sem se ponoči zalotil, da bi se prebil k Ani v spodnji del hiše in jo potunkal v tri razsežnosti narave: dobroto, mrak in strast.

Spala je v zamreženi sobici tik starševske spalnice, v kateri pa je bilo polno cvrčecih muh in ogabnih, starih ovnatih vonjev, ki so pripluli iz bližnjih hlevčkov, svinjakom podobnih.

Včasih sem se že znašel tik vrat, a sem si zadnji hip premislil. Ana je bila nadvse nepredvidljiva – tako sem jo ves čas čutil. Lahko bi me sprejela, kar je malo verjetno, ali pa bi moral sredi noči ven. Preprosto na cesto.

Ni moglo mimo nje, da si ne želim z njo naslade, zato je na sprehodih velikokrat rekla, ko sem pomenljivo obmolnil, *da me ima nepopisno rada, vendar ne tako, kakor se po navadi za to besedo misli. Drugače me ima...* Ona je in ostane vdova. Zato me lepo prosi – *ne, ne, ne*. To bi zanjo pomenilo, da je med nama vsega konec.

Zelo verjetno bi se res kaj takega zgodilo, če bi kaj poskušal.

Spraševal pa sem se neprenehoma, zakaj, zakaj naj bi bilo nenadoma vsega konec.

(Saj je naslada lepota.)

V mislih nanjo nisem mogel čestokrat zaspati vse do jutra, dokler se nisem zonaniral, da je bilo okoli mene vse mokro, lepljivo in oprejemljivo. Ko sem se predramil z glavobolom, so bile rjuhe name dobesedno pripopane in sem jih trgal s sebe ko povoje ranjenec...

Zdaj, ko sem bil v hiši več ko domač in sta starša verjetno skrivši pričakovala, da se zgodi božja volja, in da se ta na samotnih nočnih sprehodih, ko je bila noč kakor iz alpske medenine, tudi godi, je postala usoda Selinkovih hočeš nočeš tudi moja.

Materine odprte gnojne noge sem nešteto krat očistil z mlačnimi kamili-cami in jih povil s svežimi povoji.

Bila je blaga ženskica, vsa v črnem, z ruto, pomaknjeno daleč na temne oči, ki so videle marsikaj.

Zelo je verovala v Jezusa Kristusa, ki nas bo vse odrešil. A najraje je kuhala v kotličku polento, zlat hlebček, ki ga je nato v shrambi ohlajenega v trdo opeko, razrezala z močno nitko in zabelila z ocvirki.

Kakor sem že rekel, je bila iz Čezsoškega Loga – otoka. Okoli vasi se je premetavala Soča, od številnih skal kodrasta. Šumna.

Kadar sva bila sama, sva se zagovorila o Ani, ki je bila kot otrok edinka – predvsem zaradi očetove bolezni – in mama ni in ni mogla ne razumeti ne dojeti, da jo ta mrlič drži še zdaj, ko nima do nje vendar nobene pravice več.

Saj je – *vrag* – mrtev.

Vedela je, da so mu jajca pregnila, ker se je preveč ljubezensko izživiljal po afriških bordelih, hčerka pa ga je doma medleče čakala kot Alfonza Ligvorija – svetnika.

Največja uganka za mater pa je bila, zakaj se ga drži Ana, ko bi ga lahko odpihnila kot milni mehurček. Saj ji ni nič, razen da z Lojzetovo sestro skupaj drobita kvas in režeta sir v tisti trgovini.

– Ali je Kati tista zver, ki nadaljuje mrtvega brata? In kako ga – s čim, s kom?

Včasih se je vdala, da je tako, in pripovedovala, da ima Ana to zvestobo po očetovem rodu. Tam da so takšni: zvesti so tudi mrličem.

Da me je bolje videla, si je popravila rob rute; lesk njenega pogleda je spominjal na odblesk vode v temnem vodnjaku, ki jo je pod določenim kotom oplazil dan bodisi s šipe ali svetloba s kóte edinega dne, ko je lahko dosegla globino vodnjaka.

Med zaupnim pogovorom pa so okoli naju brenčale muhe in se spopadale ali parile. Bilo jih je na stotine. Bile so ko žalovalska mrežica na damskem klobučku.

Včasih je ostalo samo pri tem, včasih pa se je zatopila v misli – v prihodnost in nadaljevala zavezo med nama in Ano, jalovo kakor ovce, ki ne morejo crkniti in niso niti kot meso užitne, zato jih izženejo v kako samotno senožet, da, ali popadajo po bregovih ali pa jih pobijejo strele.

Videl sem te ovce. Bile so gluhe, druge slepe in so spominjale na gobavce iz Kristusovih časov. Bile so velike kakor teleta in so bile večno skupaj, kakor senca, ki se boji sonca.

– Eno mi obljubi, mi je rekla ob takih priložnostih in trla jokast glas kakor v mlinčku zrna kave: Ko me ne bo . . . ko ne bo nikogar od naju v tej hiši – oh! Ne zapusti, ne zapusti moje Ane nesrečne. Tu boš imel vedno sobico, da boš lahko pisal . . . Samo Ane ne zapusti. Vem, da imaš težave z njo, a tega nisem kriva jaz . . . Jaz bi zanosila zdaj, če bi le mogla. Ona pa ima vse . . . in noče. Ne zapusti je, prosim te!

Njena zbežanost me je prizadela. Lahko sem si zamišljal mater, ki bo pustila hčer samo, brez otroka na svetu.

Obljubil sem ji, da je to najmanj, kar lahko storim – da Ane ne zapustim.

Ko je prejela od mene to obljubo, si je spet pomaknila ruto na rob oči in se prepustila občutju, ki je bilo najbrž njena največja skrivnost.

Njen mož, ki je bil po poklicu urar, je sem in tja še popravil kakšno uro, ne pa več ročnih, s finimi mehanizmi, katerih drobovje je vidno le s povečevalnikom. Ukvarjal se je le z velikimi, sobnimi, ki so zvenele ko kitare in je bil njihov glas slišati po vsej vasi.

Jakob Selinko, Anin oče, je počasi slepel na obe očesi zaradi glavkoma in se mu je vid vračal le na trenutke kakor noremu um. Zato je ure v svoji sobi, ki je bila delavnica, raje dolgo poslušal kakor gledal. S posluhom je uganil, katero zobato kolesce se je razrahljalo, zataknilo, obstalo in spravilo

celoten mehanizem v molk, zaostajanje ali prehitevanje. Ko je to po dolgem prisluškovanju – bolj uglaševalec ko urar – ugotovil, je vzel eno od jeklenih igel ali dolgih pincet in ura, molčeca, je spet vzbrnela ko razdražen roj. Nato je uro pustil čez noč na miru, vstajal ponoči in ji prisluškoval ko pravkar rojenemu otroku, če ni izdihnil.

Jakob ali oče Ane Selinko se je svoje obrti izučil v Padovi pri enem največjih mojstrov tedanjega časa blizu stolnice svetega Antona – Giancarlu Gianettiju, a je imel to usodno smolo, ko je postal njegov najbolj obetavni pomočnik, da se mu je začelo nenadoma megliti na levem očesu, solzni kanal pa tako zožil, da je ves čas segal po robčku, loveč solze. Najprej so mislili, da gre zgolj za povečano dioptrijo, kasneje pa so v Veroni pri enem od Gianettejevih zdravniških sorodnikov le ugotovili, da so pri mladem *ščavu* nastopile na ozadju očesa žilne spremembe oziroma pojav, ki prej ali slej človeku odvzame dragocenost vidnega čuta.

Jakob je nekaj časa še zdržal v Padovi in upal v čudež svetega Antona, ki ga je vse v Padovi silno častilo, posebno mojster. Jakob je hodil tja jokati in mu ponujal vse svoje – prihodnje – premoženje, če mu pomaga, zdaj, tako mlademu in ubogemu, saj se ne more vrniti na Žago... Po stolnici se je pretakala samo tihota in svetlobe različnih stekel, največ modre in rdeče, slišalo se je drsanje korakov in videl je, kako začudeni, skoraj nori obrazi šepetajo kakor on.

Sveti Anton ga ni uslišal.

Pa je molil, iskreno je veroval in je zameril Jezusu, ki je dejal, karkoli boste prosili v mojem imenu očeta, boste prejeli.

On ni prijel ničesar.

Ali je Jezus lagal?

Ali so lagali drugi v njegovem imenu?

Kaj je res rekel – in kaj ni?

Mladi, perspektivni *ščavo* se je preprosto moral vrniti nazaj med ovce in koze, hribe in doline, k Soči, k temu modrikavemu koščku stekla, skozi katerega so postrvi zrle v svet.

Tiho se je vrnil, tako tiho, kakor je bil odšel, in spet jedel sir, polento ter upal, da si najde katero in da podeduje kot invalid domačijo, hišico iz skal in ganka, brata Janeza pa prepodi v priženitev.

Samo ta sen je sveti Anton uresničil. Še živa oče in mati in dober brat Janez so razumeli, da je Jakec, kakor so ga klicali, obsojen na slepoto in da mora zaradi tega biti dom njegov, če si hoče dobiti koga, ki bo nanj, slepca, pazil vse življenje. Saj ga bo treba tudi voditi...

Krepkemu Janezu pa so pokazali – vrata.

In ali je bil res čudež ali le posmeh narave, kdo bi to vedel, Jaka Selinko se je sicer solzil, pobojeval dalje na levem očesu, a docela oslepel pa ni. Vid mu je sicer opešal, skozi meglico so se mu prikazovali kozolci in drugi liki, ki jih v Posočju sploh ni, a na desnega, ki ga je sem in tja že obšla motnjava, je še dobro videl.

V tem času je srečal mlado, srčno živo Marjeto Skočir, ki je bila doma odveč, kakor mnogo drugih tedaj. Kljub vojski v Abesiniji in drugje po svetu menarha nikoli ne počiva; strast, porojena iz estronskega hormona je večnostni ukaz, ki izzove še drugega – progesteronskega. Ta dva skupaj potem na poseben način pleteta gnezdo otroku. In samo otrok in nič drugega je zares naša prihodnost.

Druge ni, ne lepe ne grde.

Nekega dne je potem Marjeta spoznala, da sta z Jakcem spočela otroka; držala se je za trebuh in se smejala sreči. Ogovarjala je Boga in ga spraševala, s čim si je to njegovo dobroto prislužila. Seveda je bil Bog tiho. Na take reči sploh ne odgovarja.

Vedela pa je natanko, kdaj in kje se je to zgodilo.

Zamižnila je od prihajajoče telesne slabosti in odmisliła: Blagoslovljen tisti kraj – in tisti lepi večer, ki je migljjal od zvezd, ki so jih prevlekli zračni tokovi.

Bilo je to sredi poletja ob jarki medenini meseca v izsušeni strugi Učje ob veliki skali, jajcu dinozavra.

Tako se je začela prihodnost sveta, ki mu je bilo poslej ime – Ana.

Marjete, Anine mame, ni bilo kasneje sram, da tega ne bi hčerki zaupala. Celó ogledat sta šli tisti kraj.

Bila pa je le približnost mesta, kjer sta jo spočela, ker se je v petnajstih letih struga Učje tudi petnajstkrat prestavila. Tam so bile druge skale – jajca. Morda so bile le nekatere vrbe in jelše ter bori isti kakor takrat.

Ustje je množično zaraščal vodni lapuh.

Ana je bila ob tem odstrtju skrivnosti presenečena in v zadregi. Imela je že svoje stvari in bila je lepa – mila.

Estron jo je že poudaril na vseh mestih.

Vprašala je mamo, zakaj sta jo ravno tu spočela, zakaj ne v postelji ali kje drugje?

Mama se ji je smehljala in ji odgovorila, da o tem ne odloča pamet, ampak sile, ki so nad nami.

Ali Bog? je vprašala Ana in jo sumno ogledovala, to svojo čudno mamo, ki se ji je ob tem razkritju rahlo zastudila, da sta si jo šla z očetom privriskat med skale Učje. Najbrž sta skakala drug v drugega kakor dva besna martinčka.

Tudi ona je že poznala sile masturbacije.

In mama ji je spet poudarjeno odvrnila: To so sile, ne Bog!

Ta kraj, poln kamnov, jajc dinozavrov, suh, peščen, mi je šla Ana večkrat pokazat. Zakaj?

Zdel se mi je lep. Lepši kakor malomeščanska postelja. Tu je zrak dehtel po ekstraktu zelenega rožmarina in hladnih, hlebastih skalah. Sparjeni vrbovini, smolnatih borih.

Biti spočet v trdi naravi se mi je zdela velika, velika sreča.

– Tako se gonijo psi, je rekla s prekipevajočim studom Ana, ne pa

ljudje z dušo... Ne... Mene je to šokiralo, da sem nastala sredi Učje. Struge seveda.

– Jaz bi bil presrečen, če bi vedel, kje je tisti kraj, kje sem nastajal v orgazmu dveh bitij. Tudi če bi bila pod njima rahla, žgančeva krtina.

– In kje je tu duša? te vprašam. Duša, duša... Tako se pocibura za vogal pes, kakor ljudje delajo človeka in potem – tako se mi je zdelo – hodijo tisti kraj ogledovat, vohat.

Debelo sem jo pogledal zaradi izbruha.

– Kaj pa, sem dejal, če je samo to duša človekova?

– Ciburanje?

– In tisto vohanje kraja, sem dodal. Poglej... Zagledal sem se v šum vetra, ki je zibal črn bor – vejico s storžki. Kaj pa, če je človek, sem dejal nekoliko splaščen, samo grafit in voda z apnencem, ki ga poganja po tem svetu samo orgazem? Ali pa je človek tudi to, kar praviš ti, ciburanje, vohanje voglov po pasje z nekoliko drugačnim obnašanjem, in še Hamlet povrhu? Mirno je resnica lahko oboje; in če je to res, potem, se ti ne zdi, je to silno zanimivo.

– Ah, čemu le! je narasla Ana v jezno peno mleka.

– Zaradi kvalitete našega življenja, sem odvrnil in se ji približal na razdaljo, ko bi se lahko poljubljaj z njo. Potem imamo poleg vsega res tudi plemenitost ali dušo. Ali pa se nam to po Hamletu le dozdeva... Če imamo dušo, zakaj potem ubijamo? Rečem ti, da sem prepričan, da je bistvo našega življenja iz teh dveh nasprotij; tega, ki ga ti obsojaš in se ti gnusi in ga imenuješ pasje ciburanje in pasje ovohavanje voglov, in onega drugega, ki ga tudi ne moreš pozabiti in je vate zarit kot Hamletov primer. Vendar ne ene ne druge skrajnosti ne moreš doseči brez navzočnosti – ali sodelovanja – obeh.

Ana je sklonila glavo, kakor da ji jo je pozebel mraz. Ustnico si je zagriznila do krvi. Rodila se je češnja, temno rdeča in tekoča.

Ustavil sem jo, prijel, se ji približal na razdaljo diha in ji lizal krvavečo rano. Ko sem ji jo zalizal, me je z rokami, s katerimi je varovala svoje telo – položenimi na mojih prsih – odrinila z vso silo, da sem se opotekel.

Zavpila je: Ne več! In: Ti potemtakem misliš, da je bila duhovnost tudi tam doli – takrat.

Mirno je prešla moje opotekanje, padanje, lov za sabo.

Otresel sem si roke in dejal: Absolutno. Nizko vedno rodi plemenito.

– Jaz pa mislim, da samo plemenito rodi plemenito, je dahnila upehano in se sprevrgla z mislimi v nekaj, čemur nisem mogel več slediti.

Odšepetal sem: To so religiozni klišeji, Ana! Ko sta se tvoja dva tam doli vzela, kakor sta pač se – ti bi rekla nizko, jaz sodim o tem drugače – je sledil temu strašen in plemenit napor nosečnosti... in potem tvoje rojevanje; krči, kri.

– Ali devica Marija ni rodila iz plemenitosti v plemenitost? Duhovno, brez tistega vpitja, ki ga ti imenuješ...

– O tem, Ana, ne bi rad govoril.

– Zakaj ne?

– Moti me to, kar je tako lepo in naravno: tvoj začetek se je pričel ob ustju Učje, malo više, no. Sprejmi to. Jezusov začetek je položen v Betlehem. Tam vidiš zdaj zlato zvezdo z oljnimi lučmi in sprevođe ljudi . . .

Kakor sem že rekel, Ana ni več pisala pesmi, starih, polnih posebnosti v ključu besed, pa ni hotela pokazati. Ali se je bala tistega sveta, ki ni bil resničen, ali ki je bil drugače še bolj resničen? Ne vem. A najbrž se ga je.

Kadar sem pisal in bil predan trpečemu navdihu, ki je ognjeno vil klišeje in ustvarjal nove, je prišla v sobo, z izgovorom, da mi prinaša čaj, kavo; sedla na rob postelje, ves čas na oprežu, da se ne bi stegnil po nji, jo spravil podse in tako dalje . . . Strmela je v kupe papirnatih listov, ki sem jih bil popisal, v odprte knjige, listala po monografijah slikarjev ali jemala v roke pesniške zbirke in sem in tja prebrala kak verz, ki jo je silno prizadel.

Čuti so ji vendarle še ostali živi.

Od najinega zadnjega pogovora o njenem rojstvu ter duši, ki je lahko oboje, pasje ciburanje in hamletovstvo, je postala silno molčeča. Dasi je še rada vsak večer *ogrnila belo*, kitasto jopo in odšla z menoj ven v mrak, poln mesečinske medenine, sem zaznal, da je v nji že izoblikovan nekakšen neomajen sklep v zvezi z mano. Njegov izliv na svetlo pa se je začel ob stavku, da *samo plemenito rodi plemenito*; takrat se je z mislimi zagledala v nekaj, čemur niso mogle moje ostre misli več slediti; pojavilo se je nekaj *defektnega*; nastopilo je kot podtaknjeno mišljenje, ki ga je zaradi mojega reagiranja na njeno rojstvo v koritu Učje, nenadoma sprejela, čeprav se ga je prej otepala.

Sled za to sem naslutil v nekem čudnem, daljnem, simbolu dveh psov, ki si jih je privlekel od nekod Jakobov brat Janez.

Že kot mladiča mi nista bila simpatična, čeprav sta bila bernardinca, cedeča slino kot volno . . . Tedaj sta se še pustila božati in ljubkovati, toda grizla sta late v plotu dvorišča, kjer sta se preganjala. Nenadoma pa sta porasla in njuno lajanje je prešlo v besnilo in prave napade, predvsem do nas, sosedov. Zdaj so late hrstele in iveri, bele kot sneg, so frčale po zraku.

V obeh pseh, se mi je zdelo, je nekaj nemškega in še česa. Rasno sta morala biti nečista.

Ali pa je bilo v njima nekaj, kar je bilo v mislih Ane, ki jih je nenadoma, kot že dolgo podtaknjene, spremenila v svoj neomajni sklep proti meni.

Jakobov brat, stric Janez, je začel nenadoma poleževati in začelo se je govoriti, da ima raka.

Ob toplem vremenu je spal v ležalniku s časopisom na obrazu. Prebudila ga nista niti grozljiva bernardinca, ki sta naskakovala late ali jih uničevala z zamahi zobovja.

Nisem mogel dojeti, da bi sprememba v Ani nastala prav v zvezi s tema dvema psoma. In prav to, da nisem mogel, se je v mojem življenju že večkrat pokazalo, da je prav v tej *nemoči* resnica moje prihodnosti.

V sedemdesetih letih je Ana najprej zgubila mater, Marjeto iz Čezsoškega Loga, ki jo je spočela v ustju Učje, nato pa še očeta Jakoba, ki je postal čisto slep, a je še tak do zadnjega popravljajl ure. Smrt ga je požela nad velikim urnim mehanizmom, ki so ga pricingali iz župnišča. Sklanjaje se nad njim, je z glavo usekal po ohišju; divje je zabrnelo, kakor bi udarila po strunah Segovia ali cela Španija; Ana je pritekla v njegovo delavnico, kjer so križem kražem tiktakale ure na stenah, kakor bi se sklicali ptički; oče je iz presekanе lobanje črno krvavel, iz ust pa so mu lezle rdečkaste proteze, kakor da pravkar rodi to umetno zobovje.

Bil je takoj mrtev; obiskala ga je kap.

Angel mu jo je prinesel za malico.

Telegram o smrti dragega mi Jakoba Selinka me je ujel na šoli, na eni izmed mučeniških konferenc, kjer smo nemaniči razpravljali o dobičku.

Kdor si je to kazen izmislil za učitelje, je moral imeti same enojke v vseh predmetih, razen v verouku.

Poštar, vesel možak, je mencial ob meni in mi hvalil pravljico, ki jo je davi slišal po radiu. Vedel je, da mu bom dal za deci.

In sem mu res.

Ko sem razgrnil ovojnico in je papir zašumel Jakobovo smrt, sem bil iz sebe.

Na pogreb me kurbirski Brežič ne bi pustil, saj nisem bil ne ožji ne širši sorodnik Selinkovih.

Kolegice se niso zmenile za mojo prizadetost, žlobudrale so dalje kakor papige v džungli.

Strmel sem v ta čvek in utrnilo se mi je, da v desetletjih socializma iz ljudi nismo ustvarili drugega kakor živali: *formo živih fraz*.

Najbolj nenavadne pa so bile prosvetne živali.

Jaz kot žival.

Bili smo pripravljeni dobrodušno prežlobudrati celo noč, zanemariti svoje najbližje, zavreči za partijo moža ali ženo, otroke (svoje) in biti recimo nadvse srečni ob kakšni sindikalni ribji gostiji, kjer smo ugotavljali, katero Jolando je izmasirala za to priložnost kozmetičarka, ali katera se je kar sama napacala.

Kajpak je nad vsemi nami bedel družbeno-politično neoporočeni pesjan Brežič, cinični udbovec do amena, ki nas je imel, vse te frazujoče živali, ovite okoli mezinca. Saj smo bili vsi člani kakšnega omejenega sveta, ki je kradel otrokom doma mater ali očeta, možu ženo, ženi moža... Saj smo morali na migljaj priti na kako jalovo sejo, da bi zadostili pravilniku o polni zaposlitvi. Pet ur pouka in pripravljanja nanj ni za socializem pomenilo nič. Na šoli moraš biti ves dan.

Čudovita prosvetna ekonomija, vredna Nobelove!

Pokojni cesar Franc Jožef bi se tolkel po bedrih v svojem Ischlu, ker si ni izmislil takega globokega zaničevanja za ta stan, ki ga je toliko stal. Zavidal bi komunistom, če bi bil še živ.

Ani sem poslal telegram, da na pogreb ne morem priti (šola etc.) in da naj me pričakuje v soboto – kakor vedno.

Žal . . . , sem še dodal. Morala je razumeti.

Bil je pozen, deževen oktober, ko sem izstopil na Žagi iz avtobusa.

Vse je bilo rjavo, oksidirano.

Polovnik je bil do polovice v megli. Od vsepovsod je dehtela vlaga. Po vseh pobočjih, zlasti bližnjih, so se trgale megle.

Kolikor toliko je še bilo svetlo, da sem lahko rekel: dan je.

Skupaj z mano je izstopilo še nekaj prihuljenih postav. Vse črno volnene.

Ana me je pričakala na avtobusni postaji. Vso pot do doma sem se bal, da mi bo izrekla zamero, zakaj nisem prišel na očetov pogreb. Naj dodam, da tudi na materinega nisem mogel.

Podržal sem nad nama njen kostanjev dežnik. Bila je kakor izpit mrlič. Bela in zresnjena. Odtujena. Nekako vendarle jezna name. (Ker sem prišel?)

Opravičil sem se ji, ker nisem mogel priti na očetov pogreb in ji povedal, da sem poskusil vse; celo s prostim dnevom, do katerega imam v izrednih primerih in potrebah pravico, vendar nenadoma od kolegov ni bil nihče pripravljen, da bi me nadomeščal. Vsi so bili dodatno zaposleni.

Od tridesetih ni bilo niti enega pripravljenega razumeti, da me je smrt prizadela.

Smrt v tem sistemu, ko se v prosveti deli dobiček, ne pomeni več žalosti, razen seveda, če ne gre kdo od njih – *kdo iz krogov*. Takrat pa zazija v partah in spominskih zabelezkah praznina, votla ko mozgovna kost. Tistih od odzgor ni mogoče nadomestiti, čeprav so v resnici že nadomeščeni. Če pa zdrkne v grob kaka reva z vnetimi venami ali slep urar, to za to dobičkonosno družbo ni več smrt; oba sta namreč že od rojstva nadomestljiva.

Ta reč je navsezadnje razvidna že iz osmrtnice: za revčke so vedno miceni, kakor oglasi za klavir.

Žensk s pregnitimi, gangrenoznimi venami na nogah, je kolikor hočeš, slepih urarjev, ki jih naposled pohopsa kap, pa še več.

Vendar Ane moj cinični bes, napojen v neobčutljivosti kolegov, ni niti malo razpoložil; olajšal. Hodila je zraven mene ko napol mrtva. Bolje lutka iz Hofmannove pripovedke ali Dalijeva dama, sodomirana od same sebe. Videl in občutil sem, da ji je vseeno, kaj čvekavzam. Ali se je tega nenadoma v dolgih letih ob meni nasitila, privadila, ali kaj vem kaj. Neredko mi je že oponirala, češ zakaj se toliko pritožujem nad demokracijo, saj je mōči že vse napisati in objaviti. In imela je prav. Zdaj je že kak drek prismrdel izpod ruš. Ne pa vsi. Vendar sem jaz bral več ko Ana in tako sem nekoč bral *izbrane lekcije* Josepha Goebbelsa, mojstra aktualnega političnega tiska. Mislim, da je zgled sedanjemu. Goebbels pravi, da je največja ukana propagande in sistema v tem, da napiše in objavi o sebi vse . . . To ljudje

občudujejo – *ta vse*. Oni morajo biti o njem tiho, tu pa minister rajha mirno razpravlja o korupciji in drugih svinjarijah. In prav v tem je vsa zvijačnost: poveš in objaviš res lahko *vse*, popraviti in spremeniti kaj od tega pa ne smeš niti pike.

Žal tega Ana ni hotela razumeti ali pa ni več mogla, kajti postala je Žagarica, otopelo bitje, volneno črno, kakor druge.

Ko sva se približevala stričevemu dvorišču, sta pritekla nasproti divja bernardinca, prava teleta, rdečecgrivnata in bela. Vzpela sta se na plot in od besa pljuvala v naju.

– Pa saj to sta človeka, sem rekel Ani, ko sem opazoval njun srdit bes. Ana, saj pljujeta v naju. Jaz ju bom . . .

– Ne! je zavpila in me zgrabila za roko.

Psa sta doumela, da sem nekje močnejši od njiju in da bi ju lahko z dvema streloma položil na mokra tla. Samo vlažno sta še sopla in nečloveško smrdela po lastnih iztrebkih, tekala po dvorišču v krogu, se nama približevala, nazadnje pa začela gristi late in bele iveri so začele iti v cvet, škropiti naju, in hrsteti.

Presenečen sem bil, da ni nihče od njunih gospodarjev stopil iz hiše in ju poklical, da bi nama dala mir.

Vseeno sta še rjovela, vendar tiše, zase, kot gordnjava starca.

Vtem je žalostno zadeževalo, kakor da bi bila začela vreti mast in se cvreti v žlebovih ocvirki.

Luže so se jele kopičiti druga ob drugi kakor jezerca.

Svet pod nama je postal hipoma ugrezljiv, blaten, iz katerega je bilo treba čevlje povleči.

Pred uborno kamenjačo sem zaprl njen kostanjevo rjavi dežnik in izcedil iz njega curek.

Ana je hitela odklepat duri in prižigat luč v veži.

Prostor je vonjal po suhem bezgu in arniki, namočeni v cvetu.

V kuhinji, ki jo je dobro ogrela, je bilo prijetno toplo. V štedilniku so mežikale zarjaste žerjavke.

Miza je bila pogrnjena ko nekdanj: z dvema maminima prtoma in na krožničkih sta se rdečili skodelici iz starega, kitajskocesarskega, listnatega porcelana.

Tekočina, ki nama jo je nalila iz ročke, je dišala po bezgu. Iz shrambe je prinesla pleteno košarico s pecivom raznih vrst.

Lahno sva srknila vročo tekočino in se spogledala. Od tega trenutka dalje se nisem več mogel znebiti občutka, ki je vel od nje, ali od bogvekje, češ, kako naj bova še to, kar sva bila, prijatelja, ko pa nisi prišel ne na materin ne na očetov pogreb.

In v bistvu je bil očitek na mestu. Tisti, ki je tako mislil in šepetal, je imel prav.

Za vsako ceno bi bil moral priti na oba pogreba. Pogreb je pomembna stvar; pomembnejša od rojstva. Saj je izginila neka preteklost, ki je bila tudi prihodnost.

Prazno je, sem rekel žalostno in prikimoval, sam ne vem, čemu, segal po keksih in jih drobil.

Ana pa me je popravila in rekla: Tiho je, tiho.

– Rad bi videl očetovo delavnico, sem rekel.

Z robčkom si je otrla usta in vstala.

Ženska je res nekaj lepega – estetskega. Njeno poslanstvo ji nalaga, da je taka.

Bila je v črnem kostimu in beli bluzi z zlatim križcem. Od žalosti vsa suha in od zapuščenosti silno samotna, kakor da nima nikogar več na svetu. Tudi ne mene.

Zgrozil sem se, ko sem opazil, da je to res – da sem odpisan.

In še bolj, ko sem v tem trenutku pomislil nanjo kakor na užitek, ki bi ga lahko imel z njo.

(Ali je podobno tudi ona?)

Sledil sem ji na hodnik in nato v delavnico, kjer so se oglašale ure.

Tiktakale so kakor pomladi kukavice.

To je bil vrt s ptički, ki nimajo kljunov, ampak kazalce.

Rob omare, ob katerega je oče tresčil, ko ga je zadela kap, in kjer je sedaj nemel ogromen, prašen mehanizem farovške ure, je bil še ves od svežih sledov očetove krvi; vlekel se je ko cappa magna (kardinalska vlečka).

V temni delavnici je bilo hladno in vlažno oziroma nekaj gozdno bridkega.

Premražena se je nagnila k meni in mi zašepetala s prizvokom neizživete groze, kako je zazvenelo pri hiši, ko je oče tresnil mrtev po uri. *Kakor da bi... kakor da bi* in ni našla primere za zven očetove smrti. V tem trenutku sem videl, da se je zavedala, ko ni znala več najti primere, da je izgubila, *ne igrackanja s stihi*, ampak sebe.

Kako pomembno je, da znaš primerjati stvari v naravi s stvarmi v sebi. Tako se sproži neki drugi zapis – tajnopis o tebi kot prapočelu glasu.

Tudi jezik se rodi in je življenje. Ali ga tvoriš dalje ali ga le slepo ponavljaš kot določene krike džungla.

Njeno zadrego sem prezrl, nisem je hotel kaznovati, nisem želel pedagogizirati, saj nisem prišel niti na pogreb in mi ni bilo težko uganiti, da je hiša zazvenela polno, kakor ohišje kitare, ko je buča telebnila ob rob in se zasekala vanj. Saj se še sedaj tam kri strdeva.

– Strune si slišala, sem dejal tiho.

– Tako, tako, mi je odvrnila hvaležno, a pogledala me je, kakor da me ni.

In ko je Ana potem stopila k očetu, ki je slonel nad uro in mu dvignila obraz kakor Saloma, je iz prebite lobanje lila počasi v slan duh hlapčca kri. Odprla – razprla mu je polzaprte oči, v katerih je bil pogled iz žabjih jajc. Videla je, da oče ne živi več in da je v očesu smrt. Začela je vpiti in počenjati nekaj, kar jo je sram povedati.

Skočila je iz kože.

Pogledal sem Ano, če slišim prav.

– Iz kože sem skočila, iz kože je zatrjevala v navalu ihte. Vendar človek skoči drugače: vso obleko sem strgala s sebe, tudi spodnje perilo, ko sem videla, da je oče mrtev. Bila sem čisto gola in sem vpila, vpila, dokler se ni oče še enkart predramil, odprl oči in me še poslednjič videl tako, kakor sem se mu rodila. Mogoče je to naključje ali pa mu je bilo to dano iz razloga, ki ga ne poznam. Zdaj recimo vem, da je res, če kdo pravi, da je iz kože skočil . . . Je . . . S sebe je strgal vso obleko in hodil po sobi ali vrtu ali cesti, kjer koli, gol. In človek ima za kaj iz kože skakati. Če bi me ljudje tedaj videli ob očetu tako, bi me odpeljali v Idrijo . . .

– K Pelcu, sem rekel.

– Kdo je to?

– Prijazen doktor, ki bi metaforo razumel; menda sploh edini, ki jo in ki v metaforah vidi trenutke naše brezumnosti. Padla bi v dobre roke.

– Dobre; se ti meša?

– Zakaj?

– Kaj pa bi ljudje rekli, ko bi se vrnila iz Idrije – od svojega Pelca? To je tista, ki se slači – in je usekana.

– To imaš pa tudi prav. To bi namreč res rekli in ne bi o prisposobi kože nič razumeli. A tak je svet. Vladati bi moral dr. Pelc in vse prisposobe bi bile nekaznovane. A kaj moreš, ko pa vladajo komunisti, ki se slačijo samo nekajkrat na teden ob točno določenem urniku in nikoli ne skočijo iz kože.

– Zakaj teh Pelc ne obravnava, zakaj . . . Hotela je reči, *mene*, a se je spomnila, da je sploh ni imel niti trenutka pred sabo.

– Oh, Ana! sem dejal pol v joku in jo objel prek koščičastih ramen, a je bila prijazna in je roko lahko odsunila, da je padla v neme, pozabne globočine.

Poslušala sva ure in občutevala vlago, hlad; nekaj bridko gozdnega.

– Bi šla skup obiskat očeta? sem predlagal, vedoč, da ne bo rekla ne. Kupil sem za oba sveči.

– Zdaj, v tem dežju in mrazu!

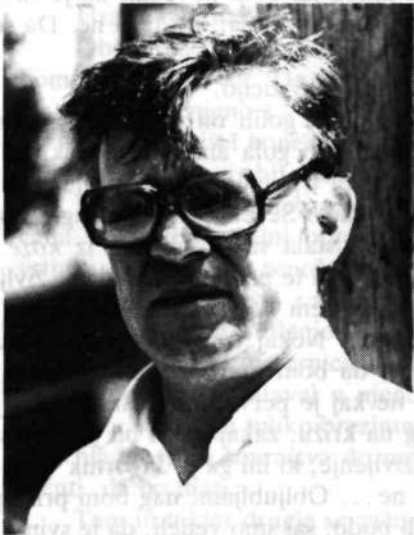
Prisluhnila sva strehi, a vretje deževne masti je medtem čisto ponehalo in ocvirki v žlebu niso več cvrčali.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Vse, kar je kdaj začeto, bo končano,
vse bo izhodilo neizbrisno pot,
nič ni nam vzeto in nič darovano,
sam sebe je povzpел pradavni rod.

In mi povzpenjamo ga znova v likih,
ki luč bili so, zdaj že slep spomin,
v duhovnosti ni malih ne velikih,
vse od začetka volja: v vrh višin.

Kdo podari mi krila neobrzdána,
da v vseobsežni prostor poletim?
Le tolikšna svoboda mi je dana,
kolikšno v sužnosti si priborim.

Pavle
Zidar

Les (II)

Vrnila sva se premražena. Obleka je bila kot pivnik nabita od vlage – težka.

Sveči nista hoteli goreti, ker so se pojavili močni vetrovni tokovi. Kup gomile z venci je dehtel presunljivo zeleno in prsteno.

Zaklical sem v grob – Jakob, Jakob – kakor nekoč v Betaniji žalostni Jezus.

Ob klicu moje misli, ne glasu, pa so se začele jadrno dvigovati megle

s pobočij in nebo je bilo migljajoče osvetljeno od modrih razbitin.

Spet sva sedela v dobro skurjeni kuhinji in sušila svoj pivnik: obleke; med nama je bil velik štedilnik, v katerem je brnel hrbet mačjega ognja. Imela sva vsak svojo skodelico čaja, ga srkala in premišljevala, roke pa so se nama ugrezale v mednožje, kakor pri hudi učiteljici, ki zahteva absoluten mir.

Kdo bi si mislil, da bo preteklo petnajst let od tedaj, ko se je Ana v Ljubljani spreminjala v meketajočo skalo, ki jo naredi tako medena slast jutranjega sonca.

Nikoli je nisem še videl bolj alabastrno prosojne – lepe in bele – kakor je bila nocoj.

Zakaj, zakaj (*me ima tako rada, kakor se za to besedo ne misli; zakaj me nima tako, kakor se misli*)?

Čudovita je, ko je tako žalostna; bogve, ali je preveč žalostna, da bi bila lahko mati?

Pravijo, da ženske takrat, kadar si žele biti matere, sploh niso tako ostro lepe, bele – chopinovsko etudne.

Kako le si upa biti takale z mano, ko vendar ve za moje orgastične namene. Estetiko slasti, v kateri dve krvi postaneta eno. To je *prava* presveta evharistija življenja.

Saj čuti – vidi – mojo spolnost.

Če bi jo sedaj prijel za zapestje, v katerem tiktaka pulz, ali bi se mi prepustila?

Koliko skrivnosti je v pripustu, moški nikoli ne ve. To je prihranjeno samo ženski, in prav je tako.

Okoli treh zjutraj sva nehala čenčati. Pelca sva čisto preglodala in moral sem ji obljubiti, da mu nikoli ne bom povedal, da je skočiti iz kože v resnici skočiti iz obleke. Da je to metafora; niti tega ne. Da se to dogaja in da za to vem.

Prisegal sem kakor pred kako inkvizicijo.

Zraven pa sem si mislil: Koliko golih on vidi in ve, da so zapustili življenje, ker je nevzdržno. Ker je to gola ambicija punčk, da rodijo, ne pomislijo pa, da rode za zemljo, za trpljenje, za svinjarije vseh vrst. Nag, zanj pomeni leviti se. Človek je kača. Seveda, boji se Žage, Ana je, če bi zvedeli, da je od obupa, ker je ostala sama, skočila iz *kože*. To je res nevarno. Ena sama napaka v življenju te pospremi skozi vse življenje. Pa to lahko niti ni napaka. Reagiraj si povsem v skladu z bridko, hudo okoliščino. Jaz sem za svoj Javornik baraba. Nekaj otroških spodrsnjajev – konec. Ampak obljubljam, obljubljam, da bom pred koncem življenja prišel nag k sveti maši, da bodo videli, ne kaj je perverznost, ampak kaj je trpljenje življenja. Jezus je bil tudi nag na križu, zakaj ne bi bil jaz nag v njegovem svetem hramu. V zahvalo za življenje, ki mi ga je Javornik vzel. In to kako svinjsko! Niti predstavljajo si ne... Obljubljam: nag bom pristopil k obhajilu in nato zgrmel skup. Rekli bodo, saj smo vedeli, da je svinja, ampak da ti pride nag med nas – naš naftalin. Kje pa vedo tam, da to pomeni skočiti iz kože. Da je to stopnja najvišjega obupa, žalosti. Klicanje Boga.

Oh, to moj dragi Pelc vse ve.

To so zanj pravljice za lahko noč. Biti oblečen je zanj prispodoba, biti nag – je zanj prispodoba. Ne smešnosti, ne. Bridkosti življenja, ki nam ga dobre matere nakladajo kot žgance.

Vse to sem že premišljal oziroma meditiral v sobici, kjer je gašperček že dajal od sebe svoje staro čustvo: toploto.

Postelja je bila sveže preoblečena, zglavniki se dehteli in me privlačevali kot čebelo panj.

Zastrmel sem se v temo, ki se je zunaj mokro in opojno svetlikala kakor zdrobljena steklenica... Premišljeval sem dalje o Ani, Ani Selinko, nekdanji sošolki, pesnici, učiteljici, vdovi, sedaj prodajalki pasje radosti in kvasa v Kmetijski zadrugi na Žagi pod Polovnikom, Humom, Boki, ob Učji, Soči.

Počasi sem se slekel. Oblačila niso bila niti suha niti mokra. Bila so časopis, ki se je valjal po tleh in sem ga jaz pobral. Zložil sem jih po robovih in položil čez naslon stola.

Potem sem vstopil v belo nebo postelje in prepričan sem bil, da bo Ana nocoj naredila prekršek v svoji ljubezni do mene in da bo prišla vsa mastna od soka, sloka kakor srna, koščeno lepa, proseč me, da jo napolnim s spermo...

zaman...

Zbudil sem se z bolečino v telesu, ki mi je mahoma prešla v glavo, v zatilje, ledja ter še nižje.

Razen mene ob meni ni bilo nikogar.

Zunaj je razsipalo sonce tisto luč, ko zameketajo skale.

Ura je bila nekaj čez deset.

Obšla me je slutnja v obliki črne bolečine, da v to drago mi hišo ne bom smel nikoli več. Da je to že sklenjeno.

(Bilo sklenjeno.)

In da je prišel konec.

Vstal sem ves zbit, jezen, razdražen od pohotne želje po Ani.

Nisem mogel verjeti, da se ni mogla prikazati v svoji beli, čisti, z rožicami obrobjeni spalni opravi; dišeča po gosti lasnini; sladkosti lasnega vrtinca; tako diše tu senožeti po spravljeni otavi.

In potem bi ji šel z roko prek prsi do jagode, ki bi se napela, postala trda, se pogreznil z dlanjo v abdominalni del, vdrtno praznega želodca, trebuha, kjer dremlje maternica in se sprti spreminja... Šel še nižje, jo razširil nežno, počasi, in zataval v njeno tesen, ribje spolzko, kjer se tre rib in protirib... Tam je toliko brezimne vdanosti, sramu, ki te čisto razdivja, pa spet hladnosti in sovraštva do moškega, ko je vsega konec. Ko maternica začuti, da bo mati.

Tam in nikjer drugje se začne filozofija vere. Stavim.

Takrat; v tistem lepem trenutku, ko te zadene padavica orgazma.

Oh, Ana... Ana...!

Včeraj na pokopališču si mi rekla, ko sva prižgala sproti ugasnjene sveče, kako lep in estetski je občutek, da te... ni več. A občutek, da te ni več, sploh ni občutek, oprost, ampak predstava o tem, kako še si.

Vsi občutki so predstave tega žanra.

Nisi mogla mimo Cundra, svojega nesojenega soproga, ki se mu je nagrobnik lesketal od mokrote.

Imel je vendar isto kot jaz.

Ne!

Kaj pa je imel, česar jaz nimam?

Absolutno nobenega spoštovanja do delov in predelov, ki jih je potreboval, in to nujno in večkrat in v eni noči.

Hodila sva po pokopališču gor in dol in veter je metal na naju svojo mrzlo svetlobo, ki jo je pobiral z mokrišč.

Spomnil sem se ob tem tvoje mame Marjete, ki je umrla v bolnici zaradi gangrenoznosti nog. Imela je eno samo skrb, kako me, kakor vsaka mama, nahraniti, dokler je živel; spraviti vame čimveč mesa, krompirja, morje maščob.

Zdaj vem, zakaj. Mislila je, da hodiva tja v tisto korito Učje in sva – gola.

Gol si tudi iz veselja do življenja – ne pa dolgo.

Prepričana je bila, da me imaš rada... tako, kakor o tem pač mislimo, in ne tako, kakor se o tem ne misli.

Samo zato, ker je tako mislila, sem ji moral obljubiti, da te ne bom nikoli zapustil, ko njiju dveh več ne bo.

Naglo sem se oprhal z vodo in nato obril, ogledovaje se v ogledalu, ki je bilo vse popikano od mušjih pik.

Najraje bi se bil slekel in šel dol nag po škripajočem stopnišču. Seveda tega nisem storil. Stopnišče je že res škripalo, v kuhinji pa me je pričakovala bleda Ana Selinko z metrom v rokah.

Njen pogled se me je razveselil – in ne.

Smrt staršev ji je to dovoljevala.

Prostor je dehtel po slivovki, čaju in po rezinah sira in salame.

Ana je bila ogrnjena v sivo, grobo jopo. Bluzo je imela črno in na prsih se ji je svetil križec. Droben in zlat.

Povabila me je k zajtrku. Tudi sama je prisedla in me nagovorila, če bi jo spremil v njihovo goščo, ki jo imajo v Humu ob Učji. Obljubila mi je, da ne bova dolgo tam – ne. Le neka drva bi si šla rada izmerit; so že tam, zložena v metre, in če sem za to, bi obhodila še njihov gozdiček, da bi videla, kaj se v njem sploh godi. Videla ga ni več let.

Privolil sem v njene preproste zanke in začela sva molče jesti. V štedilniku se je cvrlo mokro poleno in iz cvrtja je privrel pisk.

Pričakoval sem njen običajni, *kako sem spal*, in ga dočakal. Bil je zgolj hladna olika.

Toda odgovoril sem ji, da bi lahko... bolje.

Vedela je, na kaj mislim, in se ni pustila speljati.

– Hočeš reči, je rekla enolično, da je bilo prevlačno.

– Tudi, sem dejal vljudno in ne kot njen Cunder, ki so mu baje jajca zgnila.

– In kaj te je še dramilo ponoči? je pozvedovala. Mraz?

– Vse po malo, sem odvrnil; njena vprašanja so bila tako čisto zapikirana vame, da se nisem mogel ganiti vstran. Saj veš, najprej dolga vožnja, dež, predvsem pa nenadna smrt... in to, da nisem mogel na pogreb.

– Ja, je nadaljevala hladno, pozabila sem ti povedati, da je dva dni

prej govoril o tebi. Veliko je govoril . . . In glas se ji je tresel. Nisem vedela, da toliko o tebi ve. Kje je vse to zvedel, mi je do tega trenutka uganka.

Po tem nagovoru je malo pomolčala, kakor ptica, ki se je oddaljila udarcu.

Pričakoval sem, da bo rekla, da me ji je priporočil, kakor mi je njona mama.

Dahnila je in se vzravnila iz drže upognjenosti, oponašaje vrbo: Ni te imel rad, je dejala.

Kakšna strahotna mejnost med dvema človekoma, ki sta spočela Ano Selinko.

Gotovo sta se, dokler sta bila živa, tiho trla med sabo glede mene. Mama je verjetno nujno želela, da bi Ana ne ostala sama, oče pa ravno nasprotno: da se ne bi z mano zapletla v zakonsko avanturo, ker sem bil družbena ničla. (Kar sem še.)

V gmotnem pomenu Ana sploh ne bi z mano nič pridobila, nasprotno, veliko, veliko zgubila.

In vendar, kaj je ta tihi, slepi urar, ki je vedno oddajal od sebe glas grenke volne iz grobe beline, mogel takega vedeti o meni? In od koga neki je zvedel? Kaj? Jaz sam o sebi ne vem dosti.

Ana je videla, da sem prizadet kakor ona prej od Idrije in dobrega dr. Pelca, ki v norih vidi le prisprodebe, nikakor pa ne idiotov, ki večno trajajo. (Minejo, minejo.)

To potem vidi skupnost – vas.

Norost je boleč trenutek zavesti. Začne pa se, ko začutiš, da si nič.

Pelc ta nič oblači iz dneva v dan. Idrija je modna konfekcija.

Kako me je mogel oče Jakob, ki je bil z mano vedno intimen, prijazen, dva dni pred smrtjo zasrati pri Ani? To je moral zagotovo storiti že kdaj prej. Dvomim, da je posvetil poslednje trenutke življenja in moči zame. Prej, bi dejal, za farovško velikanko, ki ga je nato ubila.

Lahko pa rečem zdaj, da je nasprotje med njim in menoj res potekalo od prvega trenutka, ko me je videl; njegove so mejne besede, ne njene: *rada te imam, ampak ne tako, kakor si po navadi ljudje to predstavljajo.*

Že takrat, davno, je ta tihi slepec Ano meni odvzel, pustil pa mi je le njeno površino – papir. Če ne bi bil slep, bi me napodil, ker pa je bil od Marjete odvisen, se je sprijaznil s tem, da sem hodil k njim pisat. Predobro poznam ženske, nikoli ne sovražijo življenja ali paritve. Moja, malo oblačna teta Mara je sedem let gojila tako nasprotujoči si par papigic, dokler ni dočakala radosti. Zdaj ima v gnezdu tri kepice, luškano bebaste, v pernati opravi. Kar vprašajte jo, če vam katero proda. Nobene ne bo dala nikomur, čeprav se bo zdaj začelo, kakor piše v knjigi. Tudi če jih bo imela enajst ali petnajst – njeni bodo, vsi ti krivokljuni ptički.

Moški pa ne prenese življenja; ves je iz sebičnih senc in pripravljen se je polastiti tujega in mu sprovcirati zavest, da občuti nič.

To je uspelo Jakobu pri Ani.

V besedah, ki mi jih zdaj posreduje Ana kot njegove, je povedano marsikaj.

Ni te imel rad.

Ana je videla, kako me je ta, *ni te imel rad*, presekala.

Njenega očeta sem skoraj bolj ljubil kot mamu. Bil je tako vdano predan tišinam ur, kakor Rilke pesmim. In če se mu je posrečilo, da je zabrnela struna časa, je bil tako vzradoščen.

Zamračil sem se kakor smolnato drevo.

– Seveda, seveda, je povzela Ana z močjo glasu, ki molze, ti bi sedaj moral zvedeti vse: zakaj te ni prenašal. Vso pravico imaš do te skrivnosti, ampak to je tako zapleteno, da bi bil samo še bolj prizadet.

– Ampak jaz vendar, jaz..., sem jecljal napol v joku in napol v obupu, jaz mu vendar nisem nič, nič hotel. Nikoli nič, Ana!

– Tudi on tebi nič, je spet molzla Ana glas z glasom. Saj bi te sicer lahko prikrajšal za pot k meni, pa vendarle ni tega storil. Bil je tako krotek, miren, vdan svojim uram ter njihovemu petju.

– A Lojzeta je pa prenašal, sem dejal, zadrževaje bes, tistega mrliča, ki zre v svet kakor kaka razbita busta Cezarja?

Zasmejala se je in skrila usta v robček.

– Ne, tudi njega ni... Moj oče je bil, to moraš vedeti, urar po sili, v resnici pa je imel popoln posluš in bi bil moral biti skladatelj. V urah je poslušal čisto nekaj drugega kakor okvare. Ure so bile njegovo veliko orkestralno glasbilo. Govoril mi je predvsem o tvojem glasu. Razčlenil mi ga je. Glas je proizvod sestave glasbila, v tem primeru življenja, tvojega in Lojzetovega. Nekaj v tebi ni bilo dobro zanj.

– In v Lojzetovem? sem planil.

– A pustiva to. Ne bom ti povedala, kaj, nakazala sem ti samo bistvo stvari, da ne boš očeta obsojal kot intriganta in sebičneža, polnega ljubosumja. Preden odideva proti Humu, se je veselo zasmejala, bi te rada spomnila na tvoje ljubezensko pismo, ki si mi ga pisal z morja.

– Jaz; pismo?

– O pač, pač, pač; saj je pismo tukaj, se je udarila po žepu temno sive jope, da je res udušeno zašumel papir.

– Jaz da sem ga?

– Sama si ga nisem mogla, se je zasmejala s tistim petnajstletniškim glasom, ki nastaja zjutraj v skalah, ko jih obsveti sonce in zameketajo. Pišeš mi, naj pridem k tebi na morje, da bom videla, kako briljantna je podoba morja; da, briljantna, pišeš, in se mi je v obraz zahahljala; prhnila; skoraj, da ni še enkrat spakljivo ponovila: *briljantna*. Pišeš mi dalje, da je to element življenja, angel smrti... To vse si vzela pri Rilkeju, kaj.

– Ne. To je moje.

– Dobro, v pismu stoji še, da dihajo atome, ki jih je nekoč dihal Kristus, a to samo ob Sredozemlju.

– Zasmejale sem se.

– Ne, jaz se ne bi smejala, je rekla, to je zame popolnoma razumljivo; ti hočeš umreti v zgodovini. To se pravi: obstati v nji.

Zamahnil sem z roko in rekel: Nehaj! To so same neumnosti, Ana; v zgodovini sprhniš ali umreš kakor kje drugje. Je na to budalost mislil oče?

– Midva, je vsa poplavela, govoriva vendar o tvojem ljubezenskem pismu meni in ne več o očetu. Ta je v grobu.

– In kje ga imaš?

– Imam ga, me je temno pogledala. Te ga je sram?

– Da.

Videl sem, kako je Ano nekaj prešinilo. Prepozno sem ugotovil, da je ves ta razgovor z mano pravzaprav prepir z njenim očetom zaradi mene. Na drugi ravni, pa vendar z očetom. Vtisa, ki sem ga s svojim *da* naredil nanjo, ko sem pritrnil, da me je tega pisma sram, nisem mogel več popraviti. Nesojeni skladatelj je stavil z njo, ko že ni dobil bitke, da me bo tega pisma nekoč sram; v tej drobni točki je dobil boj proti meni. Za zmeraj.

– Najina ljubezen je ja čisto nekaj drugega, sem začel zganjati teater, in ni tisto, kar se po navadi za to besedo misli.

Izrekel sem seveda frazo.

Ana Selinko, ki je je bila vajena in jo je znala na pamet, je dejala: Se razume.

In sem res razumel. Razumel, da je fraza stvar ženske dráži, iz ust moškega pa licemerje in negotovost.

Vse je bilo z moje strani v trenutku zaigrano, čeprav je Ana v teh letih trdo bila boj, da do tega ne bi prišlo.

Vendar konca še ni bilo videti.

Odšla sva v trobentasto zlati dan, kakršnega pričara gozd po dežju; tenčice meglic, vlažni zadah, trohnoba, les, ki gnije z vonjem močnih začimb.

Zemlja je hlapela od včerajšnjega naliva in meglice so se sproti napletale in razpadale.

Ljudje, ki so naju srečavali, so naju lepo pozdravljali, a za njimi je vel vonj še iz srednjega veka.

Učja je bila velika, raztogateno razpenjena. Njen šum je bil vse bolj strašen, bolj ko sva se bližala Humu. Obenem pa so bile divje grimase vode blazno vabljive: strgale bi te kot volkovi v areni.

Vse okoli naju je bilo mokro, bleščavo. V kapljicah je žarel zelen smaragd.

Sluzaste lesne gobe so pridišale iz gmajne.

Leščevje je bilo že golo.

Nad gorskimi slemeni je bilo nešteto kap iz meglic.

Učja je bila polna prevrnjenih, močnih skal, debel, ki so se premikale in ustavljale.

Same izruvane smreke in bori.

Ko sva prišla do njenih čisto mokrih, spolzkih metrskih drv, je Ana raztegnila meter in začela odmerjati in si zraven govoriti, koliko je name-rila. Pridrževal sem rumen meter, da ji ni pobegnil s točke meritve. Vsega skup je bilo enajst metrov in pol. Slabih drv, mokrih drv.

Metrska polena so bila že preperela; sredica je bila puhla.

– Za zimo? sem vprašal in prevpil reko, kalno kot kava zjutraj. Njeni vtinci so bili prámeni barbara.

Ana me je slišala, pokimala in se primaknila bliže.

– Si tako dober, da stopiš za mano? in je pomignila proti hosti, mokri in lesketajoči se, dišeči po začimbah, zlasti popopranem siru; s črnim, močnim, pekočim poprom.

Gmajne ljubim. To so scenarije čisto posebne glasbe in ne flora določene geografije. Drevesa so odraz glasbe, saj so tudi, če jih dobro pogledaš, drevesa vratovi not – šestnajstink, dvaintridesetink. Toda ljudje hodijo v gmajne po plodove, drva in ne po glasbo. Najbolj primarni vir zvoka. Tu je ritem.

Vprašajte planince.

Pospremil sem Ano po razriti stezičici. Včeraj jo je izjedkal naliv.

Iti v Hum ni šala. Strm je, vlažen, vonjev poln in očesc, ki te drobno a prezirljivo zro.

Pojem, ki ga imajo ptice o človeku, mora biti strašen.

(Zakaj?)

Ana je sople, čeprav je nič ni bilo. Vsake toliko se je ustavila in se odpočivala.

Pod nama je besnela kavната reka. Pogled s perspektive je bil nanjo še lepši. Gledati grozo z daljave, jo je zreti kakor iz časov. Tega sem se naučil pri Pupačiču, pesniku. Čas in prostor nista isto, sta pa dvojčka.

Učja se je trgala iz spon suše. Prišel je njen čas ko pri psici, ki se mora odrekati dolgo dolgo, preden postane mati mladičev. Nekaj takega je bila sedaj Učja. Bila je neukrotljiva, ponorela narava. Nekaj tako čistega je nekoč morda bil človek – elementaren, bi reklo profesorice na učiteljskišču. Elementarna je bila morda Ana, ko se je ob mrtvem očetu slekla do golega. A zdaj vse elementarno obravnavajo sicer prizanesljivo zdravniki in knjige o lepem vedenju. Iz sveta je izrinjena metafora, ta predznak elementarnega, nastopa pa racionalizem kot opravičniški akt življenja. Zato so tudi kristjani – pravi seveda – ki verujejo, rahlo neprišteveni, ker so spontan odsev časa, Učja so; intelektualci, ki so se do verjetja, ne vere v Boga, pretolkli skozi debele, učene razprave, pa so že opravičniško neoporečni kristjani, saj v čudeže ne verjamejo, v Mater božjo še manj, angelov zanje ni – no ja, Jezus Kristus je pa po vstajenju šel v Kašmir pisat spomine.

Pogled na reko je bil čudovit. Element narave je bil neukrotljiv in je trgal kose bregov in hkrati vase sprejemal drevesa, ki so samo žalostno zašumela. Potem so zaplesala v župi in se potopila. Včasih si še zasledil plovbo, ko je kaka vejica pogledala ven ali je brod nasedel.

Sem in tja sva naletela tudi na kalčke teloha, kakor na speče fetuse dojenčkov v maternicah.

Njen gozd je bil mešan; listavci, iglavci vseh porekel. Med ranjenimi bukvami so bile tudi trepalničaste jelke. Črni bori. Mah, napojen in močno ozelenel.

Vsepovsod pa so bili oprani nosovi skal.

Ko sva prisopla na vrh, je pred nama ležala krnica, polna vode, ki je nabrekala v srebrne naborke.

Šum Učje ni segel do gor s tako močjo, da se ne bi mogla pogovarjati.

– Čudovito je; lepo je, sem rekel. Pogled na Polovnik, Pirhovec in proti Veliki Babi, iz katere je bobnel, slap Boke je bil zdaj čist, brez ene same koprene.

Vse je bilo presvetljeno in črno, temno, sem in tja rjavo, belo od skal.

Zdelo se mi je, kakor da sem v ogromni sinagogi in da bo vsak hip prišel rabin ter zapel pesem Šotorskega praznika.

Svetloba je postajala suha.

Z Ano sva zamišljeno odšla mimo krnice do mejnika njene hoste in se od tam spustila proti dolini po stezi, komaj vidni, proti reki.

Tupatam je komu spodrsnilo in sva padla.

Gozdiček je bil majhen in nedotaknjen, kot je bilo videti. Nihče ni v njem ničesar posekal. Ljudje tod so še spoštovali smrt in jo medtem, ko je pokopavala starše, niso okradli.

Skladovnico drv sva še enkrat obšla – tudi iz nje ni nihče povlekel polena.

Žal so bila drva skrajno slaba; dva, tri metre je bilo dobrih in še niso trohnela.

Učja je bobnela. Tudi ogromne skale, jajčaste in morda z zarodkom kakega prihodnjega časa, so poskakovale v toku.

Bilo je toplo. In bilo je res nekaj v tem, kar pravijo, da svojo senco izgubiš, ko zavzoni poldne.

Ana se mi je zahvalila, ker sem jo pospremil. Rad sem šel v to divjino. Bilo je kaj videti. Prepričal sem se, da v naravi sploh ni nobenih zakonov. Nič ni – nered je.

Povedal sem svoj vtis Ani.

Bila je videti zmedena in je odgovorila, da nekaj le mora biti.

– Nič drugega, sem dejal, kot naša potreba po tem, da nekaj mora biti. Videla boš tudi sama slej ko prej, da je tako. Si zadovoljna, da te niso oropali?

Pogledala me je in prhnila v lep, nalezljiv smeh, potem pa položila prst na usta. Bližala sva se naselju in očem, ki so iskala kot ptičja – kaj za jesti. Kajti človek je lačen dušno in še telesno.

Doma sva potem skup poprijela za kuho. Do odhoda avtobusa je bilo samo še tri ure in pol.

V starem, udobnem štedilniku je bilo še nekaj tlenja. Z oblanci sva priklicala ogenj in polena so se užgala.

Začel sem lupiti krompir, medtem ko je Ana potrpežljivo odbirala lističe rdečega radiča. Nekateri so bili gnili.

– Mama, je nenadoma odpela, se sedaj v grobu obrača.

Njena ukleščena drža nad radičem je bila negibna.

- Zakaj se obrača? sem vprašal in prenehal lupiti.
- Saj nimaš niti pojma, zakaj si šel z mano na Hum.
- Kaj nisi šla pogledat drva? In če ti niso izsekavali gozda?
- Oh, kje pa! Naj kradejo. Briga me. Tisti večer, ko mi je oče dejal, da te nima rad, je naročil še nekaj.
- Tale obhod?
- Ja – in ne. To je bila bolj moja domislica. Hotela sem se posloviti od našega gozda. Oče je zahteval, da vrnem gozd, ko z mamó umreta, ne prej...
- Komu?
- Stricu Janezu.
- Zakaj.
- Zakaj, zakaj, zakaj, je prepevala besede in nervozno odlistavala rdeče liste drugega za drugim. Tudi to boš morda kdaj zvedel.
- In zakaj ne zdaj?
- Zato, je zapela. Tako. Si olupil krompir?
- Nič te ne razumem, Ana! Gozd je vendar v teh mrzlih krajih bogastvo. Kje boš dobila za dolge zime drva?
- Kupila vendar, kot jih toliko drugih, je odvrnila pojoče kot otrok.
- Ja, bog se te usmili!
- Ja, pa prav res – Bog! se je zasmejala. In kmet, ki mi bo odkazal bogvekje poseko, ha, kaj šele ta. Ta bo hotel najmanj banko. Delavci, ki bodo spravljali les od tam gori, ti ne bodo zastonj. Čisto prav si rekel: Bog se te usmili! Reveži, vidiš, nimamo drugega upanja kakor upanje v Bogu; bogati pa v denarju. Zdaj pa pomisli, kaj je bolje; imeti Boga ali denar.
- Ampak vsega tega tebi ni treba, sem rekel. Ti imaš svoje in mama se res ob tem, kar nameravaš storiti, obrača v grobu.
- Hm, mama! Misliš, da se zaradi tebe ne?
- Mene? Ana, presenečaš me.
- Tudi ti mene.
- Oprosti..., sem dejal in si obrisal roke v prtíček, potemtakem, z bogom...
- Opro-sti, je rekla ostro in stopila predme in mi preprečila odhod, o tem, kdaj boš šel, kako boš šel, ne boš določal ti.
- Kdo pa?
- Jaz.
- Njen pogled je bil oster, steklen in bit, ki ga je izrazila, strašna.
- Moški je pred žensko nič. Pobriše ga kakor drobtine kruha z mize, in ga ni. Moškega sploh ni treba na svetu. Če pa že, potem malo časa.
- Ana, sem zajecjljal, kaj se vendar godi? Sesedel sem se na stol ter prijel nožek za lupljenje. Tu se nekaj godi, sem poudaril svoj občutek.
- Tega sploh ne tajim, je rekla osorno. Ne pravim, da se ne. Zvedel boš, ko se bo vse zgodilo. Nič prej.
- Ali sem česa kriv? sem začel kakor vsi moški.
- Kakšne cifaste fece ste moški! Vedno: ali sem česa kriv? Ali misliš, da jaz nisem kriva? Pa te kdaj po tem sploh vprašam? Kaj misliš, da ne

vem, kako si me želiš? Da ne čutim na sebi, kako me v mislih slačiš? Da onaniraš tam zgoraj in hrepeniš po mojem telesu. Da, ampak samo telesu, da bi potem lahko zaspal kot ubit vol. To ste moški: voli.

Predramil sem se. To je bil udarec, ki ga od alabastrne Ane nisem pričakoval.

Ta ženska me je namenoma vsa ta leta opazovala in pustila trpeti lakoto ob sebi, polna zadostilnih oblin. Pastelov dlak, materinih znamenj.

Ne, to ni bil sadomazohistični akt. Skupaj z mano je trpela tudi ona. In to veliko bolj.

– Kaj misliš, da nisem vedela, da onaniraš tam zgoraj?

Bil sem pred tem, da počim.

– Zakaj mi to govoriš?

Gledal sem jo in ona mene.

– Ana, sem rekel, razlezen na stolu, kaj bi bil moral storiti, da bi te bil lahko deležen? sem vprašal in se ves tresel.

– Zdaj nič, je odsekala.

– To vem. Ampak kaj bi bil moral prej?

– Moj oče, me je premerila, je bil zelo pameten mož. Imel je obe naravi: moško in žensko. Kot moškega te je sprejemal, kot ženska si mu bil negotov. Ni bilo ničesar, na kar bi se mogel v tebi opreti. In potem zineš tisto: česa naj bi bil pred mano kriv? Prav to mora moški biti – pred žensko kriv. Vedno.

– Kriv česa? sem plahutal z glaskom.

– Da, kriv.

– Reciva, da sem ubijalec?

– Da, kriv, je ponavljala.

– Kaj, da? Da, kriv?

– Poglej mater, ki ima sina, ki je tat; vse ga sovraži ali mu ne bo nikoli odpustilo tega, da je tat; mati tega ne bo storila, da bo šla po poti drugih; sin ji bo sin do zadnjega trenutka. Nekaj tatinskega mora imeti v sebi moški. Ko dekle izbere tistega, ki jo bo oplodil, si izbere vedno barabo... Prej kot takega, ki venomer sprašuje: Povej, povej, česa sem kriv! Pri ženski gre za to, da znaš biti kriv in ne zato, da ne znaš.

Zamislil sem se v te besede. Nisem jih bil še slišal na tem svetu. Zdaj sem se spomnil, zakaj mi je zjutraj prijazno povedala, da hrani moje ljubezensko pismo... In mene je bilo sram tega pisma. Na tem je gradil njen feministični oče – in dobil. Slutil je, da ne bom hotel biti kriv niti za to usrano pisemce.

Nisem hotel biti kriv, to je vse. Prekletost! Če bi hotel biti, bi se mi Ana v hosti, tej čudoviti kuliseriji zvokov, simfonij, pri priči vdala. Vrgla bi se mi na tla sredi blatne poti...

Samo da bi priznal, da sem načočkal to pozabljeno pismo.

Tudi sedaj bi sedela v mojem naročju in mi viharila lase in se mi prepuščala z vsemi materinimi znamenji.

To pismo je bil zadnji, poslednji adut, na katerega je Ana stavila z očetom.

Morala se je divje spopasti z njim in prepričana je bila, da bom prevzel vsaj to malo, ničvredno krivdo. Kajti v življenju moramo biti krivi, da lahko živimo. Kolikokrat ljudje jočejo, ko umrje otrok, ki ni bil še ničesar kriv. Pa v tem je vzrok smrti; a prasica, zločinska in korumpirana, pa živi devetdeset let. Na vesti ima deset tisoč ljudi, in živi. Krivda je vzrok življenja, in ne nedolžnost.

Zdaj sem razumel ženske. Kako so v vsem močnejše od nas.

Res – kako je že rekla – moški smo navadne cifaste fece.

Ampak zakaj je njena mama navijala zame? Kaj je ona videla v meni?

Nič. Naj bi Ana, ko njiju več ne bi bilo, imela vsaj *nič* ob sebi. Bolje to kakor biti zatohlo sam. Toda oče je bil sila, moral ji je dokazati nasprotno, da je bolje biti čisto sam kakor biti ob *nič*. *Nič* samo globí. Samota brez *niča* pa vedno ostane na isti ravni.

Če je to res, potem . . .

Z Ano sva molče pokosila, njen pogled je švigaril po meni, ali se mi je posvetilo. Videla je, da se mi je, in ji je bilo nekoliko žal – in ne.

Saj sem moral končno zvedeti, kar sem moral.

Pogledal sem na uro, Ana je vstala in me kot vedno pospremila do avtobusa. Stara oblika videza je morala biti popolnoma cela zaradi ljudi in vasi.

Živeti v skupnosti je res nekaj drekastega, a na tej zemlji potreba, da sploh lahko preživiš.

Sonce je trošilo poslednje sile svojega rdečega staniola, pošev otipajoč hrapav in rjav svet.

Z zamudo se je pricijazil Slavnikov avtobus, sinjkasto ringelšpilasti zaboj. Ana mi je dala v slovo samo svojo mrzlo, koščeno roko, napolnjeno z mrazom, dodala pa ni niti besede, naj se še kaj oglasim, če utegnem.

Kljub temu pa tega spontanega prepira z njo, ki je bil oster in dovolj resen, in bolj kot prepir, svarilo, naj ne hodim poslej več blizu, nisem vzel dovolj resno.

Še sem upal.

K morju sem se vrnil žalosten, strt. Ana mi je v teh letih pomenila vse. V mestecu benečanske duhovne patine sem pretrgal vse stike, razen z ostarelim župnikom, ki so mu kar naprej kradli monštrance in ki sem ga pozdravljal z *dober dan, tovariš župnik*, kar je obveščevalno mrežo in vse celice te biti pretreslo do smrti, in še z nekim tehnikom Benkom, načitanim človekom, ki je imel to smolo, da je dobil za soseda ministra. Temu se je njegovo življenje zdelo tako dragoceno, da si je omislil tacenskega psa, ki je lajal noč in dan. Saj je morje imel za družbenega nasprotnika. Vznemirjala ga je zlasti plima in se je bal za svojega gospodarja, da ga morje ne odplavi. Lajal je cele noči, tako da ubogi Benko ni mogel spati in se je zjutraj odcijazil v svoj Tomos zbit ko *turška fana*. Nekoč pa se je le glasovno plazeče se pricijazil do ministrove soproge in jo prosil, če bi psa čez noč imeli v lepi avli, da bi on, proletarec, lahko spal. Ministrova žena pa mu je

svetovala, naj se odseli. Benko se je podelal in mi to zvečer jokaje pripovedoval.

Ves čas je vzklikal – *res, novi razred, novi, novi razred.*

Potem pa je usoda nanesla, da so ministra ubili in je vdova v nomenklaturi dobila najnižjo vrednost. Psa je dala ustreliti, saj njeno življenje ni bilo več vredno počenega groša. Začela je obiskovati Benkove, kjer jim je zaupala, da sem nič več in nič manj ko vatikanski agent.

Tretji, s katerim sem imel neposredne stike, je bil oficir Stipe, ki je vsako zimo vpil pred občino: Jovanka Broz – Stipe je bos. Včasih sem mu dal za kavo.

Kolegi in kolegice pa so delili dobiček pri samoupravnem pokru. Z njimi se ni bilo kaj pogovarjati.

December je na morju najbolj žalosten mesec. Snega ni, mraz pa vseeno sili skozi špranje.

Odločil sem se, da se odpeljem na Žago. Izstopil sem na Srpenici in na gomili Jakoba in Marjete Selinko prižgal sveči. Grob se je pogrezal.

Pomolil sem v spomin obeh. A najbrž mrtvemu človeku ni potrebna ne sveča ne molitev. Oboje je potrebno nam.

Pokrajina je zmrzovala.

Stopil sem še k Alojzu Cundru, lepemu mladeniču, ki me je s slike bliskujoč ogledoval.

Nič ni bil zagledan v nekaj *negotovega*, ampak naravnost vame. Na Žagi so vedeli povedati, da je toliko sveta prekobalil, da ni nič čudnega, če mu je možnja zgnila.

Zdaj sem razumel, zakaj ga je Ana ljubila.

Zakaj se je počutila vdovo ob njem. Bil je zagotovo vsegamogočega kriv in samo na krivega se lahko zaneseš. V krivdi je za žive gotovost. (Kakšna?)

Zapešačil sem po zmrzli zemlji proti Žagi. Snega še ni bilo, a oblaki so ga že pridelovali, počasi, kakor kmetje svojo letino.

Saj ste že opazili, kako se oblaki in kmetje ogledujejo. Zakaj? Ker so si v rodu. Ni ga kmeta, ki ne bi vedel za deževni oblak, in ni na nebu oblaka, ki kmetu ne bi sledil pri delu in spraviu.

Zemeljski oblaki so kmetje.

Okoli mene je bilo zadušno tiho. Od skal je vel hlad, kakor da ga previsi žarčijo v temo. Pošiljajo name; me obsevajo z njim.

V tem temnem jesenskem in predzimskem času se Tolminci in Trentarji obešajo. Lahko bi dejali: slačijo se do golega, ker ne morejo prenesti materinega daru življenja.

Sicer pa, kdo bi vedel, zakaj si to naredi?

Ana mi je zaupala, da se je iz obupa slekla pred mrtvim očetom.

Kaže, da v zavest človeka, ki je v celoti refleksivne narave, vdre nekaj

ciničnega. Zasovražiš svoje telo ali karkoli v njem: boleče ledvice, oko, ki ugaša; kratko malo, mizerijo svojega telesa zavržeš, ker se muza le od nosa do riti, včasih malo dalj; do pete na nogi. Vsega ti je dosti in hočeš uiti iz telesa v prostost, v nekakšno Milo ptico mladosti, kjer ledvic in refleksije o telesu ne bo za tabo. Greš in vzameš vrv in poiščeš drevo, ki bo vzdržalo.

Ni ga, ki ne bi, kadar se napotiš iz sebe ven.

Nocojšnje vreme je bilo po okusu táko, da so v dolini vsaj trije umirali takó. Bilo je rjavo, pusto, boleče in mehko mrzlo.

V nosnici sem ujel zaslajen vonj rib, morskih mahov.

Po občutju sem ugotovil: jug, jugovina.

Kadar v te tesni pride ta vetrovni tok, takrat je mnogim iz neznanega razloga treba telo umoriti; pa naj je še tako mrzlo okoli in okoli.

In z zavestjo? Kaj je z njo?

Kdo še ni stal pred tem vprašanjem? Motijo se tisti, ki mislijo, da smo živi slabiči. Da radi ali vsaj potrpežljivo prenašamo trohnenje samega sebe pri živem telesu.

Zavesti telesa ne pokončaš nikoli. Ta ostane tudi *post festum*. Pred življenjem sploh ni rešitve, ker je tudi smrt del življenja. To sega že v antiko, ta izkušnja z življenjem in smrtjo; za naš čas pa sta jo priznala Rilke in Malraux. Nevede in nehote pa jima je sledila moja mama, ko se je v noči ob mrtvem očetu odločala za klasičen pokop, za trugo in dolгим trohnenjem, ko res postaneš najprej gnoj in počasi odtekaš s pokopališča pod podtaljem mesta na njive, travnike, ter bliskom varilnega ognja, ki v hipu razdre dušo (substanco) in telo (pritiko) ter ju združi v dim. Pri tem pa je zanimivo ali pretresljivo to, da se dim še istega dne vrne tja, koder je bil, bil nekoč kot davek; nazaj domov. Spominjam se trenutka po pogrebu, ko je mama zavohala očetovo vrnitev. Vdihovala jo je dolgo kakor rožo neznanega vonja in potem vzdiknila v solzah: Ata je spet tu, pri meni... Začela ga je klicati, ogovarjati in on ji je odgovarjal, vsaj tako mi je povedala vsa iz sebe; rekel ji je, kaj ne vidiš, da sem spet tu. Ne, je odgovorila mama in smrkala, ne vidim te... Mislim sem, da je znorela. Pa ni. Ko sem prebral vsega Rilkeja, ki lucidno spregleduje v smrti isti pol, kakršnega ima življenje, sem šele razumel mamin pogovor z očetom in ga imel za resnico. Očeta res ni več, je pa njegova zavest.

In če žive kovine, zakaj ne bi slednja?

V smrti, ki je del življenja ali narobe, v življenju, ki je del smrti, ni torej rešitve pred telesom, četudi ga pokončamo. Kadarkoli sem stal pred to odločitvijo, sem vedno prosil mrtve, naj mi pomagajo; zagotavljam, da so mi vedno prihiteli na pomoč...

Zidec srpeniškega pokopališča je mrzlo odseval. Sredi njega so se lesketali, kakor prisposdobe, spomeniki.

V strahu, potajen sam v sebi, sem se bližal vasici, kjer je bedela Ana.

Žagi.

Šel sem oprezno – in pripravljen – mimo visokih lat plotu strica Janeza, ki je umiral. Bil sem prepričan, da me bosta psa opljuvala z belo peno, gosto in bezgovo.

Morala bi me bila že zavohati.

Iz mehko-mrzle teme se ne požene ničesar. Lajež, poln pasjega krehanja, je stopljen s prisluškovanjem vasi. V vseh oknih je luč najmanjše moči. Nekakšno mrliško bedenje.

Tišina je vesoljna.

Toda psa – hudiča – sta še živa. Zdaj ju opazim. Tik plotu sta in iz obeh se sveti pogled, ki je prijateljski.

Vodeni sij me spremlja in se mi opravičuje za nazaj. Psi govore z očmi.

Iz te opravičljive marljivosti sem videl, da sta odrešena svojega demona.

Cvilita, da bi se ju usmilil; potrebujeta moje usmiljenje; vendar se spomnim, kolikokrat sta naju z Ano opljuvala s svojim gostim bezgom. Fui! Še zdaj čutim drobno deževanje po sebi.

Hudič naj vaju pobere, odmislim in že sem mimo plotu.

Tudi pri Ani sveti ista slabotna žarnica. Vsak v vasi vsakega oponaša. Nikjer ni več ko petindvajset vatov svetlobe.

Gotovo me je šla čakati k avtobusu, saj sem ji pisal, da pridem danes, le tega ji nisem omenil – pravzaprav sem pozabil omeniti, da bom morda v Srpenici izstopil in šel na grob.

Pritisnem na kljuko. Vda se, a vrata so zaklenjena. Pokukam v režo, kjer se ostro od mrzline sveti pero ključa.

Potrkam po šipah, členkasti zven se raztrese po notranjosti kakor razsute koralde.

Ana se res nato prikaže in sumeč ogleduje postavo pred durmi. Povem ji, da sem jaz.

Negotovo se približa vratom, jih odklene in mi pove, da me je čakala, in ker je že ura in pol mimo, si je mislila, da sem pač zamudil avtobus ali zbolel.

– Si me čakala? stresem ves srečen iz sebe glas upanja.

Tisti up, saj se ga še spominjate?

– Sem, zategne z glasom, in to bi bilo lahko razumeti tudi kot ne, oboje skup pa, da ji je navsezadnje vseeno. Prav nič je ne veseli, da sem prišel, in tudi žalostila se ne bi, če me ne bi bilo.

Obšla me je trpka misel, da me Ana sploh ni šla čakati na postajo, ampak da me je prvič čakala doma. To bi lahko zvedel, če bi dodal opravičilo, da sem na kartici pač pozabil pripisati, da bom gredoč obiskal grob v Srpenici.

To je slutila, da sem izstopil tam, in če bi bil to rekel, bi mi bila morala povedati, da je na postaji ni bilo, in da mi ni šla naproti, ker je pač tam ni bilo; ni me šla več tja čakati.

Kurila je in pletla z osmicami.

Bila je tako mila, odkar je postala prozorna – vendar milobo vedno

spremlja neplodnost. Dotaknila se je je tudi starost. Čar pravlјice. In tik preden ostariš, še enkrat pri moških zbudiš upanje.

Zakaj?

Zelo sem pazil, da me ne bi užalila. Če bi bila rekla, da me sploh ni šla čakati, bi tega ne bil prenesel; vrglo bi me bilo v noč. Da, takoj bi bil odšel. Pešačil bi bil do jutra, dokler ne bi bil kje, na kaki postajici, otrpnil in zmrznil.

Po večerji, natrl sem si orehov in se napil čaja, sem ji rekel, da je škoda, ker se nisva srečala v Srpenici. Na grobu.

To mi je ušlo ali kaj, ker sem se počutil spet doma med temi kamnitimi zidovi.

Pletilke so pozvanjale kakor kraguljčki. Pokimala mi je in rekla, da bi se res lahko našla tam. In dodala: Strica Janeza smo pokopali.

—Oh — kdaj?

— Dva dni od tega. Zaspal je.

— A zato, zato..., sem zategnil glas in se zamislil, zakaj sta psa zahtevala od mene usmiljenje.

A je to dodala čez čas Ana sama, ko so pletilke dalje zvene v motno tihoto.

— Psa ne lajata več, ker nimata za kaj več.

— Torej od stričeve smrti dalje?

— O, ne, ne... Več kot štiri tedne se ne vzpenjata več na plot in drobljenje lat se je nehalo. Les jima več ne tekne.

— Kaj se je zgodilo?

— Nimata več vzroka.

— Kakšnega pa?

— Da bi bila radikalizirala najbolj skrita čustva zavisti.

Bil sem osupel.

— Čigavih, Ana?

— Ah..., je odložila pletilke in napleteno. Glava me boli zadnje čase. Migrene se pojavljajo kakor nalivi, močne, potem nehajo, spet rahlo poro-sljajo... Se spomniš, ko sva šla v gozd na Hum?

— Ja, oktobra; po tistem nalivu.

— Kaj sem ti rekla takrat?

— Da boš gozd po očetovem naročilu vrnila. Stricu. In da se mama v grobu obrača.

— Nekako tako, ja. Ti si potem še nekaj rohnel, ker te je oče olupil zastran pisma.

— To o pismu si mi povedala, preden sva odšla v gozd.

— Zakaj, ne veš več, kaj? No, ti bom pa jaz še enkrat povedala. Prvič zato, najprej o pismu, da bi razumel, kako globoko čuteč in preišljen je bil moj oče. Ko je želel gozd vrniti k družinski posesti, sem s pismom prišla na dan, da bi ti to dokazala, da ima oče prav, ko to dela, kakor je imel prav, da je prav s tem pismom meni dokazal, jaz pa potem tebi, da nisi primeren moški zame. A pustiva zdaj to... Ko sem obvestila strica Janeza in teto Marto...

– Ampak zakaj si privlekla tisto prekleto pismo na dan, če si pa vedela, da ima oče v vsem prav?

Zdaj sem bil jaz pes in sem metal iz sebe bel bezeg s krvavimi lisami.

– Dvomila sem o njegovem *mehanizmu*. Rekla sem si: oče morda le nima v vsem prav. Vsaj ne o moji sreči. Hotela sem biti srečna s tabo. No, je imel prav?

Užrl sem se v spodnjo ustnico. Strgal sem jo.

– Potem sem šla povedat, da je gozd spet gozd Selinkovih; ne več naš, in psa sta utihnili. Zapuščajoč hišo, sta mi sledila kot najbolj prijateljski bitji. Razumeš zdaj kaj?

– Da sta lajala zaradi tega . . . in drobila late zaradi tega . . . in pljuvala v naju zaradi tega?

Ana je spet zaklenkala z osmicami. Zanke so bile kot uhani velike. Pletla je nekakšno torbo.

– Živali so nagonske, nimajo inteligence, je govorila oziroma ponavljala skritega očeta, ki bi duhovno dojele svoje telo in ga potem iz tega duha ustvarile kakor človek . . . Živali so indigo. Vse, kar počno na svetu, je, da so prenašalke prepisa človekovega razpoloženja. Njegovih najbolj skritih senc. Kdor zna to spregledati – naš oče je to znal – ve, da živali izdajajo človeka vsak hip.

Bil sem knokautiran. Malo, da nisem zdrsnil ob zidu na klop mrtev.

– In ti si to . . . ves čas vedela?

– Jaz ne ves čas, ves čas pa je vedel to naš oče.

– In to ti je tisto noč povedal, ko si se borila tudi zase?

– Povedal . . . tisto . . . noč, da. Rekel je: od tistega dne dalje, ko boš stricu in teti povedala mojo poslednjo željo, bosta psa utihnili. Psi so v svojih ustih manj pokvarjeni kot ljudje. Psov nimamo zato, ker jih ljubimo, ampak iz strahopetnosti, ker ne upamo pristno čustvovati. Sosedu po psu povemo, da ga ne maramo.

– Ali je to mogoče . . . ali je to res! sem se začudil in se pobral iz nezavesti. In zdaj je mir?

– Mir kot še nikoli. Psa se mi dobrikata. Ljubita me. Izražata hvaležnost, ker sem jima odvzela težko čustvo sovraženja. Spet izražata čistost svojih gospodarjev do mene.

– In sebe.

– Ne, pes je prevod človeka.

– Imenitno si to povedala: *pes je prevod človeka; res je to*.

– In to žal dobeseden, ne literariziran, v slogu, ki je vrh časa. Vsekakor pa z dobro filozofijo.

Naslonil sem glavo na topel zid in ji povedal, kako sta mi bernardinca vljudno sledila z lesketavimi, hijenskimi pogledi in spuščala za mano svoj voh.

– Vidiš, je rekla, tako jaz živim.

– Ti ni žal za gozdom?

– Oh, se je zasmejala in zalizala oči z vekami, ki so se svetile od pomade. V njih je trepetal živec.

Pletenje je spet ležalo ob nji.

– Tisti *Togo* . . . je rekla zaničljivo, ki sem ga dala sodnijsko priključiti *Gani*. Saj to bi moralo biti vse od strica Janeza. Ker pa se je oče vrnil z glavkomom, je stric kot dedič moral celo od hiše, saj to tako veš. To vse je urejala tedaj mama, ki je mojega ata imela rada. Dala mu je celo košček gozda, sinu Janezu pa ta veliki kos. Stric Janez tega ni nikoli pozabil. Oče je bil ja izplačan, ko se je izučil v daljni, lepi Padovi obrti. Tega brat ni pozabil, pa četudi je bila vmes tako huda bolezen. Vedno se je moral trpko spominjati te goljufije usode in malo mu je moralo biti mar, če je brat slep oziroma brez enega uda, noge, denimo. Dokler si mlad, že še prenašaš, razumeš, ko pa ležeš v čas, postaneš neodpušljivo drevo . . . In vse to je očetu počasi dopovedoval drobeči se les v pasjih zobeh in bela, bezgova pena – slina ter grob, zamolkel lajež, podoben gromu ali skoraj res grom že. Oče je moral premišljevati, zakaj in od kod nenadoma ta pasji orkester muzike. Najprej ni niti slutil, potem je slutil; odpirati se mu je moralo počasi, zakaj, in tako dalje . . . Če ne bi bilo psov . . . Kakor sem bila tudi jaz nesrečna, ko so začeli grmeti po vrtu, tako sem sedaj srečna, da so nehali grmeti . . . Jaz bi zagotovo obdržala gozd. Sam si videl in sam si rekel, da brez drv tu ne moreš preživeti . . . Žal sta psa očetu izdala vse.

– Je zaradi tega zasovražil očeta?

– O tem mi ni nikoli rekel ničesar. Dejal oziroma naročil mi je le to; ko z mamó umreva, stori to – prepis – čimprej, če hočeš sebi dobro.

– Si mu vse verjela?

Vdihnila je, malo pomislila in rekla: Da, svojemu očetu sem brezpogojno verjela vse, razen tistega temnega občutja o tebi. O tem sva se kregala – pa kako. Toda ko si pismo zatajil . . .

. . . sem mu žal tudi to, žal.

Zabolelo me je. Vpil bi. Saj bi moral samo reči; res, Ana, pisal sem ti ga; vabil sem te na morje kot Rilke svoje mladenke v Devinsko zavetje. In bi bila vsa zadeva med nama rešena.

– Les te je torej, kot vse kaže, rešil, sem rekel odsotno.

– Hvala Bogu ali naravi ali naključjem, drobeči se les ima v sebi skrito človeško usodo; verjemi mi.

– Verjamem ti.

Naslonjena in zaspana sva se opirala na topel zid in premišljala o skrivnosti lesa. Bilo je že čez polnoč. Gnezdo vasice je dremalo. Tupatam je še kaj petindvajsetvatnega posvetilo in ugasnilo kot v vetru. Morda v shrambi, morda v hlevu, kjer je po navadi močni, sloki veterinar imel tačas svoje rodilne obrede. Nekajkrat sem ga srečal. Videti je bil odsoten mož, v resnici pa z desetimi mislimi pred mislimi celega Posočja. Mislil je vedno vnaprej, v tem je bil podoben kobariškemu župniku, ki je tudi molil vselej naprej.

Znenada me je obšla misel na očetovo urarnico in sem jo hotel videti, doživeti, preden bi odšel v svojo čumnato poslušat les.

– Ojjoj, ojjoj, se je vznemirila, odvrгла pletenje in se pognala proti vratom – samo malo, malo še potrpi!

Stekla je po škripajočem, zloščenenem stopnišču. Šla je seveda podkurit pečico in verjetno preoblačit zglavnike in posteljo.

Vrnila se je nasmejana, dobre volje in me sama od sebe povabila v očetovo hladno delavnico. Nobena od ur ni več tekla. Vsi tički v nji so zaspali. Gledale so naju le številčnice in kazalci.

– Opustila sem vsakodnevno navijanje, je rekla, saj to je res kot krmljenje. Zdaj ponoči vsaj lahko spim. Saj to je bilo prej hrupa res za pravo velemesto.

– Tički so to, sem dejal in šel počasi mimo vseh ur; čez petintrideset jih je bilo s črnimi in medeninastimi utežmi.

– Ko so tekle, ja, takrat so bile to res kot tički, se je nasmejala. Od prispodobe in spomina na tiktakanje.

Vame pa je v tem trenutku sama od sebe prišla Goethejeva pesem *Ein gleiches*, v nemščini, kakor smo se je učili 1944. v nemški šoli.

(*Über allen Gipfeln / ist Ruh' / in allen Wipfeln / spürest du / kaum einen Hauch / die Vögelein schweigen im Walde / warte nur, balde / ruhest du auch.*)*

Po toliko desetletjih se je predramila v meni v brezhibni dikciji, kakor da bi se je bil spomin pravkar osvojil. A kolikokrat sem si jo želel v nemščini oddeklamirati z najvišje kote kartuzije, zroč na Kum in predvečerna višavja Dolenjske; tako je moral Goethe v Weimarju zreti v enak večer, ki ga je pripravil do mojstrovine, vredne večnosti.

V kartuziji sem se vselej spomnil v nemščini le prvega verza in ga ponavljal toliko časa, dokler ni vso pokrajino zalil lilast mrak, iz katerega so se oglasili zvonovi. Tu pa sem *Ein gleiches* ob vznožju ur odmisлил in povedal s tako lahkoto. Šla je iz mene, ko da res nastopam in me poslušajo.

Ana je bila ganjena in mi je obljubila, da bo poslej ure vsako jutro *nakrmila*.

– Kako si že rekel: čakaj le, kmali boš tudi sam tih?

Po bledem licu je pripolzel solzni biser.

Poslovala sva se od ur in si voščila lahko noč. Vzpel sem se po škripajočem lesu v sobico, kjer je v gašperčku predel zlat ogenj, ki se je od jeze cefral, kakor da ni ogenj, ampak preperela tkanina. Stara in slabo tkana.

Speljane cevi po zidu so kmalu dale od sebe žar. Sobica je bila v hipu prijazen, bivalen kotiček.

Simbolično sem jo objel in stisnil k sebi, rekoč: *Les!*

Izstopil sem iz kože in bil nekaj časa nag. Obleka je ležala ob vznožju, dokler me ni potipal hlad, ki je bil skrit v toploti. Streslo me je in potonil sem v beli postelji.

Zglavje je bilo podobno maminemu naročju.

Ta hip je, reva, pregnivala daleč proč od mene v vlažni prsti, reševala se je svojega telesa kot samomorilci. Žal se telesa ne moremo rešiti, ker je zakon o njem v celoti psihičen.

* (Po vseh višavah / je mir / po vseh goščavah / skoraj nikjer / ne gane se dih / po gozdu so ptički pospali / čakaj le, kmali / boš tudi am tih. / O. Župančič)

Ugasil sem luč in se predal svetlobi ognja, ki je počasi ponehoval cefrati samega sebe.

Legel sem na drugo stran, proti steni, in poiskal eno od neštetihsanjskih niti in se povzpел v njene višave.

V nedeljo z Ano nisva prestopila praga. Zaman sem jo vabil ven, na travnike in steze, ki so šle vse proti Čezsoškemu Logu. Ani se ni dalo z mano preprosto nikamor več. Izgovarjala se je na migreno, slabo počutje, zijalaste ljudi. Nenadoma vsega tega, kar je naštevala v opravičilo, nisem mogel več razumeti, ne da bi bil posumil v novo različico odnosov med nama, ki se je, vse je tako kazalo, že začela valiti.

Tiho, zase sem se spraševal samo to, če ne bo nemara spet vmes *les*.

Les sem začel počasi sovražiti.

Če grem kar po vrsti: v lesu, ki sta ga psa drobila, je njen oče Jakob odkril usodo, ki čaka njeno hčer, če ne bo... V iverih lat, ki so frčale kot Ikarusi, je odkril kot človek popolnega posluha pravi pomen stvari. Sledila je usodna meritev njenih zimskih drv, preperelih in tisto prekleto pismo, ki sem ga zatajil... Kateri ga ne bi, če pa je bil odnos ves čas vtirjen v *rada te imam, ampak ne tako kakor se o tem po navadi misli*. Njen oče mi je pismo nastavil kot past. Zanj je moral biti moški kriv – svinja je moral biti. Če je to res; če si ni tega izmislila Ana kar sama. Vsekakor je Jakob nakuhal hudiča in pol. Če ga je... Vsekakor pa je to povezano z lesom. Od tistih drv sva se vzpela v Hum, gozdček, ki je dehtel po začimbah in Ana mu je potem povedala, da je gozd odpisan kot njena last zato... Ker je oče, ta skladatelj, nesojeni seveda, to ugotovil.

Vsepovsod se je prikazoval *les, les, les*.

Vse do odhoda avtobusa sva z Ano bodisi skupaj kuhala in pomivala gore posodja. Osušeno sva lepo zložila v kredenco in sedla ob štedilnik, ki je prijetno grel; Ana je z osmicami spet zazvončkljala in pletla isto stvar kakor včeraj, nekakšno uhanasto, zlato torbico, jaz sem ji pa deklamiral (ne bral) ciklus svojih novih pesmi, da bi Ana nove simbole povezala v sisteme duhovnosti pete in šeste razsežnosti, ki je nji že bila predstavljava.

Nekaj zatega je bilo na nji.

Čas ima svojo zakonitost in odhod avtobusa je bil nenadoma tu. Vsaj zdaj ne bo migrene, sem si mislil. A se je – glej, glej – izgovorila, da se slabo počuti in naj razumem to, kakor koli hočem. Zadnje čase se sploh ne pojavlja drugje kot v zadrugi – in potem takoj domov.

Bom vprašal: Zakaj?

Vse jo je bilo prizadelo: smrt mame, očeta, odpis gozda, smrt strica Janeza, molk obeh psov, ki jo, cvileč, prosita, moledujeta, naj jima oprost vse za nazaj, ko sta pljuvala nanjo kot na vlačugo. (*Kraljico vlačug!*)

Smejäl sem se primeri.

– Zakaj se smeješ? je planila.

– V Žagi ne more biti kraljice vlačug, prosim te! Kvečjemu kraljica volnenege vonja.

In... in... vsa vas hoče nekaj od nje. Ne ve, kaj. Na njenih lepih,

belih ustnahn pa sem razbral, da tudi jaz, ki sem zanjo nič več in nič manj, dà, cifasta fecà.

Tega sicer ni rekla, a bilo je tako očito tam vdelano, kakor rob proteze.

Ženske redko žalijo hudo, raje jočejo, a kadar izrečejo najhujše, to navadno pomeni konec za zmeraj.

– Drugič pa boš šla z mano, kaj? sem hotel izmamiti ji skrivnost najinih prihodnjih odnosov.

Ni se pustila ujeti. Začela je iskati štirico, tanjšo in krajšo iglo.

Nisem rekel ne nasvidenje ne zdravo ne zbogom, odšel sem sam proti postajici ob Kmetijski.

Na sebi sem čutil nekaj pogledov, ko sem odhajal po ozki *gasi*. Z obeh strani je dehtel kuhan pesnik; pomije, vonji koz in grenkoba ovac.

V oblakih pa je bil že zbran v celoti ves sneg za te kraje. Duh po njem me je že dosegal. Snežiti bi moralo začeti vsak trenutek.

Videl sem mrzlikaste mušice, ki so priplavale zmedeno in se poskrile med leske.

Ljudje so bili zeleni in rjavi, svetloba njihovega bistva na njih se je menjavala. Nosili so plašče še izpred vojske, obšite s kožuhovino zajcev, lisic, jazbecov. Noge pa so imeli ovite s copatami in hodili so mačje tiho, in če so govorili, so mijavkali. Ogledovali pa so se in vsakogar s pordelimi veznicami in vnetimi trepalnicami.

Malo pred odhodom avtobusa je iz neba prišumelo. Sneg se je vendarle spustil. Snežinke so zadevale druga v drugo in šumeč pozvanjale, oponašaje zvok aluminija.

Potniki, zbrani vsaksebi, smo jih radostno opazovali. Saj so bile kakor prve pomladanske cvetice – telohi. No, telohi ravno niso bili, razen v prispodobi, bile pa so snežinke, ki so začele rojiti in prihajati v trumah.

Kadar tu zapade sneg, mu ni dolgo videti konca.

Zaboj, ki mu tod pravijo avtobus, je prispel ob uri. Bil je ves prazen in redki potniki smo posedli, kamor je kdo hotel.

Izbral sem kot čisto zase. Sedel sem na zadnje sedeže, ki so se vzdigovali kot konjski hrbti. Prisesal sem se k šipi in opazoval to mleko v drobcih, ki je zalivalo lačno zemljo. Nekaj časa so travniki to mleko topili in ga sesali, potem pa so se hitro utrudili in dovolili, da so postali mleku enaki – beli. Mlečnato preplavljeni.

Otožna misel na Ano je prišla, kakor recimo spomin na drag kamen, ki sem ga videl nekoč v Berlinu. Sijal je zeleno izpod petcentimetrskega stekla. Takrat sem spoznal, da so dragi kamni otožni kot evnuhi ali haremska dekleta. Dragoceni so, zato so v haremu oziroma pod neprebojno šipo.

Pomislil šem na prekleti les, v katerem je nemara res usoda.

Zdaj je ta les sprejemal mleko oblakov, najbrž dobro in že dolgo pripravljeno nanj.

Kdo bi si to mislil, da je v lesu naša usoda – ne v besedi, ne. *V lesu!*

Vse je kazalo, da je Ana svojo uredila in da bo v kratkem tudi moja. Kakor je pri nji odigral les svoje, tako bo tudi pri meni – cifasti feci.

Stresel sem se od mraza oziroma občutka usode.

Ni trajalo dolgo, ko se je avtobus napolnil in mokre obleke so se začele pareč sušiti.

Začelo je zaudarjati po sprhnelih, prekopenih kosteh. Zunaj pa je snežilo tako gosto, da je bila vsaka smer zgubljena.

Pridelek oblakov je bil obilen. Tako rodnih, plodnih njiv, ko so oblaki, ni na svetu, ampak samo na nebu.

Ves čas sem mislil na Ano, ki je gledala prav zdaj isto rodovitnost zime. In tičke v urah, ki so pospali (*Čakaj le, kmali boš tudi sam tih*).

Hotel sem ponoviti ta konec *Ein gleiches* v nemščini, in spet, razen *Über allen Gipfeln* ni šlo. Jezik se je ustavil. Pozabil sem pesem, ki sem jo še pred uro chopinovsko odigral z glasom. Vsako besedo sem potrojil, početveril v zvoku.

Kako fino, opojno so padale tiste zadnje besede: *warte nur, balde ruhest du auch*.

Besedni zvoki so bili poljsko žalostni. V njih je bilo domotožje po gozdovih, cerkvah, ulicah, jedeh. Judih.

Etude so sinonim za življenje, ki ti je pobegnilo in se zavrglo. Moški doživi etudo ob cipi.

Soča je postala od obilice padavin počasnejša in zelena. Njena modrina, kakršno imajo cerkveni vitraži, je povodenela. Modri sij je mrknil.

Zaradi obilice padavin po Krasu, kjer se je metež dobesedno belo ognjeno razdivjal, se je naš prihod v P. zakasnil. Prispeli smo v trdi noči. Premogovsko trdi. Čez trg je vlekel burjast, mrzel veter. Snega sicer res ni bilo za nami, a morje je vzkipevalo in polknice so udarjale ob zid. Slišalo se je, kako so lončnice padale na ulice in se je lončevina drobila – črepinjasto raztreščila. Špricnila.

Ne, nisem odšel takoj v svojo sobico, ki mi jo je šola po neki umrli starki – učiteljici – le priskrbela.

Brežič, ta pes, ni pozabil povedati, ko mi je dajal naslov in velik, težak ključ, da mi jo ne dajejo kot pesniku, ampak kot prosvetni perutnini. (Učitelju.)

Napisi kot Buchenwald in Dachau
zbledé naj nad mojim grobom!
Prepočasi drvel moj vagon je
iz VSEVEDNOSTI v večno NIČVEDNOST...

Pavle
Zidar

Les (III)

Z mano prosvetna in politična
oblast na splošno ni bila zadovoljna.
Nisem se znal prilagajati in reči *ne*,
kadar je bila zapoved taka, glaseča
se na *ne*. Vedno sem rekel *ja*.

Biti prosvetna perutnina je ver-
jetno biti v vseh državah in sistemih
najstrašnejša drža in bistvo življenja,
ker je ideološko pogojeno. Učence,
to je ljudi, moraš prefermentirati
z nekim obnašanjem do smrti. To se
učiteljem posreči skoraj pri vseh

učencih, razen če nisi sam razbrzdán oziroma pokvarjen, kakor sem bil jaz.

To pa sem jaz po vseh opazovanjih menda bil. Ne rečem, da nerad.
V pokvarjenosti je estetska slast, in to je ugotovil že Charles Baudelaire
v svoji znani pesmi *Epilog*.

Vsaj tistih učencev, ki so mi bili dani v prefermentacijo, nisem spre-
menil v pridno kolesje stoletja. Nekaj sem moral čvekati o socializmu, toda
toliko sem le bil previden, da ni nihče verjel v to bedarijo utopične zagleda-
nosti.

Večina se jih je kar uspešno rešila.

Postali so *pizde* – in to je dobro.

Vsak pedagog, ki naredi kaj takega iz svojih učencev, je v resnici
izpolnil največje poslanstvo, vzgojno in osebno; vsi drugi pa so bili žandarji
ideoloških klišejev, zaradi katerih kasneje otrokom ni rešitve. Celó obesijo
se in so neskončno nezadovoljni z življenjem, ki je lepa stvar. Ideologija jim
je posrkala *jaze* in dala noter plastiko, ki se imenuje *poštenost, dobrota,*
sposobnost, pokončnost, poslušnost...

Upravitelj me je opozarjal, da so moji učenci *pizde* in da je taka vzgoja
družbeno škodljiva, protisocialistična, socialnemu sistemu nasprotujoča,
a jaz sem ga vprašal, pezdeta, kaj sploh to je, *socialni sistem*. Zastrmel se je
vame in obžaloval, da me takrat na Dolenjskem niso utopili in me kasneje
kot ribo servirali na kakšni veselici.

Vendar mi je na moje vprašanje glede socialnega sistema odgovoril.

Mnenja je bil, da je to dana resnica in naša dolžnost je . . . Bil je sušičen. Nekoč priden ministrant, veren pobič, in ko so mu to prinesli na dilci, se je tako prestrašil tega, da je nekoč davno nosil rdeč koretelj, da je takoj postal ideološki gorečnež – birič in oplojevalec vseh luknjic na obali. Odnose bi imel celo z zobotrebcem, če ne bi bil ta bolj trd od njegove hrenovke in mu je ne bi prešpikal.

Kolikor se spominjam, sem temu topoglavcu odgovoril, da si resnice pač izmišljamo in nam niso dane; po navadi eno ali dve uresničujemo od treh, in to potem trpeče živimo do smrti. Zato moramo dobro premisliti, po kateri bomo otroka poslali živeti v svet, ki je blato.

Zato moramo vedno premisliti resnico, s katero bomo otroka onesrečili.

Vsi miti, kolikor jih je, govore o tem – da, prav o tem.

Ojdip je mit neke podobne ideološke resnice, ki je ne moreš živeti drugače kot slep.

Socializem je isto kakor Ojdip: uči te živeti s svojo materjo v postelji.

Upravitelj je podivjal; dobil je napad astme; rekel mi je, da sem idiot.

Žival, žival, sem rekel, to bi bil raje. Raje žival z gonom kakor človek z umom, ker gon presega mišljenje, izraženo v prisposodbi. Žival ve vsaj to, da je življenje vse in da je to najvišja vrednota, ki ji je dana, in s tem, ko ga živi, izpolnjuje najvišjo voljo, človek pa zaradi dveh, treh izmišljenih resnic tega nikoli ne doume . . . tako polnostno kakor žival. Tako življenje, ki prehaja iz roda v rod, sestavljeno iz resnic, ni resnično, ampak propadlo, grešno in degenerirano, ker ni pilo in jedlo od sadu svojih sanj.

(To je bilo rečeno dolgo pred tem, preden je bilo z najvišjega mesta žalostno povedano, da noben sistem ne more človeka osrečiti – ni pa bilo dodano, da onesrečiti pa ja.)

Potem sem mu navrgel, če je, denimo, socialno to, da vsak občinski predsednik in sekretar izrablja svoj politični mandat in si zgradi lepo vilo na moji trpeči koži.

Tudi vi . . . , sem mu rekel. Oskrbeli ste se za čas, ko boste začeli trohneti, da ne bo padal po vas dež, da vas ne bo mrazilo in vas ne bo ogrinjal hladen in topel veter . . . Mar ni v tem dokaz, da ne verjamete v nobeno od resnic, katero učite, in zahtevate od nas, da jih učimo mi? Otroci pa naj bi morali verjeti . . . Kajti če bi bil sistem resnica iz sanj, in ne Ojdip, ki tava po tebanski pokrajini slep, bi vi nikoli ne izrabili svojega službenega položaja . . . In na starost boste poravnavali kredite z mojim denarjem. Jaz bom plačeval *realne* stanarine, vi pa *irealne*. Na mesec toliko, kolikor bo stala v boljšem lokalu kavica.

Astmatik je pobesnel, a ne naven, ampak navznoter. Počakal je malo, premislil . . . Se posvetoval in me . . . najbolj umazano vrgel iz službe.

Ideologija ne prenese o sebi poročila. Ona ga daje o nas.

Brezposeln in ovešen z dobro naštudirano umazanijo, že drugič po osvoboditvi, nisem vedel, ne kod ne kam.

Morje, ta edini odsev Boga, je spreminjalo svojo modrino v odtenke, ki jih ne moreš poimenovati.

Zimska podoba je najbolj različna in neenakomerna.

Poznate Borisa Cavazzo? Njegov obraz? In izraze na njem. Tiste številne, skoraj nevidne?

To je morje pozimi.

Vedno je isto, a vsak trenutek drugačno. Prepričan sem, da je tega velikega igralca ustvarilo morje, ko ga je v nočeh z rahločutnostjo in krvoločnostjo lovil in gotal...

Pomislil sem na Ano. Zdaj sem bil brez dela in brez časti.

Nihče me ni pogledal razen Stipeta, ki me je vabil, naj bi šla vpit: Jovanka Broz – Stipe je bos.

Odkrito povedano, tega sem se bal, ker so Stipeta večkrat odpeljali v Pulj in ga tam zdravili, ker je bil preveč *zdrav*.

Pred to svinjarijo so mislili tudi že mene.

Jaz bi bil potem brez upanja; Stipetu pa se je čast dvignila v želodcu in jo je izbruhal, kakor je rekel: *Knutu Hamsunu u mrtvo lice*.

Tja mu je namreč pobegnila soproga; na Norveško.

Zdaj sem bil *Stipe*.

Dneve in dneve sva prehodila skup ob morju, molče, in on mi je pripovedoval, kako je vse, kar vidi, občuti, Goli otok, kadar se mu je sprožil glas.

Nisem hotel izzivati Jovanke Broz. (Čeprav sem bil zdaj tudi jaz bos.)

Vsak večer me je obiskala misel, da bi se Ana hotela poročiti z mano.

Zdaj, ko sem *kriv*?

Ta misel me je toliko časa nadlegovala, kljub tržaškim vremenskim poročilom, ki so govorila, da je Posočje zasuto s snegom, da sem se nekega jutra vseeno odpeljal. Z zadnjimi dinarji.

Jutro je bilo sončno. Na zlatih valovih – prelivih – iz sonca so jadrali galebi. Pinije z zelenimi lasmi so šumele kot slapovi šamponov.

Tok burje se je cepil v jezike.

Pet, šest nas je čepelo v avtobusu in iz grelnih naprav je šumljala toplota.

Šele Kras nam je predstavil resnico tržaškega radia. Bil je zasut s snegom. Nasipi iz burje so se srebrno temno svetili. Kakšen lep marmor za mrtve kipe Ivana Meštrovića. Vsi njegovi kipi so mrtvorojeni; lepi, a mrtvi. V očeh ni vida, v ušesih ni sluha, v rokah ni moči...

Ograje mostov so bile kakor sloki hermeline. Streh ni bilo videti, če je ni označeval dim.

S Čavna se je zaletaval v nas burjasti bik in ustavljal vozilo. Nekajkrat smo se nevarno nagnili in ostali na kolesih. Ni ga bilo med nami, ki ne bi bil klical kakega angela na pomoč.

Končno, s svetniško in drugo pomočjo, smo se prebili s prostora, ki ga obvladuje pogled s Čavna. Silnim naletom smo ušli in spet nas je zasledovalo čisto zlato sonce.

Soča pod Sveto goro je bila obdana z obrežji iz valovite vate. Njen tok je bil spet očesno moder.

Cesta je bila ves čas ožja in vsake toliko smo se ustavljali, vozili lep kos

poti nazaj, delali ovinke, zašli v sneg, iz katerega nismo mogli drugače, kakor da smo šli iz avtobusa in potiskali škatlo. Vsi do zadnjega, tudi stare mamke, ki so se križale in rekle, da bi bolje storili, če bi peli litanije Srca Jezusovega.

Sprevednik, ki je bil partijec, se je smejal in odgovarjal mamkam, da je bolje sedaj prositi svoje srce, da bo vzdržalo; kajti če kolo ne bo prišlo . . .

In je prišlo, je. Zaradi teh starih mamk, ki so molile potihem litanije.

Na Žago smo prispeli z zamudo Balkan ekspresa (dve uri in pol).

Vasi iz snega ni bilo videti, zvrhana je bila z zapadlim. Nikjer ni bilo nobene hiše, le sem ter tja kak sivkast, senen smrad dima. S streh so ljudje odmetavali težak sneg, da se jim ne bi ponoči na posteljo vdrlo ostrešje in jih prebodlo.

Snega je bilo čez dva metra. Gazi po *gasah* so bili predori – rovi. Mračni in topli.

Metalo me je po rovu sem in tja, preden se mi je posrečilo priti do njenega dvorišča, ki ga je za silo odkidala – ali pa so ji ga odkidali, saj so bili od nje odvisni. Bila je prodajalka.

Pritisnil sem na kljuko – črno, gladko. Bilo je odklenjeno.

Morda je ravnokar prišla iz svoje nizkostropne štacunice, da si kaj skuha; še prej pa zakuri in iz vlažnih prostorov prežene belo temo.

Boječe sem jo poklical.

Kuhinjska vrata so se naglo odprla in iz priporka, podobnega knjigi, je mišje radovedno povohal rjav obraz in klic, ki je predramil vežo.

Razveselila se me je in me povabila naprej.

– Vstopi, vstopi! je hitela.

V štedilniku je bil že močan, živ, glasen plamen.

Moral je pravkar izbruhniti.

– Prišel sem, sem rekel. Drugega izgovora nisem našel. (Imel.)

– Vidim, vidim, da si tu, je odvrnila in se ni dala zmotiti. V njenih rokah so hrsteli špageti, v kozici je vrela voda in že dajala od sebe šum ter duh po slanem.

– Nimamo pouka, sem se zlagal.

– Je tudi doli sneg?

– Ni, ampak mraz je. Za teden dni so zaprli šolo. In če se bo mraz nadaljeval, bodo na ta teden priključili še redne poletne počitnice.

Zlagal sem se tako verjetno, da ni mogla reči, naj odidem.

Rekla je: Letos je za ponoreti. Ostrešje mi stoče; ne vem, kaj bo.

– Ti ga odkidam?

– Ah, zakaj le! Naj se zvali vse skup, saj je že tako vse en kup. Ni potrebno. Jutri bo zapadel nov sneg; težji. In še to: kam z njim? Naj bo, kjer je.

– In s tabo, kako je? sem vprašal.

– Tako kakor vedno: ljudje prihajajo po makarone, olje, sladkor, moko. Odprto mora biti kakor prej. Vse drugo je zaprto, mi poslušamo. V Srpenici celo maše ni.

– Ostal bi čez noč, sem prosil.

Opazil sem, da jo je moja prošnja prizadela in vznemirila. Kaj takega doslej, ko sem prišel, nisem bil še izrekel. Bilo je samo po sebi razumljivo, da ostanem, če sem že tu.

Nič ni odgovorila – ne ja, ne ne. Metala je v krop nalomljene špagete in dejala čez čas, da naj si grem v sobico zakurit gašperček, kjer naj do večera prebijem čas, vmes pa naj stopim kdaj v kuhinjo in naložim še štedilnik, da bova imela zvečer toplo.

Bil sem srečen, tako srečen . . .

Ali je vedela, da sem *Stipe*?

Če ni vedela, je pa slutila. Skozi laž se ji je zasvetlikalo, da sem brez vsega; sam na svetu.

Vsa hiša je zadehtela po špagetih v kropu; kuhani moki.

Ana se ni zapustila. Stopnice so se bleščale, nikjer nobenega prahu ali kakega ščurka. Glodanja.

Zdaj sem bil jaz pretresen in iz sebe. Ali je sanjala? Ali se vrača k nji nazaj oče – sanjski seveda in jo o vsem sproti obvešča? Če je tako, potem že ve, da sem preganjen iz tropa prosvetnih živali in da nimam kje biti. Odrgrgal sem se od ideološke črede – iz *sozdarije* in *reproverig*.

V moji čumnati je bilo mrzlo. Zdelo se mi je, da sem stopil na plano; v sneg. Še tam je bilo topleje kakor tu.

Ostrešje nad mano je res postokavalo. Milimeter za milimetrom je popuščalo.

Stene so žarele od hladu in lusk ledu. Le postelja je bila bela, kakor da jo je danes pregrnila.

In jo je – prav zjutraj. Nekaj jo je gnalo v čumnato, ker je ostrešje, razsušeno, pod težo ječalo. Imelo je njegov – to je moj glas. Glas bolečine. Začutila je v trenutku, da bom prišel. Začutila? Ne, ni prav povedano; čutila je nekakšen obdih po koži; spomin name.

Povohal sem rjuhe, če imajo postan vonj. Imele so čistega, svežega, pravkar zloženega in opranega.

In gor me je poslala zato, da sem se prepričal, kako me *še zmeraj čaka, čaka, čaka*.

Prevleke zglavja so dehtele.

Zdaj me je zmrazilo.

Ana me je resnično pričakovala, saj je bila tudi pečica nabita z oblanci in koščki desk. Treba je bilo samo prižgati.

Na nočni omarici so bile vžigalice in tudi trinožni svečnik z vijoličastimi svečami.

Zavrtel sem stikalo, toda elektrike v žicah ni bilo. Žarnica je bila obledela, prašnata.

Podtaknil sem plamenček v oblance; zagorelo je, kakor da bi bil kdo vdihnil z vso silo ogenj vase. Gledal sem ga, kako se razcveta. Bil je rumen kakor vrtnica.

Toplota se je začela širiti in me ogrnila s pluvialom svoje zlatnine. Pokleknil sem.

Tiho sem izrekel ime Aninega očeta – *Jakob*.

To je bila v bistvu zahvala. Anin oče me je sicer Ani odsvetoval kot moža, ni me pa pustil ubiti barabam v P. Vedel je, da sem *Stipe*.

Na omarico sem odložil napol prebrane *Duhovne vaje* Ignacija Lojolskega, da jih bom bral, ko ne bo Ane.

Sédel sem na rob bele postelje in čakal, da se peč čisto razgori in da naložim na novo, da se luske ledu razcede po zidu v vlažne, solzeče se madeže, in da najdem potem, ko se vrnem, vsaj iskrico in prikličem iz nje pluvial toplote ter znova zašepečem ime Aninega očeta – *Jakob*.

Zunaj, kjer sva se nekoč z Ano sprehajala ponoči, je bilo vse vdeto v odejo, videti je bila kakor prešita, debela, zavesti zemlje je bilo pod njo prijetno.

Zaman sem iskal znamenje s svetim Florjanom, ki gasi hišo.

Bilo je zravnano s snegom.

Pobočje strmega Polovnika je bilo čez in čez natrto s snegom. Kadar se bo ta sprožil v plazove, bo Soča zajezena, začela bo tiho poplavljati in rušiti zaporo natopljenega snega.

Čumnata je bila topla; domača kakor vedno.

Odšel sem k Ani v kuhinjo. Špageti so bili že kuhani in se hladili v cedilniku, s paro, dišečo po moki, v kozici pa je pogrevala golaž iz pločevinke. Oboje skupaj je dajalo prijeten vonj.

Od dotiku s tema dvema vonjema sem se spomnil svojih zabrisanih nočnih sanj o glasbi. Obiskale so me nekakšne sence, ki so se spremenile v zvoke, brž ko so se me dotaknile. Rekle so mi, da so vokali, ne soglasniki, in da naj jih izgovarjam . . . To sem storil. Po mojem izgovoru niso bile več to, kar so bile, ampak so se spremenile v tonski zapis. Videl sem takt iz šestnajstink in sebe v poskoku tega zapisa. Bilo je naporno, mučno in zato sem vprašal zvoke, ki so še sevali kot sence, zakaj me tako kaznujejo, saj vendar nisem ničesar storil. Si, so rekli zvoki, ne priznaš nas za glasbo . . .

Ah, sem rekel, to bo gotovo pomota: ne priznavam vas za *komuniste*.

Čuden, skoraj blazen sem, bi rekel Goebbels in pomislil na dobrega firerja ter se pomiril.

Jaz pa sem se ob krožniku špagetov, politih z mastnim golažem in ob Ani, tej luči svojega življenja, ki se je zagledovala v megleno bel zimski nič, ki je prenikal v prostore.

V njem je nekaj prepoznavala, česar jaz nisem.

Prosil sem jo, če smem jaz pomiti posodo, a je, smeje se, odklonila mojo pomoč, češ da ima še dovolj časa in da naj grem kar lepo po taki vožnji počivat.

Dodala je še, ko sem odhajal, da me bo v hišo zaklenila, da ne bo kdo vohljajal, ali sem spet tu ali ne.

Sprijaznil sem se s tem, obenem pa osupnil.

Kako in zakaj, ali sem spet tu ali ne? Kaj ima za to komu dajati odgovor?

Nisem je vprašal. Bil bi jo, če ne bi bil *Stipe*.

Prosil sem jo le, če smem pogledati k *ptičkom*. V delavnico k uram. Želel sem, da bi sprožil v sebi nemščino s prisposodobami Goetheja – *Wanderers Nachtlied*. (*Popotnikovo nočno pesem*.)

Dovolila mi je in res, kakor mi je obljubila, ptičke je poslej krmila. Vse ure so tiktakale in bile.

Vendar se Goethe ni hotel sprožiti ne v svojem ne v Župančičevem jeziku. Prečudno.

Zastopicaljal sem gor v čumnato, kjer je v peči v pisku dogoreval moker čokec. Posul sem ga z oblanci in pretlačil s koščki desk. (*Lesom*.)

Prostorček je bil prijetno segret. Postal je zavetje pred mislečo materijo, ki misli zgolj in vedno le ideološko, nikoli, ali pa zelo malokdaj, etično, moralno.

Slekel sem se in se prepustil neusmiljeni zimski samoti belega meništva – molku. Zdaj sem razumel kartuzijance; ti nenehno doživljajo zimo. Tudi poleti.

Vse je kazalo, da čas snuje nove padavine.

Kako lepo bi bilo, da bi speč prešel onkraj – da bi umrl, sem pomislil in legel.

Tu. Na Žagi. To popoldne ali zvečer in ne bi bil več *Stipe*.

Kakšno razkošje – umreti, ne da bi vedel!

Raztegnil sem se po postelji, ki še ni bila ogreta, zazeblu me je, ko bi me bil kdo požgal z ledom po nogah.

Prižgal sem tri sveče in odprl Ignacija Lojolskega, odprl na slepo stran in prebral: *Sonce je otemnelo, skale so pokale, grobovi so se odpirali, zagrinjalo v templju se je pretrgalo na dvoje od vrha do tal...*

– Ko je umrl, sem dodal. In če bom jaz? Kaj se bo tedaj odprlo?

Niti časopisa Krajevne skupnosti ne bodo pretrgale božje sile.

Še sem listaril po zanimivi knjižici ter se prepuščal izjemnim asociacijam... Nenadoma me je stisnil sen, upihnil sem vse tri sveče, da je ostro zadehtelo. Dim je tekkel proti stropu in širil svoje ustje. Obležal sem... Vse kaže, da sem zaspal z odprtimi očmi, ker sem zadeval med spanjem – in sanjami – z beločnicami ob robove blazin in so me v snu bolele oči.

Predramil sem se sredi noči.

Nekaj časa nisem vedel, kje sem. Mislil sem, da sem *Stipe* na morju, potem, da sem *Stipe* na Žagi.

Okoli mene je bilo zelo hladno.

Z vajenim gibom sem se stegnil na nočno omarico, zatipal škatlico vžigalic, vzela eno ven in vprasn timer. Ogenjček je zaplapolal, kakor ptičkova glavica iz jajčka. Prižal sem sveče – vse tri.

Skozi šipe je vstopal mraz.

Ura je bila eno zjutraj.

To me je prestrašilo.

Zakaj neki Ana ni vsaj potrkala za večerjo? Ali se je sploh vrnila

domov? Zakaj je rekla, preden je odšla, da me bo zaklenila, da bom imel mir... Ne, da ne bodo rekli, da sem spet tu?

Ali pa je vendarle potrkala in trkanja nisem slišal?

Pustil sem goreti sveče, da bi se videl, kakšen bom, ko bom res potreboval to luč.

Vse bi dal, da bi gledal svoje kropilce, pa ne v obraz, ampak v občutke. Kjer gnezdi strah, pa tudi svinjarija. Kako tiho mi privoščijo, da sem krepnil.

Pa je, bi rekli. Naposled pa le je... a...

In bi hodili okoli mene, kakor da se poslavljajo, v resnici pa bi se le hoteli preprčati, če sem res žaltav.

Kako tiha, prostrana noč okoli mene! Kakor da bi bil res v grobu, kjer pregnivam in kot gnojna sokrvica tečem v podzemlje.

Zakaj hočemo umreti? Saj ne bi nikoli, če tega ne bi hoteli?

Dolgo sem premišljeval vse mogoče.

Znašel sem se, ko sem ostal brez vsega, v zadregi. Ali bo pesniško srce preneslo, kar sem si pridela s pomočjo misleče materije? Bo spremenilo kožo v krokodilje razpoke, v katere ne more svinec?

Srce to zmore.

In če bo, bom aligator in pokončeval vse okoli sebe.

Prvikrat sem občutil, da bi moral koga umoriti, da bi mi bilo lažje.

Mogoče je to fašistično razpoloženje, ki mu človek ne more uiti, ali pa komunistično. Potrčevo poročilo o poboju z gorjačami govori za to... da je treba...

(Ubijati.)

In ko je mili Bratuž umiral, je fašistom raslo dlačje in so jim vstajali penisi.

Ah... *Stipe sem, Stipe.*

Ugasil sem vse tri sveče in videl, kako se v temi bel dim cepi v nešteta ustja velike reke – morda Dona.

Občutil sem, da me žeja in da sem lačen. Tiščalo me je tudi na potrebo. Moral sem se opredeliti, ali bom vse te budeče sile v sebi zadostil ali zatrl. Odločil sem se, da zaspim. Predramljenega me je pričakala bela tihota, ki se je sproti kopičila, to isto je včeraj med kosilom kot zimski nič, ki prenika v prostor, naslutila med kosilom Ana.

Zbudili so me pravzaprav poševni, šumeči udarci po šipah.

Dal sem si pod glavo roke in poslušal zimo, ki se je čez noč spet pomnožila s sabo.

Skušal sem naslutiti v hiši Ano. Ni je bilo. Najbrž je bila že v zadrugi in funkcionirala.

Odločil sem se – in že vstal – da se oblečem. Iskal sem rokave, hlačnice, vhode v nogavice.

Okoli mene je bila spet razpeta bodljikava žica iz mraza.

Stekel sem na stranišče in se izlil v školjko. Ne le to, kar je bilo v mehurju; kadar se prazniš, tečeš ti sam: meso in kri.

S starim porcelanskim umivalnikom sem stopil v kuhinjo po toplo vodo v kotliček in se umil, obril in nato jedel, kar mi je Ana pripravila za zajtrk. Ni skoparila. Čaj je bil še gorak – vroč. (Metin čaj hladeča tekočina.)

Bil sem zelo lačen in sem pojedel pol, če ne več, bele štruice, namazane z maslom in marmelado.

Na listku, iztrganem iz zvezka, pa je pisalo: *Snoči sem zaman trkala po vratih... Opoldne me ne bo domov; imamo sestanek... Pridem šele zvečer. Skuhaj kaj! Karkoli. V shrambi je dovolj vsega za oba. Ana.*

Torej me je le budila. (Če me je.)

Kakšen sestanek pa imajo... tile reveži, ki prodajajo kvas. Delé dobiček?

Pa ja ni v partiji?

V štedilniku ni bilo več žerjavke, sam pepel. Lončene obloge pa so bile še tople. Hitro se mi je posrečilo, da so oblanci zagoreli; pristavil sem džezvo in zadišala je kava.

Pravzaprav Brazilija... Karneval... Ten mulatk...

Srebnil sem pekoče vročo kavo; belo, penasto oblogo čokoladnega okusa.

Kuhinjsko okno je bilo od snega zalizano kakor velik sat.

Kava me je predramila in misli so začele delati – misleča materija.

Vstal sem in stopil v Jakobovo delavnico med ure in jih začel navijati. Kazale so različen čas, ne vse enakega. Po bitju so bile ene še sredi noči, druge v poznem prejšnjem večeru, le dve sta bili uro, v kateri sem bil – devet zjutraj.

Zakaj jih Ana ne naravna na isti čas?

Nenadoma se je sprožilo različno bitje. Res, ko da bi se oglasili ptički in Goethejeva pesem *Ein gleiches* je stekla. Stal sem sredi ur in jo ponavljal, ponavljal.

Opoldne si nisem ničesar skuhal. Pripravil sem si narezek iz ovčjega sira in salaminov, ki so bili vsi posolitreni. Našel sem več steklenic dobrega vina in si odprl steklenko traminca, ostrega, reznega vina.

Šel sem v pusto čumnato leč.

Pečice si nisem zakuril. S postelje sem opazoval sneženje. Res, kakor bi Šori molzel nebo. Samo da je bilo mleko iz belih, mrzlih kristalov.

Padalo je še gosteje, dobesedno megleno belo. Praskalo je z nohti po zunanjem ometu.

Segel sem po *Duhovnih vajah* in začel brati *Drugo vajo* in *premišljevanje o grehih*.

Razvoj grehov.

Vzdramila me je 5. točka, ki je kakor Frančiškova Pesem bratu soncu: *Ves iz sebe vedno bolj začudeno vzklikam in se ustavljam ob vseh stvareh, kako so me le pustile pri življenju in mi ga ohranjemale, kako so me prenašali angeli, moč božje pravice, me varovali in zame prosili: nebo, sonce, mesec,*

zvezde in prvine, sadeže, ptice, ribe, živali, tudi zemlja, kako se ni odprla in me požrla, ustvarila novega pekla, da bi se tam vekomaj pokoril...

Tekst je bil umetniško lep in sem ga večkrat bral, dokler nisem zadremal in se predramil, tik preden se je začelo mračiti. Naglo sem se spravil pokonci in odšel kuhat.

Sneg ni pojenjal niti za hip bruhati šumov.

Štedilnik je vztrepetal od ognjev, voda je zavrela, krompir je dal od sebe vonj po prsti.

Skuhal sem še dve klobasi. (Pozeleneli.)

Naredil sem solato okisanega krompirja, pripravil senf, pribor za rezanje – vilice in nože; prtičke.

Ana se je prikazala v trenutku, ko je bilo vse pripravljeno.

Klobase so še vroče dehtele.

Bila je premrla od snega, mraza; bela ko smrt.

Šla si je na hodnik odtrkljat čevlje, polne snežine, mokrote, in si nataknila drsljive copate iz debelih podplatov. Splaknila si je roke, in tedaj sem zaklical: Čaj; čisto sem pozabil!

– Saj je vino v shrambi, je rekla in prisedla razpoloženo za mizo, kjer je dišala jed.

– Traminec je, sem rekel.

Nič ni rekla, le poslušala je in čez čas dejala: Vse ure si privil, kaj?

– Ja, sem priznal, tako rad imam tičke.

– Prav, pa naj tiktakajo, kakor znajo in hočejo. Snoči te nisem mogla predramiti, je dejala s prizvokom laži. Spal si kakor ubit.

– Hotel sem umreti, mi je ušlo. Tu, pri tebi... Na Žagi. V snu.

– In zakaj vendar umreti? se je začudila in nehala jesti.

Bila je presenečena.

– Tako..., kaj vem... Ne čutiti več sebe, to sem hotel. To je sedaj nova kvaliteta – smrt. Zginiti brez bolečin v snu; poznaš kafro; no, ta tako zgine.

Pogledala me je. Njen pravkar zneseni pogled me je opazoval kakor začetek jajca, ki prihaja na dan.

S slastjo je segala po krompirjevi solati in rezala radirkasto klobaso, dišečo po slanem. Vmes pa je o nečem razmišljala, kar ji je v zvezi z mano najbrž povedal njen molčeči, tihi, vsevedni oče – bogvekdaj – in mi ona tega doslej še ni zaupala; kajpak, če mi sploh kdaj bo.

(Ta njen oče me bo čisto razdejal.)

Menil sem, da ne smem spregovoriti besede o tem, kako so me pognali sramotno, brez krivde, s šole, ker nisem hotel vzgajati v učencih ideološkega hrasta, ki bi se v kromosomih kazal še najmanj stoletje, preden bi zamrl v degeneracijski obliki. Ana Selinko ni ljubila svetá mineralov, nekaj malega le še svet rastlin, živali sploh ne več (prazni hlevi!), človeka pa vse manj in manj (le po neki inerciji še); metafiziko pa je sovražila, ker je bila polna nenadnih obratov in pomenov... Občutek transcendence se ji je

v teh letih pocetil... Pomakaronil... Pomokil... Ob očetu ji je afektivnost postala tuja; sumna, s predznaki čudaštva. Včasih pa se ji je še vse vrnilo in se je poveselila podob sveta, ki jih v drugem svetu razen v tem sploh ni.

Mnogokrat sva razmišljala: ali dolgo prijateljstvo ali kratka ljubezen. Jaz sem bil za ljubezen, ki je hipna zadeva, a traja ko spomin do konca življenja; v njem je svežina, v prijateljstvu je vedno več prahu in debilnosti. Na koncu ga zasuje pozaba.

Njen pogled, sem spregledal naposled, ni gledal mene, ampak je opazoval na meni neke izrečeno mnenje – o meni.

Molče sva pospravljala večerjo in prekrivala drug pred drugim nekaj... Jaz verjetno sebe kot *Stipeta*, ona, kar je o tem slišala.

V štedilniku je ogenj gorel brez moči. Bil je sinji in zlato rumen, dušič se v nizkem tlaku. Na trenutke so iz polen zsršele skozi obroče iskre, naredile kratko pot, kakor zvezdni utrinek in otrpnile v črnini.

Natočil sem dva kozarca traminca, duh ostrega vina je spremenil razpoloženje.

Ko je odpila požirek, se je naslonila na steno, zamižala in prisluhnila očetovi delavnici, ki je bila tik za njo.

– V zadnjo, je rekla počasi, ko da sanja, je nekdo iz plotu odtrgal štiri planke.

Pomislil sem, kdaj je to bilo. Da, to je bilo zvezano z njeno *nepremakljivostjo* od doma in začetkom zime.

– Zjutraj so bile planke odtrgane, je rekla in poduhala ostanek vina ter srknila kapljico.

– Komu pa je spet tvoj plot tarča izživljanja?

Nasmehnila se je. Kakor da sem res otrok in ne bom napredoval niti za pedenj v smeri hudobije.

Življenje pa je samo to – hudobija, hudobija.

Rekla pa je: Nič več ne smeš pri meni prespati – to je to. Pride čas, ko nisi več sam svoj, ampak lastnina drugih. Jaz sem zdaj to po očetovi in mamini smrti. Prišla, ali bolje, zašla sem v to obdobje življenja. Na videz je vse tako, kakor je bilo, nad teboj pa bedijo noč in dan sile in te obvladujejo.

– Ana, sem rekel prijazno, poroči se z mano.

To sem ji rekel, kakor da sem ji sredi zime podaril šopek vijolic z njihovim žalostnim, modrikastim vonjem.

Slišala me je, kaj sem rekel. Zaprla je oči in dihala globoko, vse počasneje, dokler se dih ni izpraznil v burnosti, ki sem jo s predlogom povzročil.

Na ponudbo mi ni hotela odgovoriti. Verjetno je bila s sabo ter silami očeta, ki so jo docela obvladovale, silen spopad, iz katerega je naposled prišla scefrana.

Z odločnim glasom mi je povedala, da se ne bi rada z mano poročila. Da vem, zakaj ne. Da tega ne bi rada več ponavljala... ponavljala... hudiča... z mano.

– Ker sem cifasta feci! sem rekel žalostno in posmehljivo.

S posmehom sem se reševal; se olajševal.

Njen pogled je nekaj časa miroval, kakor bi bil muha, ki si brusi tipalke.

– Da, tudi zaradi tega, je rekla zadržano. Da si cifast, kakor sam imenuješ svojo neodločnost, si vendar dokazal. Ko moški reče *ne*, ženska vedno pomisli še na *ja*. V življenju je prostor za obe možnosti. Sicer pa v tem primeru ni šlo samo zato, ali si pismo pisal ali ga nisi.

– Zakaj je pa še šlo?

– Otrok si . . . , se je zasmejala. Otrok boš. Kaj pa, če bi bilo tisto pismo res dete? In bi ga ti tajil? Oprosti, je privzdignila glas v praskanje, takrat bi te bila vzela, z veseljem, čeprav me je oče svaril; tudi če bi ti pismo priznal, ne bi smelo biti to vzrok za sklenitev zakona; v tistem priznanju je šlo za to. In sem si rekla, če si pripravljen sprejeti nekaj tako usodnega, kakor je neka davčina, neki spodrseljaj, potem tvegam.

– Dovoli: kaj le je tvoj oče še videl v meni? Bil je slep – in je videl. Meni pa se zdi, da je videl in je bil slep.

Zasmejala se je, se izdihala in utripajoče veke zaprla, da so bile ko martinčkova prozorna mrenača.

V taki, odpočivajoči pozi je nadaljevala: Bil je poln . . . daljnega vide-nja. In vse, vse je bilo res, kar je videl-rekel. Moj oče, moj oče . . . , se je spominjala v joku.

– Saj ne gre za spolnost, Ana!

– Vem, vem, je jokala dalje. Gre za preprosto živalsko človeško občutenje: da te nekdo pričakuje doma; razumem, razumem . . . Da me ima rad, četudi me nima. To je bila filozofija moje uboge mame. Iz nje je izhajala, ko je vzela mojega bolnega očeta. Da jo bo pač nekdo čakal in ona njega. To sem očetu tudi večkrat povedala in je bil silno prizadet. Imel je tudi on Ahilove pete; o, imel, imel. A zdaj se je vse zakompliciralo, Matej. Šibka sem, razumeš? Tako ko moj oče. Šla sem in dala nekaj, kar res ne bi bila smela – gozd!

Obšel sem njeno obžalovanje; nisem hotel poceni zmagati. Dejal pa sem ji, da bi lahko mirno šla k bratrancu, ki ji je planke izruval, in mu rekla, naj jih pribije nazaj.

Ožemala in strgala si je ustnice, da so se ji zarisovale krvave lise.

Jokaje je trgala besede: Ali se je z ugotovitvijo storilca, ki je ubijal in kradel, eno in drugo uneslo; nehalo? Ni se, vidiš. Bratranec bi pribil planke nazaj, ki jih je izruval – seveda jih je on, in bi se lepo potuhnil.

– Če bi bila pa poročena in če bi bil jaz ob tebi . . . ?

– Nikar ne blebetajva, ko vendar veš, da to nikoli ne bo! se je izdrla.

– Cifasta feca? sem provociral.

– Dobro poslušaj! V tebi je etos, ni pa nečistosti ali moči, da bi karkoli obvladoval. Ne bi imela kot mož in žena miru. Kraj, kakor je Žaga . . . To ni odsev morja. Morje je nekaj božjega, ja . . .

Nisem ji verjel, kar je čvekarila. Dobro je vedela, da bi znal tudi braniti najino gnezdo. Za bregom je imela nekaj drugega. To, kar sva se

pogovarjala, so bila le njena zavajanja. Hotela je v bistvu nekaj, česar nisem niti slutil.

Les (planke) so ji bile samo slepilo. Že ves čas. Morda je bilo tisto tedaj z latami v stričevem plotu res, da sta psa izražala njegovo prizadetost, in vse tisto z gozdom, ko ga je vrnila; zato ji je bilo sedaj toliko lažje nadaljevati z lesom kot prevaro.

Videla je, da me les prepriča.

– Praviš, sem dejal, zdelan, uničen, da so ti jih izpulili tedaj iz plotu?

– Zjutraj, ti si zvečer odšel; ko sem šla odkidavat stezo, so planke ležale odtrgane druga čez drugo.

– Ni bilo sledi?

– Bila je sled, toda pokrita; lahko je odsevala skozi tanko plast snega svojo brazgotino kakor skozi povoj.

– Moška ali ženska brazgotina?

– Moška, moška.

– In pred temi izpukanimi plankami se ti vdaš; pred plankami?

– Da, pred tem.

– Tvoja mama se ni niti pred slepoto.

– Ni se; res je. A poglej, kako smo živeli! Zgubila sem Lojzeta, zgubljam tebe.

– Mene, ki se ti ponujam?

– Molči, Matej! Kaj ti veš, koliko niti niha v ženski in ji daje svetlobo, medlo luč in tako zapleteno luč... Nekega dne te kraj obvlada s temo in si slep.

– Če te je res obvladal, o čemer dvomim, te je po tvoji neumnosti. Tvoja neodločnost je vzrok za to. Dobro, hosto so ti vzeli, drugega ti vendar ne morejo. Tele kamenjače in teh treh gankov. Ali je želel vrniti tudi to, oče, bratu Janezu?

Zamislila se je...

– Poglej, jaz bom sam, ti boš sama. Čemu, ko pa sva lahko vsaj malo, malo eno. Tako malo časa je še, Ana!

Ure za steno so tekle kakor vlaki v daljavi skozi temoto. In bile so kakor evropski rotovži, polno, lepó in otožno opozorilno.

Zunaj pa je ta čas snežilo dalje in praskljalo po stenah, oknih, lesu.

– Ne bom mogel od tu, kakor želiš, sem rekel in poslušal sneženje.

Anin lok telesa se je umirjal. Veke so se ji umirile, trepet z njih je zginil. Vame je zasijalo umito oko, pogled, poln rosne svežine; lesketalo se je v solzi.

Rekla je: Ne, ne boš mogel... od tu. Toda poslej prihajaj podnevi in podnevi odidi. Spati tu ne boš mogel več.

– Zaradi teh usranih plank...

– Zaradi vsega, kaj ne vidiš, kaj se dogaja z mano. Drag mi boš vedno podnevi, ponoči ne. Morem ti to povedati, da boš razumel... K bratrancu pa sem tisto jutro šla in zahtevala, da mi izpukane planke pribije nazaj. Kakor vidiš, le znam biti nesramna. Mislila sem, zabil bo, mrha, in potu-

ljeno, kakor pes, zginil. Pa ni bilo tako, veš. Vrnil mi je še s hujšo nesramnostjo.

Molk.

– Povabila sem ga na kozarec, ko je pribil vse planke, a je bil že nalit; tedaj se je sprostil in rekel, da me občuduje, ker znam živeti. Vprašala sem ga, kako živim, da sem deležna njegovega občudovanja. In mi odgovori, naj se vendar ne delam neumno... Saj vsak teden prideš ti od morja, me ometeš in potem z metlico odideš nazaj na obalo in ometaš vseh vrst kurbe.

– In to te moti?

– Za božjo voljo – ja! Ali ne vidiš, da ljudje sploh vidijo samo še svinjarijo. Čas je naravnan na to dioptrijo. Politiki so pogruntali, kako obvladati svinje – s pomijami.

– To si dobro povedala – to je namreč res. Tvoj daljnovidni oče, ki je imel vse prav, pa te na to ni opozoril?

– Ne. On je v vsem le spregledal vzrok.

– Potem se je motil, zelo motil. Tudi o meni kot vzročnosti slabega zakona, ki bi ga sklenila z mano.

– Lahko, da se je, Matej, a jaz sem mu v to žal sledila in mu še sledim. Veš, kaj to pomeni, da mu še? To pomeni, da nazaj ne morem več.

– Če se poročiš, kdo ti kaj more?

– Ne bodo te sprejeli, to je to, Matej! Morda bi te prej, ko sta bila še oče in mati živa; zdaj pa zagotovo nič več.

Zdaj sem jaz pregrnil oči z vekami in viharil z dihom po prsnem košu; srce je udarjalo kakor bat.

Začutil sem, da je spet zelo pozno. Lotevala se me je pospanost. Svetloba ognja, ki je prihajala skozi reže štedilnika, je večala najine sence na stropu, stenah.

Čemela sva v temi, da bi imela mir. Tišino.

Sneg je prasketal po stenah, šipah...

Bil sem preutrujen, da bi bil še kaj rekel. Začel pa sem premišljati, ali naju je z Ano Selinko usodno pokopal *les* ali je bil *les* le simbol najinega pokopa; če je *les* le simbol, mora stati za njim meni marsikaj neznanega.

Bolj sem se nagibal k *lesu*; ne *lesu* kot simbolu. Čeprav denimo je les kot stvar zelo zaprta stvarnost, je kot simbol *les* lahko okras, in zdaj, ko gori v štedilniku, ogenj, svetloba, toplota. *Les* je kot *les* bedenje spomina. In prav ta spomin lahko privede človeka do lastne usode.

Les je v bistvu tiho odnašanje sebe – v tebe.

In ta *ti* je potem okras, svetloba, toplota. To je prilikovanje *lesa* v simbol.

Počlovečevati ga v zvezah, kakor sta to delala Ana in njen slepi, otožni oče, to pa je res sestop življenja v lastno usodo; to pa je *les* v prisposobi bedjenja.

Prekleti les!

Ano je vso prevzel. Občutljiva je kakor mahovi, prst, veje, korenike, rastje.

Izpujene planke v plotu, je že usoda bedenjskega *lesa*.

Poslej bo iz vsake vejice napaberkovala prihodnost: sebi, meni.

Kljub vsemu pa je ostala pesnica, vendar brez glasu izražanja. Dala je slovo svetu misli in presahnila v Kmetijski zadrugi, hodila sama v suho strugo Boke, kjer velike skale izlegajo nov čas. Ta prihaja iz skalnatih idej.

Zaman bi bilo Ani vse to pripovedovati, ker za to preprosto ni bila več dostopna. Kakor vse učiteljice – tudi te, ki so ušle po kakem srečnem naključju iz tega ven – ne morejo nehati vzgajati; ženska je element vzgoje, take, kakršno od nje zahtevajo. Nji je naloženo, da te vzgoji v dostojno bitje, versko bitje, politično bitje, morilsko bitje. To ti je dovoljeno od nje.

Resnično si cifasta feci.

Ana se je res dvakrat s pomočjo *lesa* rešila. Pri nji ni bil odločilen moški – ampak *les*. Najprej, da sta utihnili psa in nista izražala več najskritejše razjedajoče zavesti, drugič . . . planke. V *lesu* je prepoznavala položaje svojega ravnanja oziroma življenja.

Škoda, da nisem bil les.

Ani sem dejal, nocoj že drugič, da njeni želji ne morem ustreči, četudi bi rad . . . V ta sneg vendar nisem mogel.

Ubito je pribila, vsa obsijana in spreminjajoča se, da ne gre za sedaj ali za jutri – sploh ne. Ves mesec sem lahko pri nji; vse zimske počitnice. Gre za kasneje. Takrat pa naj pridem za dne in za dne odidem.

(Nadaljevanje in konec prihodnjič)

Pavle
Zidar

Les (IV)

IV

Tako sem pri Ani ostal ves mesec, ker take zime še ni bilo. Ves čas je padal sneg in bilo je nepopisno mrzlo. Prebiral sem Ignacija Lojolskega in ga znal že na pamet.

Kako močan avtor je to v svoji sistematiki dobrega in slabega. Ve, da se slabo razgrinja kakor njiva in da se na malem koščku nečesa odlaga dobrota. In to je etos.

Veliko zla in malo dobrega, čisto malo že zadostuje, da svet ne zgrmi skup.

Ignacij še malo ni omejeno, hipnotsko bitje – far.

Etos je smisel, v katerem začutiš grozo – je zahajanje sonca, tema. Po Abrahamu bog.

Ane sploh ni zanimalo, kako je z mojo šolo, jaz je pa tudi nisem hotel s tem nadlegovati, kako denimo šole sploh več ne bom imel. Spet bi predramil očeta v nji, kaj je bil rekel v zvezi z mano in kako se tisto ujema, ujema s tem, kar je bil rekel.

Ana je namreč poslej lovila samo še to, kar je bil rekel oče in se je ujemalo s stvarmi kraja in časa.

Bila je res – kakor je dejala sama – globoko v njem. V resnici ni bila več *ona*, ampak *on*.

Pokojnika s te strani sploh nisem poznal, čeprav sem mnogo ur prečmel ob njem in ga opazoval, kako iz prisluškovanja odkrije v tihi uri njeno travmo, zaradi katere se je ustavila.

Bil je zavit v molk školjčne oblike. Membrane so mi zaznavale, da me ni trpel, a me je vsakokrat prevaral, ko sem stopil v delavnico: razveselil se me je kakor otroka. Najbolj ga je veselilo – zdaj spoznavam, da ga ni – kadar sva z Ano odšla v poletno noč, polno senenih darov, ki so pluli v svetlikajočem se zraku. Ali v jesensko, pomladno, zimsko modrikasto.

Vzorno je skrbel zame, ko sem pisal. Vedno sem imel obilo hrane in lahko sem se odpočival po koncentracijah, ki so le redko komu znane; njemu so bile. Vedel je, da prinašajo vertige (vrtočlavice).

Hkrati pa me je sovražil.

Zakaj?

Ana mi ni nikoli zaupala vzroka. Povedala mi je le to, da se je z njim zaradi mene spopadala in da je nazadnje spodneslo vse v moj minus tisto davno ljubezensko pismo... In vendar je vsega dejansko kriva ona sama. Vsa ta leta je v mojo gmoto zabijala, da me ima zelo rada, vendar drugače...

Nekega dne pa je od streh le prvič zakapljalo; sneg je združila jugovina, postal je tekoč, lužnato leden.

Prišel je čas, ko sem popokal svojo zobno ščetko, brivski pribor, dišavno vodico. Knjigo *Duhovne vaje*.

Asfalt se je sem in tje spet prikazal; poledica se je zmeščala, a ne povsod. Po osojnih krajih se je celo poveščala; zdebela.

A Ano sva se spogledala.

To, zadnje, o ljubezni, da me ima rada, in tako dalje, sem imel pripravljeno za ta trenutek.

Za slovo.

V njenih očeh so migljale solze – ledeni trenutki.

– Hvala ti za vse, sem ji rekel in usta so mi bila prevlečena z grenčino žalosti, ko sem to izustil. Vedel sem, da ve, da sem *Stipe* in da me je kljub vsemu prehranjevala in varovala. Zimskih počitnic je bilo že davno konec. Ni me vprašala, zakaj jih nadaljujem. Ponudila mi je zavoj. Mehko je šumel. Odvil sem ga. V njem je bila nova, lepa, debela volnena jopa z viticami vrtnic. Stisnil sem to njeno ljubezensko dejanje k sebi.

Odločil sem se, da pridem kot dim sem, kadar umrem. V zahvalo za *Stipeta*.

Kdaj je to pletla, ne vem; zagotovo ponoči, ko sem jaz spal, ona pa ne – zaradi govoric o meni. Moralo ji je biti bridko.

Vso zimo, ko sva govorila o njenem slepem očetu, nesojenem skladatelju s popolnim poslušom, če ni segal celo čez, se nisva nikoli dotaknila njene pokojne mame Marjete.

Verjetno je stala kje v senci in poslušala, a zdaj, ko sem odhajal, je ta čudovita mati nenadoma prekrizala mojo pot. Vstopila je vame kakor v tabernakelj, uporabila moje telo in rekla: Ana, tisto pismo, ki sem ga zatajil, si pravzaprav zatajila ti.

Prebledela je in na ustnicah se ji je vzdramil trepet. Morda jok, ki je izbruhnil kasneje, ko me ni bilo več na Žagi.

Vse sem ji odočital: kako me je nenehno in vsakokrat, ko sva bila sama na poteh proti Čezsoškemu Logu, proti Boki, ob Učji ali na poti proti Srpenici k njenemu Lojzetu Cundru (ki so mu šla jajca v Afriki) pitala z vedno isto hrano kot ščinkovka, *kako me ima rada, a ne tako...* (*kakor se po navadi za to misli*). Zaključil pa sem: če sem torej pismo zatajil, sem ga zaradi te tvoje hrane.

Gledala me je strmo in hotela še nekaj privleči iz skrivnih pogovorov z očetom glede mene, vendar se je obvladala. In ni izdala očeta.

Odvrnila pa je, da je žal pismo dejstvo in da mi tega ne bi smelo biti nikoli žal, ker sem ga pisal. Takrat sem jo imel rad. Ko sem ji rekel, da ga nisem pisal oziroma sem in ne... je nisem imel več. Tako.

Pokimal sem ji in dejal, da je stvar res taka, ko jo prikazuje, pa tudi še drugačna.

Odkimala je, da ni.

– Oče moj te je . . . zaničeval.

– O Bog nazarenski, celo to, hkrati pa skrbel za moj mir, hrano, se veselil, da sva zvečer hodila ven; me božal s slepim, solznim pogledom, v sebi pa je gojil dvoglavo bitje sovraštva in ljubezni.

– Njegovo zaničevanje ni izviralo iz morale.

– Ana! sem stisnil k sebi zavoj z debelo jopo. Hvala, hvala ti za vse . . .! Odslej se bova dobivala po tvoji želji in potrebi – pri svetlobi dneva; je tako?

– Podnevi, podnevi, Matej! S tabo pa žal ne bom šla. Šibka sem, to tako veš.

– Zato boš še šibkejša, ker ne greš, sem dejal.

– Vem, je odgovorila in dušila jok kakor začetek gruljenja v golši globob.

Solzen sem odšel v svetel zimski dan. V medeno polovico neke grafike, ki predstavlja sad. V katerem sta bela in črna pečka oko. Bil sem potr, skozi okno novega avtobusa, ki je imel belo oglašljene vzglavne naslone, sem spremljal odmikajočo se, znano mi, še vso sneženo pokrajino. Ogledovali so si jo tanki oblaki, prazni dežja in snega. Bližnja drevesa so bila vsa žledasta. Včasih je prhnila kaka veja jelše, vrbe, zakovana v ledeni film; žled.

Ana Selinko se me je hotela rešiti in se me je, čeprav o vsem tistem z *lesom* ni bilo kaj podvomiti; resnica je bila tudi vse tisto z ljubeznijo, ki je med nama bila drugačna, *ne taka* . . .

Taka je bila predvsem zaradi mene, ki nisem hotel biti kriv. (Vsaj deloma.)

Vožnja do morja je bila dolga in obenem je minila hitro. Tam se mi je medtem pripravljala nova služba pod perutjo angela, katerega eno perut je nevihtna noč v gromu angelu iztrgala in vrgla v morje – čof.

Bogve ali mi bodo vzeli tudi drugo službo zaradi *sozdarije* in *reproverig* in kar je še takih besed, ki človeka spreminjajo v tableto za prenehanje glavobola. To so besede, ki človeka vzgoje v *pizdo*. (Vam je neznan *pizda jezik*, a meni ni; nekoč bom v tem jeziku napisal roman.)

Predpražje sobe je bilo nastlano z ovojnicami, sinjimi, kakor je bila oblast.

Začel sem jih trgati, kakor da jih žagam, in ni je bilo, katerih smrtno resno sporočilo ne bi zahtevalo od mene trintrideseto, najmanj, avtobiografijo.

Snovati sem začel nov življenjepis.

Šlo je za kruhek ali službico bednega vzgojitelja; nekakšnega ideološkega dežurnega, ki naj bi lovil zafukane pomorce. Dopovedoval naj bi jim, naj se ne uče delati otrok.

Še na kraj pameti mi ni prišlo, da bi jim ta koristni posel odsvetoval. Naj ga opravljajo. V orgazmu je padavična estetika. Vse zgrizeš; njo in svoja usta. Čimprej bodo obvladali tehniko tega svetega dela, prej bodo vzgojeni, pridni, izsesani od samega sebe. Socializem ima od takih samo korist. Zakaj bi jim šel jaz sesat limono pri riti? Naj si jo sami! Zvečer pa naj si rit ogledajo v ogledalu, kako jim cvetè v hemoroidih od nenehnih naskakovanj, zaradi katerih zjutraj ne morejo opraviti defekalizacije (usrati se).

Ves mesec sem pisal v novem stilu življenjepisa (uradno: avtobiografijo), da sem delavski sin.

Mulekula delavca.

Tem delavcem so se na komiteju s perzijanarji in azijati iz bron zelo smejali. To je tako, kakor če si pobožen in pripoveduješ okoli, da misliš, da grešiš.

Delavski sin je približno ista floskula.

Naposled so mi dali dekret, delavskemu sinu, da smem vzgajati nekakšen zarodek plovnih ljudi, ki so se na večer vsi razkropili.

Pol navtikov, pol motoristov.

Upravnik je besnel, da jih je treba poiskati in kaznovati, moje mnenje pa je bilo, da ne, ker vsi ta čas delajo Bogu všečno delo: uče se delati sinčke, hčerkice, kar po nobeni postavi ni greh.

To je kurbarija, je vpil upravnik, spreminjamo se v bordel. Mi, socialistična mladina, mi, partija...

To ravno ne, sem ugovarjal, hiša je nadvse tiha, mirna, z mandrača odseva kakor fina francoska impresija (Manet)... Da pa se fantje kurbajo, to je pa čista resnica...

In ravno to je treba preprečiti! je vpil. Ven z njimi! je hropel, smrdeč po konjaku. Ven s kurci!

Vendar so plovni ljudje hišo pred jutrom napolnili s čistim videzom v grehu umitega grešnika; taka je božja zapoved, ki se razlega po naravi.

Zdaj sem se še bolj držal pravila, da ne bom vzgojitelj v tistem pomenu besede, da bi vsi drugi okoli nas lahko bili pizde, mi pa ne. Naj bomo to vsi.

Upravnik je tak vzgojni smoter imenoval obhajilo pod dvojno prisposodo – s kondomom in brez njega. Kako moreš! se je drl name. In pesnik si...

Lahko, sem se mu uprl; pa še kako lahko! Kaj pa primer DUPEK! ki je znan vsej obali; zjutraj začnejo z njim iz predsvita slavčka buditi svit. Nadaljuje se klepet o tem na tržnici, kjer drobtine poberejo vrabci; celo ribe odpirajo gobce v znamenju tega gesla – DUPEK.

DUPEK je dosti hujša stvar, kakor če pride neki Boris ali Helmut zjutraj rumeno izsesan domov.

Dobro, dobro, se je pomiril in razburil hkrati, imaš prav, ampak mi svojih plovnih ljudi ne vzgajamo za ta smoter – biti DUPEK.

DUPEK je nepreklicno dejstvo, sem vztrajal. Tam se je začela pizdarija in po tem bo šlo do kraja. Do poslednjega diha. In kaj naj mi preprečimo? Da zamolčujemo DUPEK? Kako, ko pa je to znana stvar. In tudi če

se pozabi, denimo, kot dogodek – ostane sled dogodka. Sled vzgaja – ne upanje, dragi moj. Ni res, da je kaj pozabljeno; nič ni pozabljeno.

Vendar moramo to preprečevati, je vpil in pokal z nategom členkov.

S čim?

S prepričevanjem.

Oslarija! Projekt DUPEK je izveden; arhitekti in izvajalci so tu.

Pa kdo govori o DUPKU! Govorim o kurbariji naše mladine.

A, to je pa druga stvar.

In tako je šlo v vzgojni ustanovi iz meseca v mesec. Ves čas smo bili moralno najbolj oporečna ustanova na obali. Upravnik je solzen prihajal s komiteja, kjer so mu prali kratko, sivo grivo.

In kaj zvemo nazadnje? Plovni ljudje so se učili delati otroke celo (*pri sekretarjevi soprogi*).

Kakor je upavnika to zadelo, je mene razveselilo: ti mladi pankrti so si dovolili oskruniti partijo. Upravnik je jokal, pil konjak, kadil cigareto za cigareto... Jaz pa sem šepetal: *tako, tako je prav: oskruniti mater partijo.*

V majniku, za praznike, sem se namenil obiskati Ano, čeprav mi je neko občutje podstavljalo nogo, da ne bi šel na pot. Tudi okoliščine vseh vrst so mi križale namero, da bi odpotoval.

Že sem se sprijaznil, da ne grem od obale, ko navale tujci in si začudeno ogledujejo plimo in oseko in posrebreno večerno daljavo. Veliko se je pilo, namakalo trnke, na katere se je le obesil iz obupa kak špar. Najbolj neumna riba med ribami.

Navsezadnje je ta tuja svojat dosegla, da sem začutil željo po spremembi in sem se odpeljal. Žejalo me je po zelenem in hladnem kamnu.

Imelo me je, kakšno neki je sedaj Anino počutje, ko je sneg dokončno zginil. Mogoče je sedaj z njo le bolje. Moral pa sem računati na to, da pri nji prespati ne bom mogel, zato sem doklical po telefonu bovški hotel, ki je bil v celoti oddan, svetovali pa so mi, naj poiščem privatno sobo v Markovi ulici.

Sedel sem v plavkast mercedes, dobil sem mesto pri oknu z zavesico in se dolgo in elegantno vozil.

Vožnja skozi zeleno bukovje je bila prelepa.

Prvikrat nas niso prevažali kakor živino.

Kras je žehel od sladkosti in grenkosti. Skale so se lesketale. Nebo je bilo modro, črno.

Soča se je potem prikazala kakor zamaknjena stvarnost. To je edina reka na svetu, ki je živa, z dušo v sebi.

Na Žagi sem izstopil sam.

Posočje je bilo zalito s svetlobo. Ura je bila deset.

Na Polovniku je ležal še sneg.

Tisti znani, ki sem jih srečeval, me niso prepoznali, imel sem občutek, da me nočejo.

Odhitel sem proti hiški z ganki, tam se je na vrvi sušilo Anino spodnje perilo – belo. Brez sledi krvi.

Doma je! sem se razveselil in vse v meni se je razpršelo; vsi strahovi, da je zaradi praznikov – OF – zdoma.

Mogoče bom celo lahko prespal?

Pokljukal sem, da bi vstopil v kiselkasti, grenki večni zadah. Tak vonj je imela zemlja pod to staro kamenjačo.

Vrata se niso vdala. Bila so zaklenjena.

Zdaj ne spi, me je obšlo. Morda je stopila kam. Po kaj.

Šel sem na travnike in polja, kjer so se žgali ograbki trave in osata.

Znamenje z očeladenim svetim Florjanom me je čakalo; še vedno je gasil ogenj na nekem akvarelnem ostrešju.

Zima je slabo fresko izpraskala.

Vendar Ane še vedno ni bilo doma, ko sem se vrnil s toplega sprehoda, ki so ga že napolnjevale čebele. Vrata so bila še vedno zaklenjena. Perilo je bilo še bolj belo in je pridehtelo dol po vodi in svežini.

Sklonil sem se do ključavnice, nagnil pokrovček in v utoru je bilo videti debelo pero ključa.

Srh me je spreletel.

Ana se je zaklenila pred mano.

Morda pa kaj dela in sploh še ni utegnila pogledati ven.

Pogledam na uro – pol enajstih.

Potrkam. Močno!

Les da treskljiv odmev.

V hiši se nič ne zgane.

Ali ne sliši?

Zaslutim, da me je morala slišati.

Počlenkam po šipi v vratih. Zdaj močnejše ko po lesu. Zvenčanje se sliši tudi po ulici, ne le po notranjosti hiše. Hodnik je bil razdrاملjen od zvokov. Pel je.

Vidim vrata njene sobe.

Prešine me, da je morda umrla.

Zdaj začnem panično, noro udarjati – na les, na steklo. Izmenoma. Zvoka sta prava glasba.

Sliši se po celi uličici.

Trkam do enajste.

Vidim, kako me opazujejo skozi zavese.

Zdaj me vsi poznajo, prej me ni nihče.

V trenutku, ko hočem k njenemu bratrancu, ki tudi opazuje cirkus mojega trkanja, in ki je izpulil planke, če jih je, da bi mu povedal, da je Ana verjetno mrtva, še enkrat usekam, a topot preveč, šipa se razsuje, zazvenči, betonski hodnik se leskeče...

Šele sedaj predramim Ano, da stopi v frotirasti halji iz svoje sobe, zavihovaje si lase.

- Bog moj, kaj delaš! reče.
- Oh . . . , odvrnem, mislil sem, da si mrtva, Ana, oprosti, oprosti mi!
- Razbil si šipo, reče z glasom, ki je bil poln neke vaje po spanju; spanja zagotovo ne več.
- Po nesreči sem to storil, rečem. Trkam že od desete, ko sem prišel. Na ulici je polno sosedov.
- Ana je odklenila in se jim nasmehnila.
- Pobrali so se takoj.
- Vstopil sem in začel pobirati drobce šipe. Pošteno sem jo skupil. Kri je zakapljala iz petih prstov hkrati.
- Pusti vendar! se je ujezila. Pometla bom. In že je bilo vse v hipu na kupčku in v smetiški.
- Mojbog! se je začudila. Ali je mogoče . . . Snoči sva delali s Kati zaključni račun do štirih zjutraj . . . Res, oprosti mi!
- Ti, ti moraš meni! Kaj sem ti nakopal!
- Kaj pa? je zehnila. Ni se mogla nenadoma ozehati. Bila je kakor gos, ki jo davijo.
- Ljudi sem ti nakopal, vendar! Vse je gledalo, poslušalo, ko sem razbijal po vratih in šipah.
- Zdaj je odrevenela, ko bi se nečesa zavedela.
- Bila je predramljena.
- (Videl sem, da je bila že davno in mi laže, ko mi vpleta Kati v nekakšen zaključni račun.)
- In sploh . . .
- Spregledal sem nenadoma, da sploh ni res, da me njen oče ni maral; če me kdo ni, je bila to sestra mrliča. Ta potuhnjeni, stari spermatozoid . . . Nji se je Ana spovedovala, ne očetu. Kati je bila tista, ki je preprečevala stik . . . Oče je že vedel marsikaj. Zagotovo je resnica o *lesu* njegova pogruntavščina . . . Ni pa gojil do mene take dvoličnosti: da bi me varoval in hranil, hkrati pa mene imel rad . . . Ne, ne . . . To je Ana očetu natempljala, ker ga nisem mogel o tem več vprašati.
- V stiski sem dejal: Ana, mislil sem, da si umrla . . . Če se ne bi pokazala, bi šel po bratranca Janeza.
- Zasmejala se je. Glas ji je bil veder, odprt.
- Zdaj sem lahko prepoznal, da ga je prejle samo maskirala z globokim spancem.
- V svojo grozo sem spregledal, in spoznal, da me je namenoma izpostavila ljudem.
- Saj po temle razbijanju ne morem več k nji.
- O tem bodo zdaj vsi govorili.
- Pa ne o nji, ampak o meni.
- Rekli bodo: ona je spala, on je pa razbijal . . .
- Si zdaj videl? je spregovorila nenadoma.
- Kaj naj bi videl?
- Ti si hočel, saj se še spomniš, v zadnjo pri meni umreti. Si videl zdaj, kaj se to pravi?

– Ne razumem te, Ana.

– Kaj, ne? Delaš se neumnega. Tisti večer sem trkala tudi jaz, da bi te predramila in spravila k večerji. Ti pa si mi zjutraj rekel – se še spominjaš? – tako rad bi umrl tu na Žagi, pri tebi. No, si zdaj vsaj malo okusil, kaj pomeni biti mrtev?

– Ampak ti le nisi tako razbijala po vratih, ki je še brez šipe, da bi zažvenketale šipe vsaj notri, v kamri. Vrata sem pustil odklenjena. Lahko bi vstopila in rekla, naj pridem jest.

– Jja, je pozvijačila, bilo pa me je vseeno strah, da se ti ni kaj pripetilo.

Videl sem, da laže.

Če je res prišla do vrat, je slišala vsaj moj dih spanja.

Napadel me je bes. Nisem se želel pripraviti, pač pa oditi od tod.

Vstal sem . . . , ona pa predme, rekoč: Zdaj pa nikamor.

Pričakoval sem, da bo rekla, ostal boš tu, spal boš tu, tako kakor vedno. Pa ni bilo tako. Povabila me je samo na kosilo – in vedela, da sem namenjen v Bovec.

– Po kosilu, je dejala, pa v Bovec, kamor si namenjen. In še zasmejala se je, da so ji zaplesali beli zobje.

– Zdaj pa malo počakaj, da se uredim.

Fec, fec.

(In že je ni bilo.)

Jaz pa sem vstal v počepu, ko da se pripravljam na zvit telesni obračun, neslišno sem smuknil na hodnik, ki je zagrenjeno dehtel po zemlji, ki se je budila. Vrata so bila odprta, tako da mi jih ni bilo treba odpirati in dramiti velbov. Odskočil sem v majsko svetlobo in stekel po stezi, ulici ali kaj (*gasi*). Kmalu sem bil blizu Boke in skal v strugi, velikih in rumenih, v katerih se je kotil naš prihodnji čas. (Misel časa.)

Za meno j ni bilo nikogar.

Ana je imela kolo, vendar se ni odpeljala v nobeno smer. Mirno je pustila, da sem odšel.

Odšel za zmeraj.

Nekaj zaradi *lesa*, v katerem je in ostane dalje skrita človekova usoda, največ pa zaradi zavisti, da bi me Ana imela za moža. Predvsem pa sem moral oditi zaradi sebe, ker sem ponižujoče pristajal, da me ima Ana rada, medtem ko to sploh ni bilo res. Ni me imela ne tako, kakor *si o tem mislimo*, in tako, kakor *si ne mislimo*. Predstave o tem pa so pri obeh enake. Drugačnost je samo sprenevedanje, s katerim laže podremo cilj. Če to ne bi bilo res, zavist ne bi bila nikoli razdrla najine tople zveze. In zakaj neki bi jo? Saj ni bila nič drugega ko spomin, ki res ni mogel dati več sadu. O tem me je prepričala Ana, toda le mene, drugi so videli drugače in delj. Zato sem izpadel kot cifasta feca, ker bi moral isto spregledati tudi sam, ko me je o tem na vse načine prepričevala Ana, *da me ima zelo rada, toda . . . ne kakor drugi mislijo o tem*.

Zdaj se ne morem niti vrniti. Ana me je pripravila do tega, da sem razbil šipo . . . , vdrl v hišo . . . Nihče ni slišal njenega opravičila, da je delala

do štirih zjutraj s Kati zaključni račun... in je pač zaradi tega tako trdno spala. Spala, da ni slišala enournega trkanja po vratih tik njene spalne sobe.

Nihče tudi ni slišal, kaj mi je rekla v kuhinji: da sem ji sam podoben strah vlil v januarju, ko me je prebujala k večerji; ko je tudi ona mislila, da sem umrl; in sem ji to tudi sam potrdil naslednjega dne.

In prav tu sem jo ujel.

Morala me je slišati, kako sem spal, in me preprosto pustila tistemu dihanju, ki izključuje zavest. Po prstih se je morda odplazila od vrat in si rekla (mislila): Hvalabogu.

Če bi bila res trkala, potem bi bila tudi odprla vrata, ker bi se bila prestrašila, da ne dam od sebe glasu.

In če ga ne bi bil dal tudi potem... Potem bi me bila ogovorila, budila, točno tako bi delala, kakor sem zjutraj jaz, dokler nisem razbil šipe iz paničnega strahu, da je mrtva.

Čisto zaman sem, hodeč pod sončnim dežnikom, upal, da bom vendarle zaslišal za sabo njen glas, ki je slišati s kolesa ves drugi, kakor da ga nekaj trga, in ki me bo vabil nazaj.

Žal je bil cilj, ki ga je Ana tako počasi dosegla, danes presežen. Vedela je, da mi ljudje ne bodo pustili vrniti se k nji. Odslej se bo na skrivnem ciparila, skupaj s Kati, z gozdnimi delavci, ki pijejo pivo kar tako – sesaje iz vratu. Morda se bo celo omožila s katerim od njih in ji bo kako desetletje le še prijetno na svetu.

Majsko sonce je bilo vroče. Sem in tja ga je ohladil mrzel spust vetra s kakega strmega, skalnega pobočja, kjer so še ležala zložena padala snega.

Bil sem vse dalj od Žage in vse bliže Bovcu.

Kanin se je svetil v skalnati, modrikasti mrakobi, Rombon je bil kakor trdnjava zidan – skala na skali.

Šum vej v vetru je budil prisluk močnega izvira v bližini.

In tu je bilo zgodbe z Ano konec.

Pomislil sem, če je še kaj ostalo razen besede *zbogom*. Ne, ni.

Protí večeru sem zavil na Markovo ulico in poiskal svoje zavetišče. Ljubeznivi starki sta mi pokazali sobo z veliko komodo in staro, široko posteljo. Slekem sem se do golega in si podložil roke pod glavo. Še enkrat sem se prespominal dne. Tolikokrat, da sem zaspal in me je začelo – menda – zebsti. Zjutraj sem bil zameštran v vojaške odeje. Ostala sta mi prosta še dva dneva in ta sem prepešatil. Obiskal sem Čezsočo, vas na plazu, vas Sočo, kjer je Ana pol leta učila, in srečal župnika, ki še malo ni bil neumen. Njegov pogled je v trenutku vedel, da sem zbežan, utrujen človek, potreben tolažbe, ne v kruhu, ampak besedi. Tako izostren pogled dobiš, če, kakor pravi Ignacij, poznaš post, pokorščino in če si s svojo voljo zunaj sebe... Odšel sem v Trento do cerkvice in nato do izvira Soče ter prek planin do Loga pod Mangartom, ki je podoben vrču iz Kane Galilejske. Do globin razhojen sem se vrnil tretjega dne k morju in se zamaknil

v njegovo obličje. Vedno isto, toda če imaš občutke, lahko prešteješ odtenke, ki so drugačni po vsebini in lastnostih.

Spomnil sem se obraza Borisa Cavazze. Zelo redki vedo, da ni isti zjutraj, ko vstane, in da je povsem drug, ko lega spat. Edini je, ki se mu je posrečilo odvzeti morju njegovo duhovno obličje, vsi drugi smo ga izgubili. Tudi jaz.

Dodatek: Morda bi bilo vredno, vsaj za spomin ali konec, pripisati še, kako je Matej H. umrl.

To se je zgodilo kmalu po tem, ko sta se z Ano v *lesu* razšla.

V naši socialistični oziroma absolutno nepravni družbi je po nekih *zvezah* – bolje *zvezicah* – tej tipični metodologiji balkanskega življenja, prišel nazadnje do dermatologa. Na levem kolenu se mu je prikazala rdečina, ki se je počasi večala. Nič ga ni bolelo, ne srbelo, le zdravnik, *zvezica*, je postal zaskrbljen in je napisal diagnozo: erythema chr. migrans cruris lex. *Zvezica* ga je seveda prej povprašala, kje je bil, kaj je jedel, na kaj je alergičen, kaj hudega je recimo doživel... Niti slutila ni, *zvezica*, da je rdečino povzročil klop. Vedela pa je, da si Matej tega ne bo odpravil ne z obkladki iz alkohola ne z mazili niti s takimi tabletami, ki zmanjšujejo pojav histamina. *Balkanska zvezica* je bila prepričana, da mora k dermatologu. Napisala mu je lepó napotnico in Matej je odšel. Znašel se je pred veliko babilonsko stavbo, kjer se je trlo raznih bolečin. To je bil pravi arabski bazar za bolečine. Večjo, ko je kdo imel, manj je imel možnosti, da mu bo kdo pomagal.

Bolnice so v resnici človeške klavnice, in kdor te pošlje tja, že ve, zakaj.

Dermatolog bi bil moral po urniku začeti delo že ob sedmih, vendar je bila zdaj ura že devet in bolnikov, ki jih je bilo vedno več, sploh niso še spustili v čakalnico. Kaj se je dogajalo v ambulanti in kaj v sprejemni pisarni, ni vedel nihče. Ker so bili prostori razsvetljeni, je to pomenilo, da so bili zdravnik, sestra in drugo osebje notri.

Večina je čakala že od pol šestih zjutraj (5,30'). Ti so prvi začeli zgubljeni živce. Gobezdali so nekaj o kavicah, dalje, da je vse gnilo v tej državi in da bi sem, sem morali priti naši voditelji... Ženske, ki so obdane s pošastno radovednostjo, darom, pred katerim je bolje, da se vdereš v tla, so prevohale vse vogale, vrata, ključavnice, če bi bil kje kak kristalček dermatološkega urina; ni ga bilo. Nazadnje so šle vprašat na upravo, če dermatolog sploh ordinira. Tam pa so vedeli spet samo to, da ni še odšel na dopust in da bo, kakor je javil, odšel v ponedeljek.

Bilo je grozno – to pa se je dogajalo na petek, na njegov zadnji delovni dan.

Začelo se je kljukati, trkati, da bi zdravnik, če je morda spal, moral končno skočiti v svoje hlačnice.

Pacienti so poleg kožnih tegob začeli dobivati še druge.

Bosanci so preklinjali: Mater mu jebino.

Matej H. pa je bil čisto miren, kakor da ga vse to ne zadeva. Sedel je na kišti za drva in hladno premišljal; po doživetjih z Ano je dobil, kakor se

temu reče versko, *karizme*, da je videl stvari, ki se komu drugemu niti sanjale niso. Videl je za vse zavese: partijske in ekonomsko družbene. Ko se mu je posvetilo, zakaj dermatolog še vedno ne ordinira, ni hotel tega nikomur zaupati. Vedel je, da so na delu *zveze*.

Balkanska metodologija obstaja.

Ampak zdaj so bile na delu tiste višje, za katere navadni bolniki ne smemo vedeti, da zbolevalo. *Zveze* torej, ki skrivajo svoje šene kakor mačke svoje dreke, v bojazni, da ljudje ne bi zvedeli, da crkavajo tudi oni. Privoščljivost bi jim prinesla počutje, iz katerega se ne bi izvlekli živi. Dobro se zavedajo, da so prevarali vse in da bodo uboge pare videle boljšo prihodnost v grobu. Pocepali bodo v luknje brez ene same iluzije: mrtvi k mrtvim.

Zveze pomenijo, da v deželi ni nobenega reda, nobene pravičnosti, človeškega odnosa; *je pa cinizem zvez*. Ali me poznaš ali me ne poznaš? Če me, in se boš prebil do mene, boš živel, če me ne poznaš, ne boš živel, ampak gavznil.

Vse *zveze* so povezane z dajtvami: daj dam, dam daj.

Matej se je spomnil, kako je nekoč slavnemu kirurgu, ki mu je izrezal navaden tur, iz navdušenosti, ker se je to lepo posrečilo in ker je vedel, da jemljejo, ponudil sto šilingov. Kirurg ga je temno ošinil in dejal: Samo še enkrat poskusite to, pa se nikoli več ne vidiva. Od takrat je bil prepričan, da je *sistem zvez* navadno obrekovanje. Potem pa je nanoslo, da je ta svoj pripetljaj povedal znancu, in ta ga je pogledal kakor rdeča ribica iz bučastega kozarca. Prijatelj mu je zaupal trepljaje, da sto šilingov ni denar, niti tisoč ne, še manj dva ali tri . . . Sto tisoč – o, to pa ja. Toliko je dal on, in zato živi.

Okoli desetih so se duri čakalnice z neprosojnim, pikastim steklom le odprle in administratorka je preprosto obdolzila paciente, da so si sami krivi čakanja, ker pač niso potrkali.

Nastal je silni *halo*.

Beseda *potrkati* pa je v Mateju povzročila šokantno bolečino, ki je prihajala v obliki podob iz spomina, in te podobe so bile pretep, v katerega je bil zapleten. Opravili pa so ga njegovi sošolci, torej prijatelji opoldne pri kosilu v internatu. Jedli so nekakšen usmrajen ričet in Matej je rekel, da takega ješprenja ne žre niti maršalov pes. V trenutku so ga tako stolkli, da ni mogel več stati. In tudi zavest je zgubljal. Zlomili so mu obe roki in nogo. Tepli so ga tudi tako, da so skakali po njem.

Te podobe so ga prišle obiskat zdaj, ko so odprli vrata čakalnice in rekli besedo: *potrkali niste*. To je bila asociacija ali prosta pot do spomina, ki se je spremenil v davno, vanj udarjajočo bolečino. Prihajala pa je od znotraj na ven. Nekaj trenutkov se je tolažil, da je to pač samo doživljanje spomina, s tem da ga vse boli, boli . . . In da bo bolečine kmalu konec. Pa je ni bilo. Nenadoma je bilo okoli njega polno ljudi, kakor takrat . . . Hudiča, tepejo ga . . . Že spet, čeprav ni nič rekel. Udarci so bili strašni. Tudi sedaj

so skakali po njem. Ti, pacienti. (Kurbe.) In nato je, zdelo se mu je, od tepeža umrl.

Nekam so ga nesli, to je še čutil in celo videl.

Nekdo je rekel: erythema... migrans... cruris...

V resnici pa je bila ena sama beseda in glasila se je: mortis.

Mateja H. je zadela spominska kap, ker se je tako močno spominjal neke besede pač.

Še isti večer so ob koncu poročil pokazali njegov portret in sporočili vest, da je umrl slovenski pesnik.

Ana, ki je gledala program pri Kati, kjer sta čakali svoje gozdne orjake, je zanemela. Postaljo ji je slabo in je omedlela.

Matej na ekranu je bil tako lep, mlad, živ in gledal je naravnost vanjo.

Ko si je Ana nekolikanj opomogla, se je opotekla domov in naslednjega dne, ne da bi bila povedala Kati, odšla s prvim avtobusom v Ljubljano. Hotela ga je videti. Vsaj še enkrat. In kakor je usoda mila pijancem in zelo nesrečnim, je naletela na sošolca, ki je delal v Kliničnem centru. Nekoč sta se imela celo rada. Vedel je, kje bi našla Mateja H. Bil je v eni izmed komor krematorija. Povlekli so ga ven, golega in vsega marogastega od udarcev.

Ana je zajokala in pokleknila zraven trupla ter ga brisala s svojimi lasmi. Nežno, kakor da ga izmiva od smrti.

Vprašala je tehnika, zakaj so pokojnika tako pretepli – in kje so ga, če ve?

Tehnik je prebral listek, kjer je bil napisan vzrok smrti.

Niso bile vzrok smrti poškodbe od zunaj, ampak od znotraj (srce!).

Toda zakaj je marogast? Zakaj so tu sledi... sledi udarcev, je kazala Ana. To niso smrtne lise.

Tehnik je skomignil, kakor kondor pred letom.

Potemtakem je bil tepen, pretepen; ubit, je vztrajala Ana.

Ne vem, je odpel tehnik v beli halji, kakršne imajo mesarji. Tu piše – infarkt.

Toda tu so maroge, je vztrajala Ana kleče ob truplu.

Naj bodo, kaj vas to moti; kap je kap, je vztrajal tehnik komorist.

Maroge niso kap, je vztrajala nepopustljivo Ana.

Tu tako piše: miokardni infarkt.

Ana je odnehala. Poskušala se je pobrati, a ji je priskočil na pomoč nekdanji sošolec, da ne bi padla.

Mrtvi Matej H. je izražal grozo tiste bolečine, ki jo zadajajo samo udarci: strahoviti in ubijalski.

Ana je ihte strmela vanj, v telo, ki je postalo truplo. Bilo je lepo. V poetičnem smislu bi se lahko glasilo samo v španščini: entreabierta, la puerta. (Vrata, na pol odprta.)

Sošolec, sedaj zdravnik v KC, je pospremil svojo nekdanjo ljubezen (erotični akt) ven iz pepelnice tovarne. Zdelo se mu je izmozgana in zastarela, kakor vas, v kateri je prebivala. Vendar je ta njegov vtis ni prizadel, čeprav ga je čutila in videla. Prepričana je bila, da so Mateja H.

pobili. Ni pa se ji niti sanjalo, da so ga res, a davno, pred leti, in da se je ta pretep ponovil sedaj v prisposodobah, ki jo je izzvala asociacija v dermatološki ambulanti zaradi *zvez, zvezic in podzvezic*... Udarila je s tako silo z notranje strani po srcu, da se je tisto davno duhovno prizadeto tkivo spremenilo v kap z marogami po telesu.

Na nekaj pa Matej H. ni pozabil. Na besedo, ki jo je dal Ani ob slovesu tiste dolge, strašne zime, da se bo sem v zahvalo, ker ga ni odpislala v sneg in smrt, ko je postal *Stipe*, vrnil vsaj kot dim duše in telesa, če ga ne bodo spremenili v gnoj. (Pokopali v trugi.)

To njegovo obljubo je Ana neki večer čudežno doživela.

Zagledala je dim, rahlo sajast in obrobljen z belino kakor avreolo, ki je tipal strehe, okna in se odmikal od njih, ko da se je zmotil ali udaril obnje, tako nekaj. Bila je vsa iz sebe, ko je to gledala in mislila, da ima privid. Naposled je dim z belo avreolo obstal pred njo in jo božal. Ana ga je vdihnila in se ni mogla znebiti občutka, da je to Matej.

Črno je bilo njegovo telo, bela njegova duša.

Nikomur ni izdala, da se je vrnil. Le s Kati in gozdnimi delavci je prenehala pijančevati in se cipariti. Odslej je vsak večer odhitela domov in komaj čakala, da je slišala sebe, kako se pogovarja s tišino okoli sebe. Matej, ki je bil v nji navzoč, ji je marsikaj rekel – *da je tu*, ali kaj drugega. Končno sta bila skup. A kako čudno, neverjetno.

Ali je na to mislil njen oče? Je videl to daljno skupnost?

(Konec)

Žrelo

Vinko
Möderndorfer

Pavle je bil nenadoma že drugič doma. Žena Marjeta je kriknila: že spet si pobegnú! Kaj bo zdaj z nama! Nič, je odgovoril Pavel, če me bodo prišli še enkrat iskat, bom pa še enkrat pobegnú. Razumet morajo, da ne grem na vojno.

Tistega leta 1357 je hudi sosed Turek prišel na naša tla. Zato je dal gospod Lomberger vpoklicati v vojno vse zdrave in domoljubne moške.

Pavlov gospod, gospod Pavlove vasi

Dramlje in še nekaterih drugih vasi, ni bil naprošen, naj opravi vpoklic. Opravil ga je po svoji volji in pa zato, da bi se deželnemu gospodu Lombergerju prikupil. Vas Dremlje je bila majhna vas čisto v kotu gorskih osamelcev. In nobene potrebe ni bilo, da bi bilo možem in fantom treba na vojno.